

Applicant's name: _____
Address: Praha 16,
Quota: Czechoslova
Date of Registration: _____
You are requested to notify
birth or death in your family
your desire to immigrate
registration number when completed
when your turn is reached
office until _____

Češi ve světě

příběhy

Jižní Amerika | Paměť krajanů

PROGRAM PODPORY
ČESKÉHO
KULTURNÍHO
DĚDICTVÍ
V ZAHRANIČÍ

kde bylo též naznačen
nejdříve upr...

GENERÁLNÍ KONSULÁT
ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY
V CURYCHU

c. 1355 / 48

Věc:

Dne 19. února 1948.

Češi ve světě

příběhy

Jižní Amerika | Paměť krajanů

První část projektu vyšla v rámci **Programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí** v roce 2013 u příležitosti 5. společného setkání učitelů u krajanů a lektorů českého jazyka a literatury v zahraničí. V roce 2014 vám předkládáme sborník doplněný o další příběhy.

Nejdříve bych chtěla vyjádřit nesmírnou radost, že jsem měla možnost se účastnit tohoto významného projektu, který kromě monitorování důležitých historických momentů zviditelňuje Čechy a českou komunitu na území Brazílie.

Rovněž si dovoluji při této příležitosti vyjádřit poděkování všem, kteří se věnují otázkám Čechů žijících v zahraničí a díky nimž se česká komunita pořád drží pohromadě.

Jsem velmi vděčná za možnost odpovědět na vaše dotazy. Je mi 72 let, jsem vdaná a mám brazilskou rodinu.

Vera Anna Pospisilova Valente, Sao Paulo, Brazílie, 2013

Redakce DZS

Mgr. Lucie Šafarčíková
PaedDr. Olga Vlachová

Zaslané texty zpracovala Olga Vlachová
Korektury provedla redakce časopisu Krajiny češtiny

Vydává

Dům zahraniční spolupráce
Na Poříčí 1035/4, 110 00 Praha 1
www.dzs.cz

Obsah

Úvod	5
Klára Bachurková, Brazílie	
PŘÍBĚH PRVNÍ <i>Johanna de Faria Cardoso</i>	6
PŘÍBĚH DRUHÝ <i>Květoslava Kohoutová</i>	11
PŘÍBĚH TŘETÍ <i>Vera Anna Pospisilova Valente</i>	16
PŘÍBĚH ČTVRTÝ <i>Marie Hlavničková Hadzi Antic</i>	25
PŘÍBĚH PÁTÝ <i>Marcos Purkyt</i>	31
PŘÍBĚH ŠESTÝ <i>Heide Marie Helene Wik</i>	34
Radka Návarová, Argentina	
PŘÍBĚH SEDMÝ <i>Pedro Kurganský</i>	38
PŘÍBĚH OSMÝ <i>Carlos Novotný</i>	40
PŘÍBĚH DEVÁTÝ <i>Simón Patricio Percik</i>	42
PŘÍBĚH DESÁTÝ <i>José Atilio Strnad</i>	44
Markéta Pilátová, Brazílie	
PŘÍBĚH JEDENÁCTÝ <i>Martin Musel</i>	47
PŘÍBĚH DVANÁCTÝ <i>Vladimír Streit</i>	50
PŘÍBĚH TŘINÁCTÝ <i>Siglinde Wazlawik a Darcilo Wazlawik</i>	54
PŘÍBĚH ČTRNÁCTÝ <i>Dolores Ljiljana Bata Arambasic</i>	57
PŘÍBĚH PATNÁCTÝ <i>Jaroslava Hásková</i>	65
PŘÍBĚH ŠESTNÁCTÝ <i>Leonida do Amaral Trachta da Silva a Jindřich Trachta</i>	68
Lenka Rašková, Paraguay, Argentina	
PŘÍBĚH SEDMNÁCTÝ <i>José Dolinski</i>	73
PŘÍBĚH OSMNÁCTÝ <i>Iva Drbal</i>	81
PŘÍBĚH DEVATENÁCTÝ <i>Daniel Marek</i>	86

Několik slov úvodem

Projekt **Češi ve světě, příběhy** si klade za cíl zmapovat život zahraničních Čechů, nejprve v Jižní Americe a postupem času také v USA, evropských zemích a popřípadě v dalších destinacích, kde žijí Češi nebo jejich potomci.

První etapa, která nese název **Jižní Amerika | Paměť krajanů**, byla vytvořena během let 2013 a 2014 a týká se krajanů starších 60 let. Učitelky, které v současné době působí v Jižní Americe, zpracovaly příběhy našich krajanů osobitým způsobem: formou vyprávění či jako rozhovor; odpovědi na otázky zachytily v autentických podobách v češtině, anebo je přeložily ze španělštiny nebo portugalštiny a převyprávěly je.

Klára Bachurková
učitelka u krajanů v Brazílii

Radka Návarová
učitelka u krajanů v Argentině

Markéta Pilátová
učitelka u krajanů v Brazílii

Lenka Rašková
učitelka u krajanů v Paraguayi a v Argentině

Věříme, že pozoruhodné příběhy našich krajanů budou čtenářům inspirací. A snad v jejich životní zkušenosti a moudrosti najdeme poučení pro naši vlastní budoucnost.

Nyní se před vámi otvírají příběhy nejstarší generace zahraničních Čechů...

Johanna de Faria Cardoso

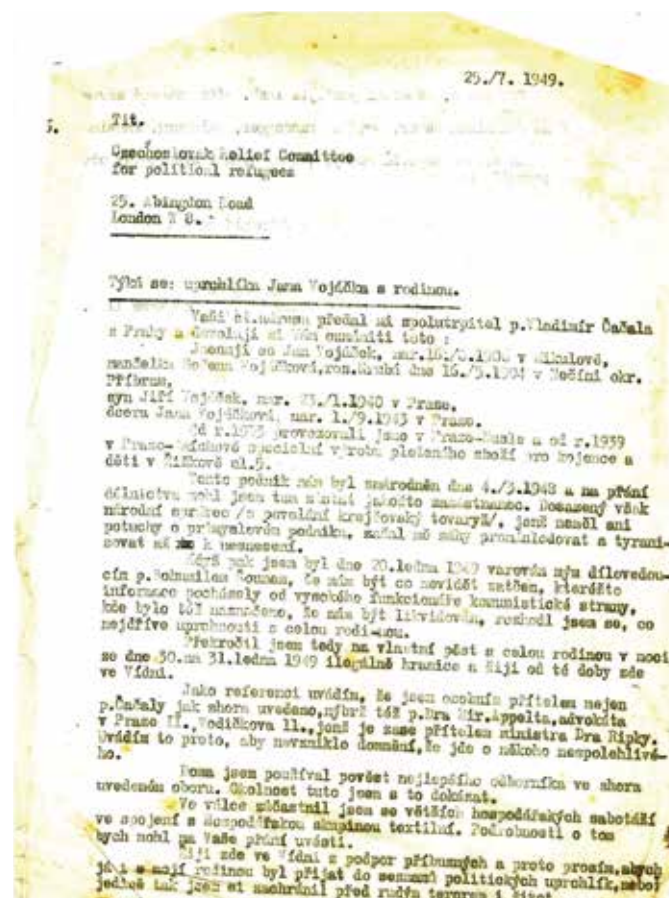
narozena 1. 9. 1943, Praha

Konec války v roce 1945 neznamenal pro mou rodinu konec problému. Hrůza začala teprve s komunistickou vládou, když začali být pronásledováni podnikatelé. V té době rodiče vlastnili velkou pletárnu na dětské oblečení. Vybudovali ji sami, poctivou prací. Nebyli žádní milionáři, ale vedlo se jim moc dobře.

Zaměstnanci pletárny, kterou vlastnili v Praze rodiče Johanny Cardoso

Jejich potíže začaly v okamžiku, kdy se Československo proměnilo v „ráj dělníků“. Podle komunistů nesměl mít nikdo vlastní podnik. Vše se začalo znárodnovat. Bývalí podnikatelé se stali zločinci a zloději a zároveň nepřáteli vlády a dělníků. Doba byla vážná a nebezpečná. Podnik rodičů byl znárodněn a vláda nařídila otcí, aby se stal „státním ředitelem“ svého bývalého podniku, protože neměli nikoho tak schopného jako on, kdo by mohl podnik úspěšně vést. Jak může být někdo spokojený, když mu ukradli majetek? Rodiče nebyli šťastní a otec se rozhodl emigrovat. Požádal vládu o vízum, ale nedostal ho. Tehdy se psal rok 1948.

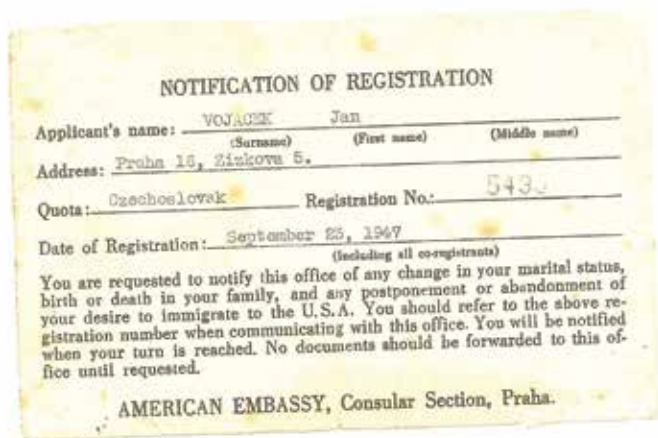

Dopis pana Vojáčka pro Czechoslovak Relief Committee for Political Refugees

Bez víza byli rodiče odsouzení zůstat v Československu a žít v hrozných podmínkách. Otec by nikdy nepřezil nesvobodu, a tak učinil velmi nebezpečné rozhodnutí: utéct. Naštěstí se narodil v Mikulově, což je moravské město na rakouských hranicích. Okolí Mikulova znal jako své boty, hrával si tam jako malý kluk. Jednoho lednového dne roku 1949 řekl mně a bratrovi, že pojedeme všichni k babičce do Vídně. Jeli jsme vlakem do Mikulova, přešli pěšky město, až jsme došli na hranice. Pamatuji se moc dobře, jak mě maminka krmila kousky čokolády, abych neusnula.

Ta noc v lednu byla mrazivá a já jsem ve svém bílém kožíšku jen tušila, že se děje něco moc vážného. Maminka mě poprosila, abych nekřičela, neplakala a nemluvila hlasitě, protože náš život závisí na tom, zda dokážeme být všichni potichu. Dlouho jsme pak šli pěšky, bylo to nekonečné, alespoň pro pětiletou holčičku. Najednou jsem uviděla v dálce malý bílý dům, k němuž jsme směřovali. Když jsme do něj vkročili, tatínek nám řekl: „Už se nemusíte bát, děti. Jsme v Rakousku.“ Ten bílý dům byla rakouská celnice. Úředník sedící u pracovního stolu nám ukázal hromádku slámy, na které jsme já a bratr prospali tu nejdůležitější noc našeho života.

Otec zažádal o politický azyl, a tak jsme se stali Rakušany. Naše jména byla poněmčena a my jsme dostali rakouské doklady. Příští den pro nás přijeli bratrance z Vídně, kde jsme začali nový a těžký život. Otcovi příbuzní se chovali jako naši zachránci a dávali nám to každou chvíli najevo. Náš pobyt ve Vídni trval rok a půl a část toho pobytu jsme bydleli u babičky v malém bytě ve staré budově, kde byla domovnicí. Nemám dobré vzpomínky z té doby.

Potvrzení o registraci z americké ambasády

Po roce se rodiče rozhodli začít nový život na jiném kontinentě. Ale kde? Spojené státy byly vyloučené, protože kvóta pro Čechy již nepovolovala více imigrantů. Do Austrálie to také nešlo, tam bychom museli mít příbuzné nebo známé, kteří by za nás ručili. Tak se rodiče rozhodli pro Jižní Ameriku a hledali nějaké průmyslové město s mírným klimatem vyhovující Evropanům. Prostudovali všechny možnosti

a zvolili Sao Paulo, město v Brazílii, kde nebylo příliš horko a kde se začínal rozvíjet průmysl. Dorazili jsme sem v srpnu 1950. Tehdy bylo Sao Paulo velkoměstem s 1 500 000 obyvateli.

Pro rodiče to nebylo vůbec jednoduché období, protože museli začít úplně od začátku. Finančně jsme na tom nebyli nejhůř, protože tatínek měl schované peníze u kamaráda v USA, který mu je podle potřeby posílal do Brazílie. Ale šetřili jsme, neboť jsme věděli, že jednou ty peníze dojdou.

Rodiče se rozhodli znovu vybudovat pletárnu. Otec si pronajal garáž u jednoho krajana ve čtvrti Sumaré a začal podnikat s jedním pletacím strojem značky Lifado a se třemi zaměstnanci. Nebylo to snadné. Bydleli jsme v centru města a bratr a já jsme mu denně vozili po škole oběd. Jezdili jsme tramvají. Maminka pracovala doma jako účetní a dělala návrhy na nové modely a výšivky na dětské oblečení. Časem se továrna přestěhovala do větší budovy ve čtvrti Bela Vista. Bylo to blíž našeho domu a otec mohl chodit pěšky, což byla výhoda, protože jsme v té době ještě neměli auto. Jinak se nám vedlo dobře, továrna prosperovala a dostala jméno Malharia Delana. Když se časem stal i tento prostor malým, rodiče postavili novou vlastní budovu.

Rodiče měli velké potíže s jazykem. Neměli čas chodit na výuku portugalštiny, takže jsme jim tlumočili my, děti. Já i bratr jsme se jazyk naučili rychle. Kromě školy jsme chodili také na soukromé hodiny. Na školu jsme si zvykli bez problémů a učili se dobře. Na začátku školy v Brazílii paní učitelka vybrala dvě spolužačky, které mi měly pomáhat s jazykem, protože mluvily německy. Jedna z nich je dnes švédská královna Silvia.

Zpočátku jsme udržovali kontakt s českými příbuznými, který ale nebyl příliš častý. Rodiče si psali zejména s mými prarodiči. Když ti zemřeli, ještě jsme udržovali kontakt s jedním strýcem, ale když i ten zemřel, kontakty se přerušily.

Co se týče kontaktu s ostatními Čechy v Sao Paulu, bylo to složité, protože rodiče neměli prakticky žádný volný čas. Ale když náhodou nějakého Čecha potkali, tak s ním zůstali ve styku. Tatínek měl také několik českých a slovenských zaměstnanců.

Moji rodiče si na Brazílii nikdy pořádně nezvykli, ale my děti ano. Našli jsme si brazilské partnery a založili vlastní rodiny. Já jsem dnes zubařka v důchodu a bavím se jazyky. Učím se, vyučuji a podle možností překládám. Bratr vystudoval ekonomii, ale moc ho to nenaplnovalo. Měl rád umění, zpěv, malování, fotografii, filozofii apod. Tak se otec rozhodl po mamčině smrti v roce 1970 továrnu prodat. V roce 1973 skončil s podnikáním a v roce 1974 prodal zvlášť budovu a zvlášť stroje a další materiály. Pletárnu jako celek se mu totiž nepodařilo prodat.

Své rodiče považují za neobyčejné lidi. Myslím si, že to, co dokázali, by mnoho lidí nedokázalo. Přežili ztrátu domova i majetku, dokázali s úspěchem znovu začít v úplně cizí zemi, přestože již měli oba přes čtyřicet let. Nová firma v Brazílii se stala velmi známou, protože vyráběla hezké a kvalitní zboží. Měli jsme dobrý životní standard. Rodiče byli chytří, poctiví a nebáli se práce.

Dnes u nás doma všichni spolu hovoříme portugalsky. Moje děti ani vnuci již česky neumí. Samozřejmě bych byla moc ráda, kdyby se česky naučili, ale vím, že to je skoro nemožné. Já sama chodím pravidelně na hodiny českého jazyka. Je to pro mě přínosem. Hodně jsem se toho naučila, zvláště číst a psát v češtině.

Jsem také členkou krajského spolku, ale musím přiznat, že v poslední době nejsem moc aktivní. Udržování českého klubu má určitě význam. Je hodně lidí, co chodí na české obědy a mají české jídlo moc rádi. Také se nám všem líbí české tance, které se tady pořád ještě udržují. Myslím si, že v krajské komunitě není žádná významná osobnost. Snad stojí za zmínku, že zde žil filozof Vilém Flusser, se kterým se kamarádil můj, dnes již zesnulý, bratr. Ale to je dávnou.

A co pro mě znamená Česká republika dnes? Česká republika pro mě znamená moji vlast. I když tady v Brazílii žiji již přes šedesát let, necítím se jako místní občanka.

Co se týče české historie, vlastní zkušenosti s obdobím po roce 1948 jsem popsala již na začátku. Rok 1968 byl pro nás všechny moc smutný. Zvláště pro maminku znamenala sovětská okupace velký šok. Měla v Československu sourozence s rodinami. Plakala dlouho a nikdy se z té deprese úplně nedostala. Tatínek to neprožíval tak silně. Byl sice rozčilený, ale nedotýkalo se ho to osobně, protože jeho jediný bratr v té době už žil v Německu.

Můj názor na Českou republiku se změnil po roce 1989, kdy padl komunismus a Češi začali znovu svobodně žít. Rodiče ani bratr se toho bohužel nedožili, ale já jsem se tehdy cítila velmi šťastná. Rok 1993 a rozdělení republiky byl pro mě relativně neutrální, měla jsem pocit, že bude lepší, když se ty dva národy rozdělí. A v roce 2004 jsem měla radost, že Česká republika vstoupila do Evropské unie.

Vnímám vývoj v zemi velmi pozitivně. Sleduji zprávy podle možností, něco se dozvím v českém klubu, něco zase na hodinách češtiny. Občas také poslouchám přes internet Český rozhlas.

z portugalského přeložila Klára Bachurková

Květoslava Kohoutová

narozena 6. 5. 1924, Český Jiřetín

28. října 1948 jsme opouštěli naši drahou vlast. Já, Květoslava Duchoňová Kohoutová, můj manžel Rudolf Kohout, lesní inženýr, a náš tříletý synek Miroslav Jan Kohout. Byl to smutný rok. Manžel byl 6 měsíců ve vězení v Chebu jako politický vězeň. Poté byl znovu třikrát na krátký čas zavřen. Zakázali mu vykonávat práci lesního inženýra, mohl pracovat jenom v dolech nebo jako dělník.

Květoslava Kohoutová s manželem

Byli jsme tak mladí, život před námi! Nemohli jsme jej ztratit v zemi souzené nesmyslným režimem komunismu! To, co se dělo, bylo proti našemu politickému přesvědčení. My jsme chtěli svobodu! Jak těžký a přesmutný byl ten poslední pohled na maminku a tatínka, kteří netušili, že už nás víc nevidí. Nevěděli, že odcházíme. A my jsme tehdy byli přesvědčení, že nejspíše do roka budeme zpět. Mysleli jsme si, že je nemožné, aby Češi žili delší dobu pod komunistickým režimem. Jaký to byl omyl!

Ještě ten den k večeru jsme dojeli vlakem na hranice. Tam už na nás čekal sedlák, s nímž jsem již týden před odchodem vyjednávala náš přechod přes hranice. Podle domluvy přijel s žebříňákem se slámou, do které schoval naše tři kufry. Já se šátkem na hlavě a synek jsme jeli s ním a můj manžel jel za námi na kole, které bylo pro něj přistavené na nádraží. Stmívalo se a za námi nikdo nejel, takže jsme bez problémů dojeli až k jeho statku.

Kvůli silnému dešti jsme zůstali na statku tři dny. Čtvrtý den se počasí zlepšilo, a tak jsme se vydali kolem desáté hodiny v noci na hranice s Německem. Českou a německou stranu rozděloval potok, který jsme museli přebrodit. Ale na českých hranicích celou noc hlídal potok „estébák“ s puškou na rameni. „Náš“ sedlák se s ním spřátelil, chodíval v noci k němu a nosíval mu cigarety, slivovici nebo buchty. A tak tam za ním šel i tuto noc. Sledovali jsme jejich setkání schování v žité opodál. V okamžiku, kdy se rozloučili a „estébák“ pokračoval v hlídce, dal nám sedlák znamení a my jsme přešli hranice do Německa, kde už nás čekal německý sedlák a odvedl nás k sobě domů. Jeho manželka nám dala chléb s máslem a mléko a ukázala nám světnici, kterou pro nás připravili na nocleh.

Ráno pro nás přijeli němečtí vojáci. Jeli jsme s nimi do kanceláře, kde nás vyslyšeli a vzali nám všechny peníze. Poté zavolali Američany, kteří nás džípem odvezli do kasáren v Norimberku, kde se o nás pak starali. Tak jsme se živí a zdraví dostali do Německa.

Jelikož jsme byli rodina, dali nám samostatnou místnost. Svobodní museli spát pohromadě. Jídlo bylo dobré, ale byli jsme úplně bez peněz. Jelikož tam byli i lidé, kteří peníze měli (záleželo na tom, jak byl zorganizován jejich přechod přes hranice), rozhodla jsem se přivydělat si. Kupovala jsem například rybičky, které jsem nakládala a poté dál prodávala. Brzy jsme se spřátelili s ostatními a bylo veselo. Snažila jsem se vylepšovat náš příbytek, jak se dalo. Podařilo se mi i vytvořit improvizované záclonky na okno z obvazů, které jsem koupila za vydělané peníze. V Německu jsme zůstali rok. Najednou přišel rozkaz vše sbalit a nastal odjezd do Itálie. Konečně se něco dělo.

Dojeli jsme vlakem do okolí Neapole, kde jsme byli opět ubytovaní v kasárnách. Nové ubytování bylo horší než v Německu. Chodili jsme na procházky po okolí, všude byla špína a chudoba, italské děti žebrały. Až po téměř celém jednom roku nám začali nabízet odjezd do Austrálie a Brazílie. Spolu s našimi přáteli jsme zvolili Brazílii, o které jsme věděli, že tam je horko, zmije, opice, ale nic víc. Odjížděli jsme krásnou novou americkou loď, která byla vyslána do Itálie bojovat, ale jelikož již válka skončila, tak nás na zpáteční cestě svezli.

Cesta byla pohodová, jídlo dobré. Viděli jsme 14 dnů jenom mořské vlny a modré nebe, měsíc, hvězdy... zdálo se nám to neskutečně krásné. Kolem lodí se proháněly velké ryby čekající na zbytky jídla, které námořníci vyhazovali. Až konečně přišlo ráno, kdy nás zavolali na palubu a před námi se otevřel nádherný pohled na různé ostrůvky plné zeleně a květin. V dálce se mezi mráčky a sluncem

objevila velká socha Krista a to už jsme věděli, že jsme v Rio de Janeiru. Naše srdce jásal, bylo to překrásné přivítání.

Na člunech jsme dojeli na ostrov Ilha das Flores, kam svázeli uprchlíky všech národů. Tam to bylo horší, špatné ubytování i jídlo, špína, komáři, nemoci. Naštěstí to trvalo jenom dva měsíce. Jeden po druhém jsme odcházeli, každý na svou vlastní pést. Díky tomu, že byl manžel lesním inženýrem, získal zaměstnání v Instituto Nacional de Pinho v Rio de Janeiru. Bylo to dobře placené místo a nám již nescházelo nic, jenom se naučit portugalštinu.

Po nějaké době byl manžel přesunut do města Monte Alegre ve státě Paraná, kde začal pracovat pro papírnu Klabin. Firma nám zajistila domek s krásnou zahradou, měli jsme dostatek peněz, nic nám nechybělo. Tam se také narodil náš druhý syn Richard.

S manželem jsme se bavili vždy česky, ale náš mladší synek se již česky aktivně nenaučil. Trávil hodně času s chůvou, která na něj mluvila portugalsky, takže česky

Synové paní Kohoutové – Miroslav a Richard

sice rozuměl, ale když jsme chtěli, aby nám česky odpověděl, tak se jenom smál. V městečku, kde jsme bydleli, byla jenom základní škola pro děti do 10 let. Když ji náš starší syn Míra ukončil, poslali jsme ho do školy do 450 km vzdálené Curitiba, kam posílaly své děti všechny rodiny, které si to mohly po finanční stránce dovolit. Byl ubytovaný u jedné spřátelené slovenské rodiny.

V roce 1968 jsme se rozhodli přestěhovat do Sao Paula, kde byly přece jenom lepší školy pro naše syny. Manžel začal pracovat pro nově založenou německou firmu na reflorestaci Sabre. Koupili jsme si ve čtvrti Brooklyn malý domek, kde jsme nějakou dobu spokojeně žili. Manžel však vážně onemocněl. Museli jsme domek prodat, abychom měli z čeho platit jeho léčbu. Nepodařilo se nám ho však zachránit. Manžel zemřel a já jsem na všechno zůstala sama. Byla jsem bez peněz, bez zaměstnání. Za necelý rok se mi podařilo najít dobrou práci v realitní kanceláři, u které jsem zůstala až do svých 85 let. Jak já jsem tuto práci milovala!

Pomáhala jsem synům, jak se dalo, a oni se mi také snažili pomáhat. Můj starší syn si sám platil školné na dvě vysoké školy, které s úspěchem vystudoval (řízení

Sv. Mikuláš v Paraná

Přestože ani jedno mé vnouče česky nemluví, všichni vědí, že jsou Češi. Milují českou kuchyni a rádi poslouchají, když jim povídám o svém dětství a mládí v Československu. Znají české tradice, a když byli ještě malí, vodívala jsem je do českého klubu na den svatého Mikuláše a na oslavu 28. října. Oslavy 28. října byly pro nás vždy velmi důležité. Jezdíváme na ně každoročně až z Paraná!

podniků a práva). I můj mladší syn mi dělal jenom radost. Stal se z něj známý fotograf.

S ostatními Čechy jsem se téměř nesetkávala. Téměř nikdo se o mě nijak moc nezajímal, a když mi zemřel manžel, tak mi nenabídlí pomoc. Daleko srdečnější přístup jsem našla u Brazilců. Do českého klubu jsem tedy moc nechodila. Ani to nebylo možné kvůli mému zaměstnání, protože lidé chodívali do klubu hlavně o sobotách, a to jsem pracovala, protože tehdy se dělávaly prohlídky bytů a domů nejvíc o víkend. Samozřejmě jsem měla i české kamarády, ale kromě toho jsem nijak zvlášť kontakt s Čechy nevyhledávala.

O politické situaci v Československu jsem měla jen kusé zprávy. S rodinou jsme si sice vyměňovali korespondenci, avšak o politice se psát nemohlo, protože všechny dopisy byly kontrolovány. Televize byla vzácná a v době, kdy jsme ji měli, se o Československu neobjevovaly žádné zprávy. Se svou rodinou jsem pořád v kontaktu. Posíláme si dárečky, z čehož mám vždy obrovskou radost. Největší radost mám, když dostanu nějakou vylišovanou českou kytičku. Tady v Brazílii je sice spousta květin po celý rok, stromy jsou přímo obsypané květem různých barev, ale mně nic nemůže nahradit křehkou krásu českých polních květin...

Do České republiky jsem se znovu dostala až v roce 1990. Oslavila jsem tam své sedmdesáté narozeniny. Moje sestry Věra a Milča, které jsem opouštěla jako mladá děvčata, měly 65 a 64 let. Mí čeští příbuzní mě přijali vlídně, ale nikdo z nich se neptal na Brazílii, jako by o tom vůbec nechtěli slyšet. Brazílie byla jedno velké tabu. Bylo to zvláštní a přišlo mi to líto. Vždyť nebyla moje chyba, že bylo v té době pro nás schůdnější odjet, aby měl můj manžel práci odpovídající jeho vzdělání. Nebylo mým úmyslem nikdy se nevrátit... Doposud jsem svým způsobem rozpolcená: Brazílii miluji, ale strašně se mi stýská po Čechách... Od té doby jsem byla v České republice ještě třikrát. Při posledním pobytu v mé vlasti mi zemřel v Brazílii můj milovaný syn Ríša. On si to tak přál. Nic mi neřekl, ani nenaznačil... poslal mě tam a já tam zůstala celý rok. Volávali jsme si, byl vždy tak veselý. A pak jednoho dne odešel.

Snažím se svým vnukům předávat českou kulturu, jak můžu. Byla bych šťastná, kdyby se začali učit česky, ale je to těžké. Každý má již svůj vlastní život. Jediný, kdo mi od malička říká česky babičko, je můj nejmladší vnuk Patrick. Ten také chodil chvíli na hodiny českého jazyka, ale potom se přestěhoval a teď bydlí příliš daleko. Snad se k češtině jednou zase dostane.

Mám úžasnou rodinu, pozorné a hodné vnuky a vnučky. Jsem zde, mezi Brazilci, šťastná. A co bych chtěla vzkázat Čechům? Snad to, aby žili víc, jako se žije tady v Brazílii. Měli se rádi, víc se navštěvovali a víc se radovali ze života!

z portugalského přeložila Klára Bachurková

Vera Anna Pospisilova Valente

narozena 26. 5. 1941, Zlín

Bydleli jsme ve Zlíně v ulici Pod Rozhlednou č. 1869. Po skončení druhé světové války některé země již ovládl komunismus. Netrvalo dlouho a také v Československu se stal novou formou vlády.

Vpravo maminka Anny Pospisilove

Letěli jsme do Brazílie všichni: tatínek, maminka, můj starší bratr, který měl tehdy 14 let a dnes mu je 80 let, a já, šestiletá, které je dnes 72 let. Naše rodina byla malá, avšak v Československu jsme zanechali spoustu příbuzných: prarodiče, strýce, tety, bratrance a sestřenice. Na spoustu let jsme prakticky s nimi ztratili kontakt.

Původním záměrem tatínka bylo vrátit se do Československa s ukončením tříleté pracovní smlouvy, avšak v tomto období vše ovládl komunismus, proto se rozhodl zůstat, a tím jsme přišli o všechno, co jsme v Československu nechali. Ale úplně nejhorší bylo, že tam zůstali naši příbuzní, z nichž některé jsme již nikdy nespátřili.

Rodiče již nikdy neviděli moje prarodiče. Pamatuji si naprosto živě, že do-

Můj tatínek pracoval ve firmě Baťa pro brazilskou pobočku v Sao Paulu (byl specialista na kůže) a dostal pozvání jet tam na tři roky pracovat. S vidinou komunismu hrozícího naší zemi se rozhodl nabídku přijmout s podmínkou, že s ním bude moct odjet celá rodina. Opustili jsme Československo 4. listopadu 1947 v 13:00 místního času. Naše sedadla měla čísla 32/33/36/37.

Letěli jsme do Brazílie všichni: tatínek, maminka, můj starší bratr, který měl tehdy 14 let a dnes mu je 80 let, a já, šestiletá,

Letenka KLM

Vera Anna v době emigrace

konce i zpráva o jejich úmrtí se k nám dostala dopisem a s velkým zpožděním. Konec konců tehdy neexistovalo nic takového jako internet, který by naši komunikaci usnadnil.

Já jsem byla tehdy šestiletá holčička. Během našeho letu do Brazílie jsme přestupovali v Amsterdamu, Lisabonu, Dakaru, Natalu a Rio de Janeiru. Bylo to poprvé v mém životě, kdy jsem si všimla, že na světě existují různé rasy, klimata, krajiny.

V závislosti na pracovní smlouvě mého tatínka, kde bylo určeno místo výkonu práce, byl cíl naší cesty v Brazílii předem daný. Jednalo se o město Sao Paulo, kam jsme skutečně také dorazili. První tři měsíce po našem příjezdu jsme byli ubytováni v hotelu, než jsme našli byt, do něhož jsme se přestěhovali. Zpočátku nám všechno přišlo nové, jiné, neznámé. Bylo to neskutečně těžké, hlavně co se týče komunikace

a jazyka. Několikrát jsme se potom ještě přestěhovali, ale vždy v rámci Sao Paula a vždy celá rodina.

V hotelu, kde jsme byli po našem příletu do Brazílie ubytováni, nám dali první den zákusek z banánů. Moc dobře si ten okamžik pamatuji a ještě dnes cítím chuť svého prvního banánu v životě! Dnes je chuť ovoce jiná kvůli zásahu člověka, který zrychluje jejich produkci, růst a kvantitu. Ovoce již nemá tu chuť, co mívalo dříve, když se ještě respektovala doba jeho růstu a zrání a roční období. Znovu jsem cítila podobnou chuť banánu až tehdy, když moje dcera začala pěstovat banánovníky u sebe doma, bez urychlovačů. Když jsem poprvé ochutnala banán vypěstovaný na její zahrádce, okamžitě jsem si vybavila chuť prvního banánu, který jsem tady v Brazílii ochutnala.

Z období, kdy jsme dorazili do Brazílie, si nejlépe vybavuji návštěvu známých z Ruska. Mezi spousty témat, jež se probíraly, někdo vzpomněl válku a moje maminka hovořila o utrpení svého mladšího bratra, který skončil v rukou nacistů. Ta paní z Ruska, s níž maminka hovořila, se zvedla a přinesla knihu, ve které bylo psáno o praktikách nacistů a popravách vězňů ve věznici v Pankráci, kde byl její bratr jedním z popravených vězňů. Když maminka listovala knihou, všimla si fotografie, na níž byl její bratr týrán. Ještě dnes si vzpomínám, že ta fotografie byla na levé

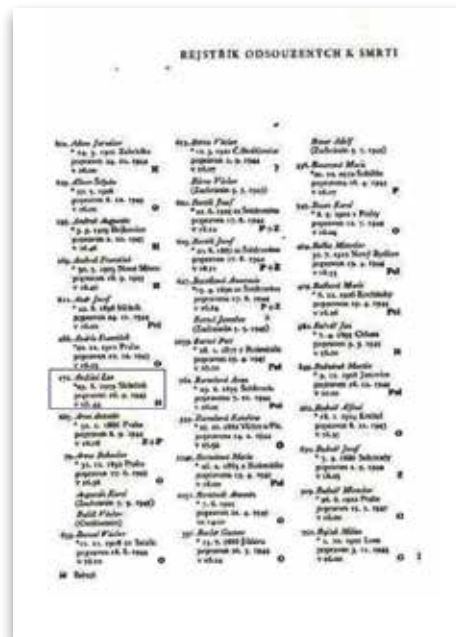
Leo Anziol

straně knihy, ve velkém formátu. Vzpomínám si na zoufalství maminky a kolik toho ten den naplakala. Jméno jejího bratra bylo Leo Anziol, měl tehdy 24 let.

Naše finanční situace byla dobrá až do roku 1951, kdy byla tatínkovi ukončena pracovní smlouva. Moji rodiče se měli vrátit do Československa, ale kvůli komunismu se rozhodli zůstat v Brazílii. Proto jsme také přišli o veškerý majetek. Největší ztrátou pro nás však bylo to, že jsme zůstali odloučení od svých příbuzných. Nastalo obtížné období, ale díky kamarádům, kteří také dříve pracovali pro firmu Baťa, se mému tatínkovi podařilo sehnat práci.

S příbuznými jsme udržovali korespondenci, avšak jak my tady, tak oni v Československu jsme dostávali dopisy otevřené – vše bylo přečtené komunisty. Kromě toho mnoho zpráv, které jsme dostávali, již nebylo aktuálních. Moji rodiče se do Československa již nikdy nedostali. Bylo velmi smutné, když zemřeli prarodiče, a my jsme byli tak daleko. Já jsem se do České republiky také nikdy nevrátila. A přitom je to mým největším snem!

Letos jsem prožila obrovské štěstí, jako by se mi tento můj sen splnil, když jela v lednu 2013 do České republiky moje vnučka. Protože nemluví česky, naučila se před cestou alespoň pár slovíček a vyrazila se slovníkem. Nedovedete si představit mé dojetí, když

jsem ji viděla přes Skype spolu s mými bratrance v Jihlavě, Brně a Otrokovicích! Říká se, že být babičkou je být dvakrát maminkou, mohu tedy říct, že moje dojetí bylo dvojnásobné!

Naštěstí je dnes situace mnohonásobně lepší než v těch dávných dobách komunismu. Dnes spolu můžeme dokonce denně hovořit přes Skype, což se skutečně stalo realitou. Výměna informací je díky internetu velmi dynamická. Povídky si spolu, vyměňujeme si fotografie, zejména fotografie našich rodin a ukazujeme si, jak rostou naše vnoučata. A někdy si jenom tak popřejeme dobré ráno, dobrý večer, nebo krásný víkend.

Jediný, kdo se z mé rodiny podíval do Česka, byl můj starší bratr. Bylo to v roce 1981. Jel tam spolu s manželkou, aby po letech znovu viděl svůj rodný kraj a navštívil všechny příbuzné. Myslil si, že snad najde ve sklepě domu, kde jsme bydleli, starý prak, který tam kdysi schoval. Tehdy si myslel, že se brzy vrátí a najde ho tam. Poprosil o dovolení podívat se do sklepa na místo, kde ho schoval, ale k jeho překvapení tam již nebyl.

Jedna naše sestřenice s manželem se za námi přijeli podívat v roce 1984 do Brazílie na pozvání mého bratra. Dodnes s ní a ještě s dalšími dvěma bratrance z Brna a z Otrokovic udržujeme kontakt.

Když jsme byli v Brazílii již pár let, potkali jsme několik Čechů. Jedni vždy pomáhali druhým, informovali se o dalších Čechách, až se díky jedné české rodině moje maminka dozvěděla o českém ševci, který žil blízko našeho bydliště. Rodiče s ním a jeho rodinou udržovali kontakt až do smrti a my, jejich dcery, jsme nejlepšími kamarádkami až doposud. Ostatní kontakty s dalšími Čechy jsou v současné době vzácné a nemají dlouhého trvání. Jedná se jenom o okamžiky, kdy se sejdeme v českém klubu. V roce 1948 a v následujících letech byla česká komunita početnější z důvodu odchodu Čechů kvůli komunismu. Mnoho z nich po nějaké době emigrovalo do USA.

Adaptace nebyla jednoduchá, zejména pro rodiče. Naše první adresa, po třech měsících strávených v hotelu, byla v oblasti městského trhu *Mercado Municipal de São Paulo*. V té době měla na tom trhu spousta cizinců, jako například Němci, stánky s chladičnými boxy. Maminka uměla mluvit cizími jazyky, mezi nimi německy (v době, kdy byla malá, se děti ve škole učily více cizích jazyků), a nebyl pro ni problém se s nimi dorozumět. Hodně nám to tehdy pomáhalo, ale i kvůli tomu se nikdy nenačila pořádně portugalsky.

Co se týče mě, adaptace byla zpočátku velmi složitá, zejména ve škole. Celý první den ve škole jsem proplakala a nové spolužačky se mě snažily utěšovat. S těmito dívkami jsem udržovala kontakty ještě poté, co jsem se vdala, ale potom jsme se již odcizily. Jak čas ubíhal, naše rodina se dokázala přizpůsobit úplně.

V roce 1949 se tady v Brazílii narodil můj mladší bratr (již zesnulý). Všechny tři jsme si vzaly Brazilce a měly děti, také Brazilce. Moje dcery (52 a 49 let) mluví pouze portugalsky. Když byli ještě živí mí rodiče, mluvila jsem s nimi česky, díky čemuž moje dcery hodně rozuměly. Avšak po jejich smrti se již mým mateřským jazykem doma nikdy nemluvilo. Samozřejmě bych byla šťastná, kdyby se všichni naučili česky. Dnes lituji, že jsem nevytrvala a na dcery nemluvila česky alespoň trochu. Poté, co se má vnučka Carolina vrátila z České republiky, si myslím, že mluví česky lépe než obě mé dcery dohromady.

Přestože jsem je nenačila česky, doufám, že se jim podaří získat české občanství, na které tak dlouho čekáme! Pokoušeli jsme se o to již mnohokrát, jak já, tak můj starší bratr, který má rovněž dvě dcery. Snad kdyby byly lepší podmínky pro získání českého občanství, byli by víc motivovaní.

Z naší rodiny jenom já chodím na hodiny českého jazyka do *Česko-brazílské kulturní unie*, jednou týdně. Když jsem se přestěhovala do Brazílie, neuměla jsem psát ani číst. Jenom jsem uměla česky mluvit, protože čeština byla mým mateřským jazykem. Poté jsem začala chodit do brazilských škol, kde se čeština nevyučovala. Mou hlavní motivací, proč jsem začala chodit na výuku českého jazyka, přestože mám již téměř 70 let, bylo právě to, že se naučím číst a psát česky. A bylo to šťastné rozhodnutí. Znovu jsem se dostala do styku se svým mateřským jazykem, s dalšími Čechy a s milovanými profesorkami češtiny.

Neví se, kolik je v Brazílii Čechů a jejich potomků a kolik by se jich chtělo naučit česky. Myslím si, že mít zde učitele češtiny, kteří mohou předat znalosti z literatury, historie a kultury, je velmi důležité. Já mám opravdu velké štěstí, že mám profesorku češtiny tak blízko. A není obtížné najít lidi, kteří mají zájem o češtinu, přestože nejsou krajané. Kdo ví, jestli právě čeština a možnost naučit se ji nebude v budoucnu znamenat rozšíření české komunity o nové členy.

Jsem členkou *Česko-brazílské kulturní unie*, ale účastním se jenom hodin českého jazyka jednou týdně. Česká komunita je spojovacím článkem, který pro mě znamená spojení s minulostí, s mou historií, částí mého dětství, celou mou rodinou. Pro aktivní komunitu s dobrými zásadami, jakou *Česko-brazílská kulturní unie* vždy byla, se však něco změnilo. Něco se ztratilo... Dříve jsme měli mnohem více členů a já si živě pamatuji na taneční večery, kterých se účastnily celé rodiny. Takové činnosti sblíží lidi, kteří pak najdou nové přátele, kterým se mohou svěřit se svými problémy, radostmi. Je to jako účastnit se jiného, a přece tak známého světa.

**VELVYSLANECTVÍ
ČESKOSLOVENSKÉ SOcialistické
REPUBLIKY V BRASÍLIA
EMBAIXADA DA REPUBLICA
SOCIALISTA DA TCHecoslováquia
em BRASÍLIA**

Brasília 24.I.1990

Vážený pán /paní/

Cílem tohoto listu je pokračovat v už započatém dialogu Čs. velvyslanectva s krajanmi a přístělníci, kteří resabedli na svoji rodné vlasti - Československo.

Děšasné hluboké společenské změny v naší krajině vedou do de-
finitní budoucí vývoj našich národů a národností. V průběhu kul-
turního procesu československé revoluce, která definitivně viedla
k likvidácii státního administratívno-byrakratiského režimu.
Praktičtí se zjednotit k ekonomickému a sociálnímu rozvoji Československa.
nastiel svoje miesto v tejto krásnej zemi.

Isa nám predovšetkým o to, aby sa nám spoločný činný podari-
te hospodársky prosperujúcu a s širokým sociálne spravodlivú, skrátka re-
publiku ľudskú, ktorá slúži človeka a preto má nádej, že sa človek
nie je možné riešiť líaden z našich občianov: ľudských, ekonomických
základný záujem o rozvoj Československa. Preto opät združujeme. Je
národ našej vlasti je Vám otvorená.

Proces obnovy našej spoločnosti sa stal nezvratným. Táto stu-
pednosť a nutnosť jej uplatnenia v dennej práci je tým najpredstavite-
lím a sím vstupujeme do roku 1990.

2/ 2/

Demokratická života v Československu je nerozlučne spojená s nut-
nosťou nových legislatívnych úprav. Každé zákony v oblasti občiansko-
právných vzťahov bola zrušená, al., alebo upravená. Každý čl. občsa
a upravený alebo neupravený vzťahov môže cestovať do ČSSR. V prípa-
de že nevlastní líaden cestovný paň pan, velvyslanectvo, alebo konzuláty
v Sao Paulo a Recife môžu vydat' nář náhradný cestovný doklad k ceste do
ČSSR.

Tento proces však ani náhlejšleka nie je ukonený. "prpravujú sa
ďalšie hluboké zmeny. Pracuje sa na sa zrušení inštitútu "odňatia čl.
čl. občianskeho občianskeho" a uročením opř opřovného líadenia čl. občianskeho
občianskeho. Prájdňavajú sa podmienky pripútenia so štátného zväzku,
kt. budú stanovene v súlade s národnostne prijatými zväzkami. Prí
vypracovávaní počítane aj s Vašou lúbu pomocou. Chceme spoločnými silami
vytvoriť také zákony, kt. by hájili nář nářých a slúžili všetkým.
Oskávame Vaše názory a zájmovosti v tomto zmysle. Pre Vašu orientáciu
uvádzam niektoré už predjedňované nář vypliatky:

- návrh na úpravu cestovania do a z ČSSR /umožniť cestovanie čl.
občanom na základe platného doo dokladu, bez obmedzenia dlhky pobytu,
zjednotiť podmienky pre vydávanie cestovných dokladov k pobytu
v zahraničí
- návrh zrušiti inštitútu povinnéhoj minimálnej výmery valuty a cieľac
apřístupiti tak cestovanie do a z ČSSR lídnkej verejnosti, alebo roz-
lířiti výmery z povin. výmery isy aj na ľudí do 26 rokov, invalidov,
mluov vo veku nad 65 rokov a žr a ženy nad 60 rokov, ako aj na príslušej
príbuzných čl. občianov a trvalých pobytov v ČSSR/Pre čl. občianov,
kt. predkřli čl. občianskeho budú zrušeni povinnéj zmaný valuty
na hranolných prechodoch v ČSSR ČSSR./
- návrh stanoviť v minimálnej výř výřke poplatky za úpravu právných
vzťahov voči Československu, su, znížiti výřke poplatky pre lídnkej
do 18 rokov, študentov, dochodchodcov a invalidov.
- návrh zriaďovať konzulárne úřa úřady v oblasti svřebného turistick
zájmu, např: Rio de Janeiro, Iro, Manaus, Belén, Florianopolis a
- návrh prerokovať možnosť prerokovania platných právných na-
třných nář sa vypliatka dochodchodcových líaden do zahraničia.

3/

Isa sme už informovali v prvobňadňovom líste k 26. oktobru, uvítá-
ne akčelých návrh na zlepšeni pristupu ČSSR k prísl. a krajanmi
a k rozšíreniu výřnej spolupřice v oblasti ekonomickej, kulturnej,
vedeckej a pod.

Vážený pán /paní/.

T.G. Masaryk pokladal za hlavné kritérium politickej práce
spravovať. Pukáme za sa v spoločný činný v novej dobe novy spôsob
obnoviť toto občianske politiky. "veď jedine človek alebo národ v tom
najlepšom slove zmysle je schopný nářvať líadu druhých, prijatiť ich
ako soborových, opřidat' sa svojím nářvám a ľubovať vlastné výř
zodkaze sa takto občiané povodni valuty čl. občianov do života nář
spolupřice a ako národy do nář stovania na národnostne líadku.
čelíme tak nářke opř četu k sebe samy, k seba zvažovaní a četu
lídnkej nářcov."

6 ústou

Johy Kozma
Dr. Vladimír Galla
Velvyslanec

V. S. V prípade akýchkoľvek informácií sa obracajte písomne alebo
telefonicky na adresy:

Embaxada da República Socialista da Tchecoslováquia
BR - Av. dos Magotes, lote 21
BRASÍLIA - DF
tel. 243-12-29

Consulado da República Socialista da Tchecoslováquia
Rua Jacco de Itapeninga, 255
Sãnder, sala 215
Cidade SAC PAULO
tel. 251-62-55

Consulado da República Socialista da Tchecoslováquia
Rua Maranhão, 109, nº andar
20.000 RECIFE
tel. 222-27-89

Dopis československého veľvyslance z roku 1990 o situaci v Československu

Co pro mě znamená Česká republika? Ve srovnání s dobou, co žiji v Brazílii, je doba, kterou jsem prožila v České republice, velmi krátká. Avšak mé kořeny jsou právě tam. Přestože jsem byla jenom dítě, vzpomínám si na tolik dobrých věcí! Ale mám také velmi nepříjemné vzpomínky z války. Bylo velmi smutné vidět mou milovanou zemi ve válce, a poté v rukou komunistů. Všechna období sovětské nadvlády byla pro Čechy katastrofální. Naštěstí se našli vlastenci, kteří se obětovali, aby se situace v zemi zlepšila. Pravou zkušenost s událostmi v Česku však mají jenom ti, kteří si ji tam prožili. Jsem šťastná, když dnes hovořím se svými bratranci a vidím, že se jim daří dobře a že dokázali překonat vše zlé, co se v zemi událo! Vypadá to, že život tam se změnil po všech stránkách. Země je úzce propojená s ostatními evropskými zeměmi.

Co bych chtěla vyřídit lidem v České republice? Lidé v jakékoliv zemi by měli mít na paměti, že pouze poctivá práce přináší úspěch. Česká republika, alespoň podle vzpomínek, které si nesu s sebou životem, byla vždy dobrým místem k žití. Změna režimu a krutosti spáchané během války na těch, co nebyli Češi, učinily ze země peklo. Dnes jsou však našťastí mraky rozehnány. Češi byli vždy dobrými diplomaty a dokázali zabránit velkým lidským ztrátám. Máte krásnou zemi, se zdvořilými a inteligentními lidmi, a to má obrovskou cenu.

Přestože jsem zemi opustila jako malé dítě, neztratila jsem své kořeny a nechci zapomenout na to, na co si ještě vzpomínám, zejména na dobré věci, co jsem se tam naučila, a na vzdělání, kterého se mi tam dostalo. Některé vzpomínky jsou samozřejmě smutné, ale jsou mou součástí. Koneckonců jsem tím, kým jsem, díky všem těmto vzpomínkám.

Díky cestě mé vnučky vím, že jedna věc se nezměnila: laskavost, pohostinnost, snaha udělat pro druhého to nejlepší, aby se cítil jako doma... tedy to, co mě kdysi naučili moji rodiče a podle čeho se celý život řídím.

z portugalského přeložila Klára Bachurková

Marie Hlavničková Hadzi Antic

narozena 25. 7. 1931, Zlín

Zanedlouho oslavím osmdesáté třetí narozeniny a z těchto osmdesáti tří let to bude šedesát sedm let mimo mou vlast.

Narodila jsem se v roce 1931 a strávila jsem druhou světovou válku v Československu. Můj otec zemřel při nehodě v roce 1943. Když skončila válka, naše radost neznala mezí. Proč tedy emigrace? Nikdo neopustí svou vlast, aniž by měl nějaké vážné důvody. Tím méně má rodina: maminka, tři bratři – Josef (21 let), Jiří (18 let), nejmladší Jan, který se narodil až po smrti mého otce a neměl tehdy ještě ani dva roky, a já, tehdy patnáctiletá. Proč jsme tedy emigrovali? Odpověď je v původu mé rodiny.

Marie Hlavničková Hadzi Antic s manželem

Už to, že moje matka byla rozená Baťová (sestra Jana Antonína Bati a Tomáše Bati, který byl zakladatelem firmy Baťa) a můj zesnulý otec byl generálním ředitelem firmy Baťa během válečných let, bylo dostatečným důvodem, aby se na nás nový komunistický režim díval jako na nepřátele. Nejdříve tím, že zrušil matce penzi. Maminka situaci ještě zhoršila, když bránila

svého bratra Jana obviněného ze spolupráce s nacisty (toto obvinění bylo mnoho let poté odvoláno). Můj starší bratr studoval a pracoval v Praze. Když viděl, jak se věci mají, podařilo se mu získat pro matku pas a ona s mým nejmladším bratrem

odjela do Švýcarska. Setkala jsem se s ní ve vlaku do Prahy a následující den maminka vycestovala do Curychu. Já jsem spolu s mými dalšími bratry ještě zůstala doma. Naši přátelé se od nás odvrátili, protože se báli represí komunistů. Můj strýc Bohuslav Baťa odjel do USA. Jelikož měl americké občanství, neměl s emigrací žádné problémy. Dvě sestry mého otce odjely do Lomnice nad Popelkou, jeho rodného města. Jedna byla vdova po ruském lékaři, který se přistěhoval do Československa po roce 1918, a druhá byla vdaná a měla dvě děti, Nadju a Vojtěcha. Jméno Nadja jsem později dala své dceři.

Rodina Hlavničkových

Zůstala jsem ve Zlíně a spolu s bratrem Jiřím čekala na vyřízení pasu. Jiří se zrovna připravoval na maturitní zkoušky. Když naše hospodyně viděla situaci, v jaké se nacházíme, raději se odstěhovala, a já jsem musela převzít zodpovědnost za naši domácnost. Neměla jsem s tím téměř žádné zkušenosti, ale jelikož jsem se vždycky ráda dívala, jak vaří, dokázala jsem pár jídel uvařit. Nebylo to lehké, protože v té době byl velký nedostatek potravin a k dispozici jsem měla jen velmi málo přísad. Nějak jsem si však vždy dokázala poradit.

Ve sklepě jsme měli dřevěné krabice, které tam zůstaly po válce, kdy v nich maminka kvůli bombardování schovávala vzácné křišťálové nádoby. Já jsem postupně nádoby znovu do těch krabic schovala, jak mi to maminka na dálku přikázala. Krabice potom potajmu odnesl náš profesor na klavír, pan Červinka, který je schoval u své rodiny, přestože to bylo nebezpečné. Dlouho poté, až jsme se dostali do Československa, nám je vrátil. Tehdy jsem netušila, že to jsou poslední dny v našem domě, že se do něj již nikdy více nevrátím a že z našeho majetku uvidím jen velmi málo. Maminka byla také přesvědčená, že celá ta situace bude jen dočasná a že všechno bude brzy jako dřív.

Největší společnost v té době mi dělala moje fenka, německý ovčák, kterou jsem vycvičila v tréninkovém centru pro psy. Jmenovala se Aida. Byl to úžasný hlídací pes, který byl známý po celém městě, protože se účastnil psích přehlídek. Stálo to za tu námahu. Jednou u nás zazvonili dva tři muži z národního výboru, aby změřili velikost našeho domu. Chtěli tam nastěhovat další rodiny. Stačilo poslat ke dveřím Aidu a říct „hlídej“ a jim bylo v mžiku jasné, že se dovnitř dostanou jen násilím, když toho psa zabijí.

V té době jsem byla velmi smutná. Nerozuměla jsem, proč se k nám lidé obrátili zády a proč moji krajané, kvůli kterým otec riskoval svůj i náš život, měli strach se k nám přiblížit (dříve než vypukla válka, jsme již byli ve Švýcarsku, ale vrátili jsme se). Byli jsme vyvrženci. Chodila jsem navštěvovat jenom matku mé tety Marie, manželku Jana a rodinu Šallerovou. Moje maminka byla teta paní Šallerové. Jejich děti byli naši spolužáci a JUDr. Šaller byl advokátem mé matky, stejně jako advokátem Jana A. Bati.

Bratr Jiří stihl složit maturitní zkoušku předtím, než jsme dostali avízo, že musíme odjet ze země. Odjela jsem první, spolu s Jolantou, dcerou JUDr. Šallera. Jeli jsme bratrovým autem, které řídil bývalý tajemník tatínka pan Musil. V Karlových Varech jsem se rozloučila s Hynkem Baťou. Později jsem se dozvěděla, že jeho rodina utekla do Francie. Z matčiny strany emigrovali úplně všichni.

Přechod přes hranice byl dlouhý a my všichni jsme byli jako na trní. Přešla jsem hranice v den svých patnáctých narozenin. Bylo 25. července 1946. Jeli jsme přes Německo směrem k Mnichovu. Přestože byla dálnice v několika úsecích přerušena, jelo se nám pohodlně. Ale ne všechny cesty byly dálnice! Některé silnice byly velmi málo bezpečné. Už si nepamatuji, jak dlouho ta cesta trvala. Když jsme dojeli do Švýcarska, byla už noc. Nabídlí nám černý chleba a jablko. Nikdy dřív ani potom jsem nejedla tak výborný chleba a jablko!

Následující den jsme jeli do Curychu, kde na nás již čekala maminka s bratříčkem Janem. Z Brazílie přijel také strýc Jan a jeho dcera Marie. My dvě jsme začaly studovat na střední škole Atheneum. Maminka se rozhodla přijmout pozvání bratra, abychom emigrovali do Brazílie. Čekali jsme, než přijedou moji bratři. Jiří přijel spolu s Josefem, ale Josef se potom vrátil, aby se oženil. V té době již bylo složitější přejít hranice. Když mu kamarádi řekli, že může být při přechodu zatčen, rozhodl se vyrazit hned po svatbě. Spolu s nimi se rozhodli utéct také JUDr. Šaller se synem Reném. JUDr. Šaller byl v té době po operaci. Byli posláni na jižní Moravu, odkud odjížděly vlaky do Vídně. Průvodce je vezl nočním nákladním vlakem, který převážel uhlí. Leželi nahoře na uhlí, přitisknutí k bočnicím, aby si jich nikdo nevšiml. Museli vyskočit z jedoucího vlaku v zatáčce, kde vlak musel přibrzdit, a dávat pozor, aby to bylo v místech, kde hlídkovali američtí a ne ruští vojáci.

JUDr. Šaller a další dva advokáti byli obhájci Jana A. Bati. Jedinému, kterému se podařilo utéct ze země, byl JUDr. Šaller, který utekl spolu s mým bratrem. Druzí dva zemřeli v komunistickém koncentračním táboře. Můj bratranec a sestřenice, dnes již zesnulí, byli jediní z rodiny, kteří v Československu zůstali. Můj synovec udržuje kontakt s dcerou mé sestřenice.

Když bratr Josef s manželkou Mírkou konečně přijeli do Švýcarska, my už jsme italskou lodí odjeli z Ženevy do Brazílie.

Po příjezdu do Brazílie jsme jeli přímo do jedné malé komunity ve městě Batatuba, asi 80 kilometrů od Sao Paula, kde měl můj strýc továrnu na boty. Začala jsem pracovat na personálním oddělení a v účtárně. Občas jsem překládala dopisy v češtině poslané krajanů, kteří měli zájem o tzv. afidavit. Afidavit bylo potvrzení o zaměstnání, posílané mnohým emigrantům v Evropě, kteří hledali nový domov.

Zpočátku jsem psala sestřenicí, která žila v Praze, a spolužačkám z Měšic, kde jsem studovala angličtinu. Bohužel mě po nějaké době prosily, abych jim nepsala, protože kvůli tomu měly problémy s komunistickými úřady. Tím jsem přišla o poslední kontakty s vlastní.

Začátky v Brazílii byly těžké. Psal se rok 1949! Pro nás mladé to ještě bylo jednoduché. Ale maminka si nikdy nezvykla a zemřela pět let po příchodu do Brazílie, ve věku 52 let. Jenom můj bratr dojel do Brazílie jako ženatý. Já jsem se vdala za Makedonce, který studoval v Praze. Moc jsme si rozuměli. Další dva bratři si vzali Brazilků. Snad proto, že pracovali mimo Sao Paulo a bylo těžké najít české krajanů.

Co se týče českého jazyka, moje již zesnulá dcera ani syn se nikdy nenaučili mluvit česky. Syn umí anglicky, francouzsky a portugalsky a mnohdy si stěžuje, že

Zleva nahoře: Jiří Baťa, René Šaller, Marie Hlavničková, Hynek Baťa, Jiří Hlavnička; sedící: Evžen Šaller, Josef Hlavnička, Bohuš Baťa

jsem jej česky nenaučila. Ale kvůli dceřiným zdravotním problémům jsme byli nuceni mluvit s ní jazykem země, tzn. portugalsky. Nebylo možné mluvit na jedno dítě česky a na druhé portugalsky. Dnes vím, že jsem to i tak měla zkusit. Ona se potom i přes obtíže, které měla, naučila mluvit anglicky a trochu německy. Můj syn bydlí 40 km od *Unie (Uniao Cultural Tcheco-Brasileira, UCTB)*, kde se koná výuka českého jazyka. Kvůli vzdálenosti a hlavně obtížné dopravní situaci v Sao Paulu je pro něj nemožné na hodiny češtiny jezdit. Osobně si myslím, že je úžasné, že tady máme učitele českého jazyka. Je škoda, že se tak nestalo již dříve, protože věřím, že by byl ještě daleko větší zájem z řad krajanů.

Já jsem se vždy účastnila aktivit spolku, i když zpočátku jenom důležitých oslav, vánočních mší či manifestací, například protestu proti okupaci Československa v roce 1968. Od roku 1980 jsem byla činnější, účastnila jsem se bazarů, přípravy obědů. Spolu s kamarádkou Sylvii a za pomoci mého bratra jsme měli český stánek na Veletrhu emigrantů. Můj syn tancoval během několika let ve folklorním souboru

Slavia, stejně jako moji synovci, kteří žijí v Sao Paulu. Jeden synovec, José, je dnes předsedou UCTB, a druhý, Robin, účetní, a já pracuji jako sekretářka UCTB.

Jak jsem zmínila již na začátku, bylo velmi těžké přijmout emigraci. Cítila jsem, že to je nespravedlivé, byla jsem rozhořčená. Ale držím se toho, co je psáno v *Babičce* Boženy Němcové: „Krev není voda“, nebo toho, co mi moje učitelka ze Zlína v roce 1940 napsala do památníčku, který jsem si vzala s sebou do Brazílie: „Český jazyk mateřský jest. Tvá studnice vody živé. V něj hledej radost a osvěžení. Hledej a najdeš!“

Mnoho emigrantů se vyznamenalo za hranicemi vlasti svými znalostmi z oblasti techniky a vynikajícími schopnostmi v mnoha oborech. Myslím si, že nejslavnější byl Jan A. Baťa, který v Brazílii udělal velké investice.

Do České republiky jsem se vrátila dvakrát. Nebylo jednoduché vidět všechno tak jiné. I lidi se změnili.

Časem jsem se smířila s emigrací a našla si pro to nějaké „rozumné“ vysvětlení. Válka trvala šest let. Lidé byli unavení a jednoduše chtěli žít v klidu, proto přijali všechny debakly prezidenta Beneše a dalších. Přesto nikdy nezapomenu, jak maminka plakala u rádia, kde právě prezident Beneš hlásil: „Neumím si představit Československo bez přátelství Sovětské unie!“

Co bych chtěla sdělit lidem v České republice? Někdy je potřeba bojovat, nepřijmout všechno. A hlavně nikdy neztratit lásku k vlasti a ke krajanům. Během války byli nepřátelé Němci. A potom? Lidé přijali za svou politickou stranu vyprojektovanou Sovětským svazem, místo aby se vydali svou vlastní cestou. A byli by to dokázali, jako mnohokrát předtím.

z portugalského přeložila Klára Bachurková

Marcos Purkyt

narozen 31. 8. 1958, Sao Paulo, Brazílie

Moji prarodiče, tatínek a strýc přijeli do Brazílie z Kladna, maminka z Košic. Její rodina zůstala na Slovensku. Tatínek a maminka spolu chodili.

Z Československa odjeli roku 1948. Ne kvůli válce, ale kvůli tomu, že po válce získal kontrolu nad zemí Sovětský svaz. Když byl tatínek mladý, patřil ke *Katolické mládeži*. Všichni vůdci politických nebo studentských organizací byli zatýkáni Sověty. Tatínek dostal avízo od kamaráda, že jestli zůstane v zemi, bude zatčen. Ještě ten den má rodina utekla do Německa, kde byly americké uprchlické tábory.

Mí blízcí utekli ze dne na den, všechno nechali doma. Oblékli na sebe, co se dalo, jedno oblečení přes druhé, a odešli. Dostali se vlakem k německým hranicím, spolu s dalšími uprchlíky a převaděčem, který je potom převedl přes hranice. Přejít hranic byl pěšky, museli projít oblastmi, kde na ně střílela sovětská hlídka. Nedaleko hranic, již na německém území, byl americký uprchlický tábor, kde našli bezpečí a kde nějakou dobu zůstali. Nebylo to jednoduché. Bydleli v improvizovaných podmínkách a strava byla na příděl.

Čas od času byly nějaké skupiny vyslány do zemí, které přijímaly uprchlíky. Když přišla na řadu moje rodina, dostali jsme na výběr Kanadu nebo Brazílii. Otec si myslel, že odjet do Kanady znamená stát se dřevorubcem a odjet do Brazílie zemědělcem. Jelikož byl drobné postavy, rozhodl se pro Brazílii.

Do Brazílie připluli lodí. Cesta byla dlouhá a mamince bylo celou dobu špatně. Když konečně dopluli, dostali na přivítanou *feijoadu*. Je to národní brazilské jídlo na bázi fazolí, klobásky a rýže. Jelikož lidé nebyli na podobný typ stravy zvyklí, někteří se vztekali, protože nechtěli být krmeni „jako zvířata“. Časem se ale můj tatínek stal velkým fanouškem *feijoady* a nedal na ni dopustit!

Nevim, ve kterém přístavu se vylodili, ale vím, že se posléze vydali do hlavního města Sao Paula a potom přešli do nedalekého menšího města, kde začali pracovat v obuvnické továrně.

Jeden „známý jejich známého“ jim sdělil, že ve státě Paraná je velká papírna, kde pracují čeští krajané. Dostali pozvání tam pracovat. Jednalo se o firmu Klabin, dnes jednu z největších továren na papír a celulózu v Brazílii se sídlem ve městě Monte

Rodina M. Purkyta, která emigrovala do Brazílie

Alegre (dnes se jmenuje Telêmaco Borba). Nabídku přijali a přestěhovali se. Bylo to právě v té době, kdy díky pomoci krajanů začali více poznávat brazilskou kulturu a sžívat se s ní. Rodiče se tam vzali, tatínek začal pracovat jako inženýr (kariéra, kterou jsem si zvolil i já). Strýc poznal tetu a také se oženil. Bylo to v letech 1949 až 1954. Poté se vrátili do Sao Paula. Tatínek začal pracovat v papírně ve čtvrti Ipiranga.

Bydleli jsme také v Arapoti (stát Paraná), Mogi das Cruzes (stát Sao Paulo) a Coelho Neto (stát Maranhao), podle toho, kde otec pracoval. Po každé fázi „venku“ jsme se vraceli do Sao Paula.

Strýc a prarodiče s námi žili v Mogi a Coelho Netto. Strýc se potom usadil ve městě Suzano a prarodiče ve městě Santos (stát Sao Paulo).

Z mé rodiny zůstali někteří příbuzní na Slovensku, někteří odešli do Kanady anebo do jižní Afriky. Já nemám kontakt na žádného z nich. Na internetu jsem našel lidi se stejným příjmením (Purkyt), ale nenašli jsme žádné společné příbuzné.

Do pěti let jsem mluvil plynně česky, ale časem jsem téměř všechno zapomněl. Teď se snažím češtinu znovu naučit s učitelkou Klárou Bachurkovou v *Česko-brazilské kulturní unii*. Je pro mě hodně důležité neztratit kontakt s jazykem a kulturou mých rodičů a prarodičů. Bohužel se však nemohu účastnit všeho,

Sňatek rodičů M. Purkyta

co se pořádá v *Unii*, protože sice pracuji v Sao Paulu, ale žiji v jiném městě. Bratr by se taky chtěl naučit česky, ale z časových důvodů mu to momentálně nevyhází. Co se týče mé dcery a bratrových dětí, to je už druhá generace, která se narodila v Brazílii, proto si nemyslím, že by se chtěli jednou učit česky. Dcera se sice zajímá o to, co jsem se naučil, ale do češtiny nechodí. Snad v budoucnu.

Česká republika, Slovensko a taky trochu Maďarsko pro mě znamenají můj genetický původ a jistým způsobem také můj občanský postoj. Nemám kontakty s Českou republikou. Víím jenom to, co se dozvím z brazilských zpráv, ale snad nejviditelnější změnou je to, že přestala být zemí, kterou nebylo možné v klidu navštívit (rodiče nikdy nenašli odvahu zemi v období komunismu navštívit) a stala se důležitým evropským turistickým cílem.

Co se týče důležitých historických milníků České republiky ve 20. století, tak mě samotného zasáhl nejvíc rok 1948, protože díky němu jsem se narodil jako Brazilec, a ne jako Čech. Pamatuji si, že v roce 1968 rodiče dychtivě očekávali pád komunismu, ale po vpádu vojsk Varšavské smlouvy tuto naději ztratili a velmi se obávali o osud příbuzných a známých, kteří v Československu zůstali. Rok 1989 ukázal zralost země, která se dokázala vyrovnat s pádem komunismu a využít svobodu a demokracii. Oceňuji, jak se stát reorganizoval bez konfliktů a sociálních nepokojů. V roce 1993 jsem byl smutný z toho, že se „bratři“ oddělili, ale když si to obě dvě strany přály, tak tedy „staň se, co se má stát“.

Nevím, jací jsou Češi, ale všichni, které jsem poznal, jsou charakterističtí tím, že jsou velmi spravedliví, čestní, diskrétní a že si umí poradit. Velmi rád bych poznal zemi svého původu a ukázal ji celé své rodině.

z portugalštiny přeložila Klára Bachurková

Heide Marie Helene Wik

narozena 10. 10. 1941, Praha

Jmenuji se Heide Marie Helene Wik, za svobodna Jirčíková (otec Robert Johann Wilhelm Jirčík, 1912–1974, matka Georgine Špičáková, 1916–2005).

Narodila jsem se 10. října 1941 v Praze-Satalicích. Můj bratr Hans Erich Robert Jirčík se narodil 12. září 1943 v téže čtvrti. Bydleli jsme v rodinném domě blízko vlakového nádraží. Babička Helene König Jirčík (rakouského původu) a dědeček Robert Jirčík bydleli v přízemí a my v prvním patře. Nedaleko od nás bydlela druhá babička ze strany maminky Marie Špičáková a dědeček Josef Špičák.

Za války jsem byla malinká. Pamatuji si, že když mě jednou maminka koupala, začalo bombardování. Najednou se ozvala velká rána a popraskala všechna skla v oknech. Maminka mě rychle zabalila do osušky a utíkala do nejbližšího krytu. Byl malý, tmavý a těsnalo se v něm moc lidí.

Tatínek pracoval jako civilní inženýr na pražském letišti. Když v roce 1945 skončila válka, byli rodiče z politických důvodů přinuceni podepsat dokument, ve kterém se vzdali československého občanství. Já jsem se o tom dozvěděla až od pana konzula tady v Brazílii, kterému se podařilo tuto informaci zjistit v době, kdy jsem žádala o české občanství. Bohužel se mi kvůli tomu nikdy nepodaří české občanství získat zpět.

Rodiče byli odsunuti z Československa v roce 1945. Báli se, protože netušili, co je čeká, a navíc nechávali v Československu

Georgine Špičáková v roce 1934

celou rodinu. Tatínek měl dva sourozence. Sestru, která si vzala jednoho Čecha s příjmením Bohatý (s touto částí rodiny jsme dodnes v kontaktu), a bratra, který se nikdy nevrátil z války. Maminka byla jedináček. Když opouštěla své rodiče, moc plakala. Já jsem měla tehdy čtyři roky a můj bratr Hans dva roky.

Praha, Satalice 1942, rodný dům paní Wik

a skrývat se v lese, protože nad námi přelétávala letadla a my jsme se báli, že na nás mohou hodit bombu. Konečně jsme dojeli do Rakouska. Přespali jsme ve vrchní části sýpky, kde bylo uschováno seno pro koně a býky. Tam jsme zůstali několik dnů, než se nám podařilo zajistit si ubytování u rakouské rodiny. Pamatuji si, že tatínek vyměnil svůj oblek a boty za bochník chleba a kilo jablek a že jsme přespávali na patrových postelích, oddělení příkrývkou.

Z Rakouska mám vzpomínku na skupinu amerických vojáků, kteří nám, dětem, dávali oplatky a žvýkačky, což bylo to jediné, co měli. Já s bratrem jsme dostávali jako stravu špagety s mlékem a hořkým kakaem. Nechtěli jsme to jíst, a tak jsme jedli chleba, který dostávala maminka, a ta místo toho jedla naše špagety.

Časem se nám podařilo získat ubytování v prvním patře jednoho domu. Tatínek pro nás vyráběl hračky, jako například sáňky, abychom mohli sjíždět dolů po sněhu. Já jsem ale v té době byla velmi vystrašená a nesla si v sobě trauma z války. Vždy, když nad námi přelétávalo nějaké letadlo, jsem začala panikařit a křičet strachy. Onemocněla jsem z toho a hodně zhubla, protože jsem nechtěla jíst. Mamince se podařilo mě umístit do americké nemocnice, kde mě začali léčit.

Do Rakouska jsme se dostali kamionem, který převážel do Salzburgu kovové plechy. Jakmile jsme přešli přes řeku, byl most odpálen a už tamtudy nikdo nemohl odjet ze země. Během cesty jsme museli několikrát vylézt z kamionu

Z Rakouska jsme byli přesunuti do Německa do rodiny, která měla velký dům a musela nám poskytnout dva pokoje. Bylo to v Einhausenu. Necítili jsme se v této situaci dobře, protože rodina nám dávala najevo, že jsme u nich proti jejich vůli. Tatínek sehnal práci v Lorchu a na kole jezdil pracovat do jedné metalurgické továrny. V té době jsem již chodila do školy a učila se německy. Byli jsme velmi chudí. Po dožínkách nám sedláci dovolovali sbírat zbytky obilných klasů. Ty jsme dávali do pytle a odváželi do mlýna, kde nám z nich umleli mouku. Polovinu mouky jsme jim odevzdali a polovinu jsme si mohli nechat. Maminka v Německu dvakrát otěhotněla. V roce 1948 se mi narodila sestra Irene a v roce 1949 Erika.

Zleva: rodiče Georgine a Robert Jirčíkovi, děti Heide, Hans, Irene a nejmladší Erika

Ještě v Rakousku tatínek poznal jeden český pár s dcerou, který se vydal do Brazílie. Našli si tam dobrou práci a vedlo se jim dobře. Jednou nám od nich došel dopis s potvrzením o zaměstnání pro tatínka v nějaké dílně s motory a peníze na cestu do Brazílie. Odjeli jsme z Einhausenu vlakem do Mnichova, z Mnichova do Paříže a z Paříže do přístavu Marseilles, kde jsme nastoupili na italskou loď Campagne. Pluli jsme v podpalubí, kde bylo hodně patrových postelí. Muži byli v jiné části než ženy. Přes Gibraltar jsme se dostali až do Dakaru, kde jsem poprvé v životě viděla Afričany, kteří měli na sobě pestrobarevná oblečení a jedli divná jídla jako například banány. Odtamtud jsme pluli ještě asi měsíc, než jsme dorazili do Brazílie. Dopluli jsme do přístavu v Riu de Janeiro. Maminka byla nadšená velkým Kristem, který

nás vítal s otevřenou náručí. Odtamtud jsme vypluli do přístavu Santos, kam jsme se dostali v srpnu 1950. V přístavu Santos nás čekala Ludmila, dcera českého páru, který nám pomohl dostat se do Brazílie. Ze Santosu jsme se vypravili do města Santo André, kde žijeme doposud. Časem tatínek splatil peníze, které od nich dostal.

Začátky v Brazílii nebyly jednoduché. Nejdříve jsme byli „ubytovaní“ ve slepičárně na dvoře domu, kde bydlela Frau Tezla. Byl to dům s velkou zahradou a ovocnými stromy. Maminka dostala od paní Tezly lihový vaříč, z čehož byla velmi šťastná a dojatá, protože do té doby vařila jenom na starém grilu. Časem se tatínkovi podařilo sehnat práci v továrně na ventilátory GEMA a my jsme si mohli pronajmout domek.

Když jsem dospěla, vdala jsem se za Brazilce, který byl z tatínkovy strany německého původu. Měli jsme čtyři děti. Dnes mám osm vnuků a jednu pravnučku. Nikdo nemluví česky, protože já jsem vlastně už kdysi v poválečném Německu dostala zákaz mluvit česky a měla povoleno mluvit jenom německy. Moji rodiče také mluvili německy a doma, kde je nemohl nikdo slyšet, spolu mluvili česky. Po přestěhování do Brazílie se naučili trochu portugalsky, ale nikdy nemluvili moc dobře. My děti jsme chodily do brazilských škol. Bylo to složité. Já jsem v Německu chodila do čtvrté třídy, ale v Brazílii mě dali do druhé kvůli tomu, že jsem neuměla portugalsky. Časem se mi podařilo jeden rok dohnat, takže jsem byla jenom o rok pozadu za svými vrstevníky.

Jazyky, které ovládám, jsou portugálština a němčina. Loni jsem se se sestrou Erikou začala znovu učit česky v *Česko-brazilské kulturní unii*. Je moc příjemné být v kontaktu s lidmi se stejným původem, se stejnými zvyky. Neznám moc Čechů, ale mohu říct, že všechno, co se týká České republiky, mě velmi zajímá.

Češi jsou veselí, přátelští a se srdcem na pravém místě. Miluji „srdce“ Evropy. Když jsem byla navštívit Evropu, řekli mi, abych jela do Prahy až nakonec, protože jinak se mi všechno ostatní už nebude zdát tak hezké. Byla jsem tedy ve Francii, Německu, Rakousku, Švýcarsku, Itálii, Řecku, Egyptě a jako naposledy v České republice. A mohu říct, že měli pravdu...

z portugálštiny přeložila Klára Bachurková

Pedro Kurganský

narozen 4. 11. 1953, Quitilipi, Argentina

Rodina přijela ze středních Čech do Argentiny v roce 1948. Důvod byl, že tatínek tušil, že by mohla vypuknout třetí světová válka, což už nechtěl zažít. Tak vzal celou rodinu a odjel s nimi daleko od Evropy.

Když tatínek přijel do Argentiny, tak už měl smlouvu a práci. Přijeli do Buenos Aires, byli tam asi rok a ministerstvo zdravotnictví nabídlo tatínkovi několik míst. Byl lékař a oni mu nabídli, aby byl ředitelem některé nemocnice. Vybral si Taco Pozo, což byla taková maličká vesnice v džungli mezi Saltou a Chakem, kde byl tři nebo čtyři roky a potom ho přesunuli do Quitilipi a tam jsem se narodil já v roce 1953. Pro ministerstvo pracoval až do roku 1955, kdy byla revoluce, takže přišel o smlouvu. A potom už odjel z Chaca a usadil se v Entre Ríos, je tam několik německých kolonií, a tam si zařídil sanatorium, byl tam do roku 1959 a potom si postavil sanatorium v takové menší lokalitě Valle María asi 30 kilometrů na jih od Paraná. Měl velmi dobře zařízené sanatorium, s chirurgií. A tam žil až do smrti.

Zůstali jsme v kontaktu s příbuznými v Čechách. Vzpomínám si, že se babičce nebo strýcům posílaly balíky dvakrát ročně. To bylo asi v 50. a 60. letech, posílali jsme tam oblečení a další věci a ten balík musel být zabalený do plátna a musel být zašitý, to bylo pravidlo. Koncem 60. let se to už přerušilo. Navštěvujeme se, hlavně já navštěvuji příbuzné. Píšeme si e-mailem nebo po Skypu, anebo když je potřeba, tak si zavoláme telefonem. Takže jsme v permanentním kontaktu, hlavně s posledním strýcem Prokopem a s bratrance a sestřenicemi.

Zde jsme v kontaktu s Čechy z okolí, i když 98 % Čechů už nemluví česky, ale jsme s nimi v kontaktu hlavně přes český spolek *Centro Checo*.

Češi se včlenili do místního prostředí, nic jiného jim nezbývalo. I když tatínek pořád počítal s tím, že se vrátíme.

Moje děti mluví česky, asi ne moc dobře, ale mluví, protože žily několik let v Čechách. Anežku, nevlastní dceru, jsem přesvědčil, aby se učila česky, a myslím, že po šestitýdenním intenzivním kurzu češtiny v Praze hovoří dost dobře.

Já nenavštěvuji hodiny češtiny, protože si myslím, že to nemám zapotřebí. Účastníme se akcí českého spolku. Já jsem byl taky předsedou asi rok a půl a potom

jsem od toho odešel a přišel Pepa (José Strnad) a on už je předsedou asi pět let. Co dělám konkrétně – nepracuju aktivně přímo ve spolku, ale vždycky jsem se staral o šíření české kultury. Založil jsem nadaci *Comenius* a první akce nadace byla *Miss Princes of the World Argentina*. Myslím, že ty akce, které děláme v rámci nadace, jsou efektivnější než některé akce českého spolku. Je to úplně na jiné úrovni.

Přínosy české kultury a komunity dnes jsou dosti utlumené, dříve to bylo výraznější. Například tady byli umělci, kteří pocházeli z českých rodin, nebo přímo Češi, co se tam narodili a vyrostli tady. A byli to významní umělci jako Bardonek a ostatní. Dnes nevidím, že by v komunitě byly takové osobnosti, které by dělaly něco takového významného, a že by zanechaly něco pro společnost v Santa Fe. Myslím, že se Češi promíchali s místními a trochu ten český duch, s kterým přišli čeští imigranti, vymizel.

Sice jsem se narodil tady, ale je to komplikované, protože moje první slova byla česká. A španělštinu jsem se naučil ve škole a s kamarády. Česko mě vždycky lákalo, je to moje vlast, jsou tam moje kořeny. Kdybych to tak necítil, tak bych nedělal žádné aktivity na rozšíření české kultury v Argentině.

Vývoj v České republice sleduju, denně čtu noviny na internetu a poslouchám rádio. Mám kamarády, s kterými si jednou týdně nebo jednou měsíčně vyměňujeme názory. Já jsem přesvědčený, že změny, která prožila Česká republika v posledních dvaceti letech, nejsou změny k lepšímu pro Českou republiku, českou kulturu a český národ. V posledních letech vidím, že se ztrácí suverenita České republiky, a myslím, že to má velký vliv na pokračování české kultury a českého národa.

Chtěl bych Čechům vzkázat, že si vůbec neuvědomují, co mají za krásnou zem, krásnou kulturu a krásný jazyk, který bohužel ničí a míchají ho s jinými jazyky jako je angličtina a další jazyky, a potom tomu není pořádně rozumět.

*rozhovor byl veden v češtině
a na základě nahrávky přepsán Radkou Návarovou*

Carlos Novotný

narozen 24. 10. 1931, Presidencia Roque Sáenz Peña, Argentina

Dědeček poprvé přijel ze Svinné do Argentiny v roce 1906 a pracoval tady až do roku 1910, pak se vrátil do Čech a přijel znovu v roce 1912 s manželkou a pěti dětmi. Rozhodli se sem přijet, protože v Čechách nebyla práce. Nevím, jestli někdo zůstal v Čechách, ani nevím, jestli dědeček měl sourozence.

Nejdřív přijeli do Buenos Aires do hotelu Inmigrantes, tam se seznámili s Petrem Šašvatou. Ten přijel ze Severní Ameriky a hledal, kde se v Argentině seje bavlna. Tak jeli s dědečkem do Misiones, do Mendoza, ale nikde se bavlna nepěstovala. Až pak přijeli do Chaca, kde dva měsíce pobývali ve stanu. A pak se dozvěděli, že vojsko tam zdarma přiděluje půdu v městě Sáenz Peña, tak se tam jeli podívat. Byla to pravda, dávali 100 hektarů, tak tam zůstali všichni. Dědeček měl dvě dcery a tři syny. Jeho rodina je jedna z těch dvou, co jako první dojela do Presidencia Roque Sáenz Peña, bylo to v roce 1913. Vloni se oslavovalo 100 let od první české imigrace.

Dosud máme kontakt jedině s paní z domu, kde se narodil tatínek. Když jsme v roce 2007 byli v Čechách, tak jsme se v tom domě byli podívat. A s jejím synem si někdy posílám e-maily.

V roce 1948 se sestra vdala do Santa Fe, tak maminka chtěla za dcerou a my jsme jeli s ní. Část rodiny ale zůstala ve městě Sáenz Peña a bratra mám v Buenos Aires. A od začátku, co jsme sem přijeli, tak jsme vždycky byli v kontaktu s ostatními Čechy.

Začlenili jsme se do nového prostředí. Jedině sestra se vdala za Itala. Můj bratr si vzal Češku, která se narodila v Čechách. A já taky, moje manželka Lidia je Češka.

Doma se mluvilo vždycky jenom česky, s rodiči jsme nikdy nemluvili španělsky. Máme jednoho syna, který mluví několika jazyky, ale česky ne. Rozumí, protože umí taky rusky. Bohužel jsem ho česky nenaučil, ale má české občanství.

Na hodiny češtiny nechodím. Když u mě bydlely učitelky češtiny, tak jsem je zavezl na hodiny a někdy jsem tam čekal a poslouchal, ale já si myslím, ať se učí ti, co neumí. Já mluvím česky. Mohl bych se zdokonalovat, ale důležitější je, ať se naučí ti, co neumí vůbec.

Dřív jsem se účastnil všech akcí krajanského spolku, dokud byla Lidia zdravá. Ale teď se musím starat o manželku, tak už se ničeho moc neúčastním. Od roku

1948, kdy jsme přišli do Santa Fe, jsme se účastnili všeho. Všichni Češi se setkávali jednou za rok, 28. října, to se dělalo *asado* (grilované maso). Každou neděli se chodilo na kuželky na venkov, jedna rodina tam měla dráhu. Ale my jsme tam nechodili, protože jsme kuželky nehráli.

Výlet do Čech v květnu 2007

V naší komunitě byli významní Češi, jako třeba sochaři a další umělci, kteří se účastnili veřejného života a přispěli k rozvoji celého města.

Čtu noviny na internetu, poslouchám Radio Praga a někdy čtu *Respekt*, když tam píše Markéta Pilátová o něčem, co mě zajímá. Všechno, co psali o Havlovi, jsem si vystříhával. Ale co hlavně

sleduju s bratrem, je česká muzika. To nejlepší, co udělala vláda nebo nevím kdo, je Rádio Dechovka. To poslouchám přes internet, hrají 24 hodin denně 365 dní v roce.

Lidem v České republice bych chtěl vzkázat, ať si váží té historie, kterou mají za sebou. Staletí kulturního vývoje, to je na tom národě poznat.

*rozhovor byl veden v češtině
a na základě nahrávky přepsán Radkou Návarovou*

Simón Patricio Percik

narozen 16. 3. 1940, Candiotti, Argentina

Moji prarodiče a můj v té době dvouletý otec přišli z Moravy, konkrétně z Mutěnic, v letech 1910 až 1912. První přišel dědeček František Prčík v roce 1910 a v roce 1912 babička Anna Konečná s mým tatínkem Vlastimilem.

Prarodiče si vybrali právě založenou obec Candiotti, která leží 30 kilometrů severně od Santa Fe.

Vlastimil Prčík

S Českou republikou jsem v kontaktu, v roce 2008 jsem navštívil obec Mutěnice, kde se sešla celá rodina, aby se osobně seznámili se mnou a s manželkou. Navštívili jsme radnici, která byla postavena mým pradědečkem Petrem Prčíkem v roce 1895. Společně s příbuznými jsem navštívil také hřbitov a hrob, kde jsou pohřbeni prarodiče.

S ostatními Čechy v Argentině jsem v kontaktu. V roce 2011 jsem vydal publikaci o československé imigraci do města Santa Fe a okolí. Pro účely této výzkumné práce jsem provedl rozhovory s padesáti rodinami z československé komunity.

Češi se integrovali do argentinské společnosti, uchovávali si české tradice a českou výchovu, která se projevovala v jejich pilném a zodpovědném přístupu k práci. V rodině se připomínala kultura a historie českých zemí.

Otec přijel do Argentiny, když mu byly dva roky. Oženil se s mojí matkou, která byla španělského původu. Otcovi sourozenci se narodili v Argentině a zvolili si životní partnery evropského původu, jiného než českého.

Ani já, ani nikdo z mé rodiny v Argentině česky nemluví. Příležitostně se účastním hodin češtiny. Pro mě a můj výzkum je důležité naučit se správně vyslovovat

některá vlastní jména – města, příjmení atd. K tomu můžou hodiny posloužit.

Pokud mi to čas a okolnosti dovolí, účastním se všech akcí organizovaných českým klubem v Santa Fe – *Centro Checo Santa Fe*.

Vliv české komunity na město Santa Fe a okolí se projevil především v zájmu o město samotné a v jejich zodpovědné práci pro město. Češi s sebou přinesli svá již zavedená řemesla, přišli sem zedníci, tesaři, kováři, hrnčíři, krejčí, kloboučníci, zemědělci, včelaři atd.

V roce 1928 se sešli všichni Češi z města Santa Fe a rozhodli se založit klub, s názvem *Československý klub*, kde pokračovaly a dále se rozvíjely české kulturní aktivity a slavilo se výročí založení republiky. Ale také to bylo místo, které sloužilo prostě k setkávání českých rodin a vzpomínání na českou vlast.

V Santa Fe byli Češi, kteří se věnovali umění. Mezi nejvýznamnější zástupce patří uznávaní umělci José a Wenceslao Sedláček a Miroslav Bardonek, sochaři, jejichž práce překonaly hranice naší země. A jako učitelé byli pak vzorem a příkladem dalším umělcům, a tím zajistili kontinuitu českého umění tady.

Dnes jsou zde, ale také v celé Argentině, děti, vnuci a pravnuci Čechů, kteří svou prací a přístupem k ní bezpochyby reprezentují své předky, jako např. někteří hudebníci, loutkáři, tanečníci a další umělci, stejně jako vědci a učitelé.

Simón Patricio Percik

Česká republika je pro mě místo, odkud odjeli moji předci, jsou tam mé kořeny. Narodil jsem se a celý život jsem prožil v Argentině, takže jsem na Českou republiku vždycky nahlížel jako na něco, o čem jsem četl a o čem mi jiní vyprávěli. Vždycky to byl pohled zdaleka – z Jižní Ameriky na Evropu. Zajímalo by mě, co si myslí Češi a hlavně česká mládež o těch, kteří emigrovali do Argentiny, jak nás, potomky Čechů, vidí v čase.

Přišlo by mi zajímavé, kdyby se mohla uspořádat nějaká forma setkávání českých občanů s potomky Čechů v Argentině, aby se navzájem poznali, vyměnili si zkušeností o životě a zvycích tam a tady. Mohla by to být cesta, která umožní znovuobnovit komunikaci mezi rodinami, které se nikdy neviděly, ale s lety se objevuje potřeba poznat se, být v kontaktu, podat si ruku, obejmout se.

rozhovor byl nahrán ve španělštině, přeložen do češtiny a přepsán Radkou Návarovou

José Atilio Strnad

narozen 24. 5. 1945, Santa Fe, Argentina

Rodina José Strnada – Dvořáčkovi (1911)

Moji prarodiče se poznali na lodi, která vyjela z německého přístavu. Jestli se nepletu, tak to byly Brémy. Můj dědeček byl z Krupé (okres Český Brod) a moje babička z Tišnova. Do Argentiny dorazili v roce 1909. Můj dědeček cestoval se svým bratrem a odjeli z důvodu velmi špatné sociální situace v Evropě, jako byl nedostatek práce, hlad atd. Prostě jako mnozí jiní z mnohých jiných zemí, nejen Češi, hledali nové možnosti. Jeho rodiče a sourozenci zůstali v České republice.

Co se týče mé babičky, přijela s maminkou a se skoro stejně starou sestrou a šesti mladšími sourozenci. Její tatínek už byl v Santa Fe, ale když přijeli do Santa Fe, měl deprese, už nechtěl dál zůstat v Argentině a rozhodl se vrátit zpět do Čech. Nikdy jsme se nedozvěděli, co se stalo, jestli zemřel cestou, jestli onemocněl nebo

dorazil do Čech a zemřel tam. Moje prababička byla v zoufalé situaci, sama s tolika dětmi, nevěděla, co se stalo s manželem. Její psychický stav měl rozhodně vliv na její zdraví, brzy po příjezdu zemřela. Je pochována tady v Santa Fe.

Původní plán dědečka a jeho bratra byl odjet do Spojených států. Ale na lodi se seznámili s rodinou mojí babičky a oba se do sebe zamilovali a změnili plány a rozhodli se jet také do Argentiny. Z Buenos Aires přesídlili do Santa Fe, žili tady v penzionu a potom odešli oba pracovat na venkov. Jejich ekonomická situace pochopitelně nebyla dobrá. Pracovali společně na venkově deset let, měli tam malý pozemek, ale věčný boj se sarančaty, která jim ničila úrodu, a se stoupající slanou řekou je donutil přesídlit do města. Můj dědeček byl vyučený hrnčič a zkoušel pracovat s jílem tady v okolí. Nakonec založil továrnu na keramiku. Jeho bratr byl zedník a pomohl mu postavit sklady, pece atd. A pak už pracovali v keramičce, kterou později vedl se svými dětmi.

Bohužel nemám vůbec žádný kontakt se svými příbuznými. Moji prarodiče si s nimi dopisovali, ale já už jsem tu možnost neměl, jednak kvůli jazykové bariéře a jednak protože se kontakt přerušil a následně úplně ztratil. V roce 2015 bych se chtěl zúčastnit kurzu v Dobrušce a při té příležitosti najít některé své příbuzné – z dědečkovy strany Strnadovi a z babiččiny Dvořáčkovi.

Máme kontakt s ostatními Čechy tady v Santa Fe. Především díky krajanskému spolku *Centro Checo* se nám podařilo shromáždit mnoho českých rodin. Členové k sobě mají velice blízko, především někteří. Jiní se třeba účastní akcí, které pořádáme, jenom někdy. Ale v kontaktu jsme.

Na zdejší prostředí jsme se adaptovali. Někteří uzavřeli manželství s krajany, ale mnozí si našli partnery jiných národností, třeba jako můj otec se oženil s Italkou.

Bohužel mé děti česky nemluví. Byl bych moc rád, kdyby se to změnilo, ale problém je, že děti už jsou velké a mají svá zaměstnání, své rodiny, své závazky, takže není jednoduché věnovat se studiu češtiny.

Moc si vážím toho, že nám posílají z České republiky učitele. Díky tomu jsem se mohl trochu přiblížit jazyku svých prarodičů. Bohužel jsem se ho zatím nenaucil tak, jak bych si přál, ale díky hodinám se aspoň trochu snažím studovat, mluvit, číst a psát.

Momentálně jsem prezidentem krajanského spolku v Santa Fe *Centro Checo* a snažím se přivést do spolku krajany, uspořádat občasná setkání a informovat je o akcích souvisejících s českou kulturou. Jako důchodce mám teď více času věnovat se spolku a rozvíjet jeho činnost.

Myslím, že kulturní přínos českých imigrantů byl především v tom, jak každý z nich vykonával své povolání. Češi byli velmi pilní, odborně zdatní a také spolehliví. Obdivuji, že většina si zvládla vybudovat silnou pozici, poté co přijeli do Argentiny, a zabezpečit své rodiny. Založili podniky, firmy, používali vyspělou technologii, zkrátka rozvíjeli zde své profese. A ty byly nejrůznějšího zaměření od práce na železnici po například zemědělské práce. Za všemi těmito aktivitami je patrná přítomnost Čechů v Argentině.

Byli tady známí čeští umělci, kteří se narodili v Čechách a zanechali díla, která jsou velmi uznávaná nejen v Argentině, jako například malíři a sochaři José Sedláček a Miroslav Bardonek. Potom tady byl jeden významný Čech v 17. století, jezuitský kněz, který působil jako ředitel na škole Neposkvrněného početí v Santa Fe, kam jsem mimochodem chodil já. A dále tady byl další Čech, Carlos Navrátil, s velmi významnou profesionální dráhou architekta, který se mimo jiné věnoval výstavbě škol. V roce 2013 přijeli čeští filmaři a natáčeli v Santa Fe právě stopy, které tu zanechali všichni tito Češi.

Moc mě zajímá, co se děje v České republice. Chtěl bych získat české občanství, a také proto bych se rád orientoval v tom, co se tam děje. Moji prarodiče o své zemi moc nemluvili, a to ze strachu. Určitou dobu byly totiž slovanské národy z politických důvodů diskriminovány. Po padesáti letech, v roce 2002, jsme mohli obnovit krajanský klub *Centro Checo*, protože původní *Československý klub*, kam chodili moji prarodiče, už dlouho nefungoval. Informace se k nám začaly dostávat především po revoluci. Mně se otevřel úplně nový svět. Zprávy mám hlavně díky internetu, od roku 2004 máme spoustu informací také díky hodinám češtiny. A dále na základě kontaktu s ambasádou a materiálům, které nám poskytují. S ambasádou jsme měli vždycky dobré vztahy, navštívili nás dva poslední velvyslanci, pan Zajac i pan Kopřiva.

Na základě své zkušenosti ze života v Argentině bych toho chtěl lidem v České republice říct hodně. Prosim, ať pečují o své děti. V Argentině máme s dětmi spoustu problémů. Existuje tady rostoucí počet rodin, které ztrácejí kontrolu nad dětmi v pubertě. A dalším problémem je, že v Argentině mládež všechno sprejuje. Graffiti jsou na památkách, autobusech, průčelích domů, všude. Prosim, aby Češi pečovali o své krásné památky a nedovolili, aby je mladí ničili spreji.

*rozhovor byl nahrán ve španělštině,
přeložen do češtiny a přepsán Radkou Návarovou*

Martin Musel

narozen 27. 7. 1952, Porto Alegre,
stát Rio Grande do Sul, Brazílie

Jana a Jiří Muselovi

Rodiče inženýra Martina Musele se rozhodli emigrovat do Brazílie po komunistickém převratu v roce 1948. Jiří Musel i Jana Muselová byli aktivními členy tehdejší Lidové strany, a pro komunistický režim tudíž nepohodlní. Oba dva také čelili výhrůžkám a hrozila jim údajně smrt. Také se báli ruského vlivu a říkali, že nechtějí žít pod vládou „barbarů“. Za války oba spolupracovali s americkými úřady a pomáhali pronásledovaným Židům k emigraci, s Američany navázali spolupráci i po válce. Jana, matka pana Musela, se narodila v Praze a pracovala jako účetní. Jiří, otec pana Musela, se narodil jako syn lesníka z Rohozné u Jihlavy a studoval techniku na Univerzitě Karlově, studia pak kvůli emigraci přerušil, a poté co nějaký čas pobýval v emigraci v Paříži, studoval i na Sorbonně. Když se dostali z republiky, vzali se v roce 1951 v Norimberku.

Různými způsoby se protloukali v poválečném Německu. Později vzpomínali, že jediný jejich majetek byl šicí stroj a fotoaparát, který dostali od americké humanitární organizace. Z Německa zamířili do Paříže, kde paní Muselová šila a pan Musel zkoušel štěstí při různých námezdních pracích a studoval. Jejich ekonomická situace ovšem nevypadala nijak dobře, paní Jana tedy požádala své příbuzné v Brazílii, aby jim poslali peníze na lodní lístky. V roce 1919 totiž v Brazílii pobývala babička paní

Muselové, která tam doprovázela svého bratra, důlního inženýra. Ten se do Brazílie vydal těžít zlato, nakonec však jeho firma našla místo zlata pouze měď a on se vrátil nazpět do Evropy. V Brazílii ale zůstali dva strýcové paní Jany, z rodiny Tichých, kteří se usadili ve městě Sao Jeronimo. Jeden ze strýců pak skutečně poslal paní Janě a panu Jiřímu Muselovým peníze na lodní lístky.

Jejich loď vyplula z Bordeaux, cestovali druhou třídou v prosinci 1951 a do Brazílie dopluli v lednu 1952, to už byla paní Muselová těhotná a čekala syna Martina.

Rodokmen M. Musela

Začátky v Brazílii byly i přes pomoc strýců paní Jany velmi těžké. Muselovi nemluvili vůbec portugalsky, ale protože oba uměli velmi dobře německy, anglicky a francouzsky, záhy se jazyk naučili (zpočátku jim pomáhala zejména znalost němčiny, protože stát Rio Grande do Sul je od devatenáctého století osídlován zejména německy mluvícími přistěhovalci). Pan Jiří Musel pracoval jako prodáváč uzenin v obchodě Františka Tichého, strýce paní Jany, ale protože František Tichý hodně pil, jejich spolupráce brzy skončila. Později začal pan Jiří pracovat pro nejrůznější automobilové firmy v Portu Alegre jako technik a paní Jana doma šila na zakázku. Když jim pak jiný český krajan poskytl půjčku, koupili si stánek na prodej párků v rohlíku a posléze si v garáži svého domku zřídili obchod s galanterním zbožím, ve kterém potom pracovali oba dva celý život. Oba pak vzpomínali, že zpočátku měli v Brazílii jen jeden hrnek na kávu a museli se u snídani střídat a místo lednice jim sloužila malá dřevěná skříňka. Říkali prý nicméně, že „jsou sice chudí, ale svobodní“. Díky odhodlání a velké příčinlivosti se jim ale nakonec podařilo vybudovat domov pro své dvě děti a pan Martin Musel mohl vystudovat technickou univerzitu a stát se inženýrem. Dnes vlastní firmu na prodej strojních materiálů, která zaměstnává i jeho dva syny Danyho a Denyho.

Pan Martin Musel má k České republice velmi vřelý vztah, stal se dokonce předsedou českého spolku (ten byl založen v Portu Alegre 28. 9. 1997 panem

Jindřichem Jagrem a dalšími pěti českými rodinami) a také honorárním konzulem České republiky v Portu Alegre. Dodnes navštěvuje příbuzné v Čechách a oni jeho v Brazílii, jsou v kontaktu přes e-mail a Skype. Pan Martin i jeho synové chodí pravidelně na hodiny českého jazyka, a přestože nemluví plynně, velmi dobře rozumí. Českou republiku považuje za zajímavou a zejména kultivovanou zemi, líbí se mu historické památky i krajina. Když Česko poprvé navštívil a seznámil se s příbuznými, pochopil prý, proč je takový, jaký je – tedy, proč dává přednost domluvě před hádkou, proč je šetrný a má rád vzdělání. Podle něj jsou to typické české vlastnosti, které zdědil a kterých si váží.

Česká republika se podle Martina Musela od roku 1989 velmi změnila a rozvinula. Opravilo se mnoho památek a zlepšil se život obyvatel, což prý vidí i na svých příbuzných, kteří teď mají opravený domek a dobrou práci. Zlepšilo se také mnoho v oblasti svobody slova a v oblasti mezinárodního obchodu. Ovšem to, co se týká obchodní výměny mezi Brazílií a Českem, se podle pana Musela spíše zhoršilo. Za komunismu totiž v Brazílii působilo ve státu Rio Grande do Sul více českých závodů a odborníků. Tehdejší výměna byla spíše založena na směňování jednotlivých artiklů, čili se nejednalo v pravém smyslu o obchodování.

Martin Musel na hodině češtiny v Portu Alegre, vpravo vpředu

Za velkou šanci v téhle oblasti považuje pan Musel zejména hodiny českého jazyka a kultury, které dnes navštěvují i Brazilci, nejen čeští krajané. Dochází tak podle něj k zajímavé kulturní výměně, která může vést také ke spolupráci mezi univerzitami a posléze k těsnějším ekonomickým vazbám mezi oběma státy.

Martin Musel by chtěl domů vzkázat, že „čeští krajané na celém světě mohou být velmi přínosní v oblasti mezinárodního obchodu a kulturní výměny a mělo by se jich k tomuto účelu využívat. Jsou to totiž lidé obeznámení s oběma kulturami, což je pro dobré obchody i kulturní výměnu nezbytné“.

Dovětek: Pan Martin Musel zemřel 16. 9. 2013, čtyři měsíce poté, co u něj propukla vážná nemoc, které podlehl.

vyprávění přepsala a upravila Markéta Pilátová

Vladimír Streit

narozen 10. 11. 1929, Dukelský průsmyk, Slovensko

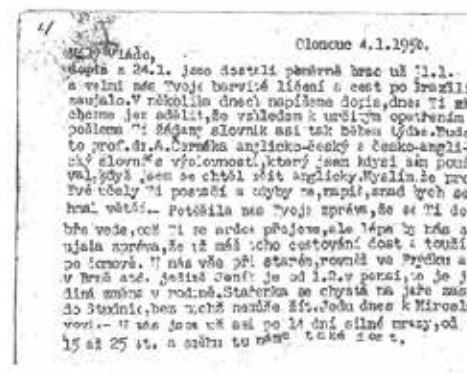
Výkaz o studiu

Vladimír Streit se narodil na Slovensku v Dukelském průsmyku českému pohraničníkovi Adolfu Streitovi a polské matce, která se jmenovala Paraska Ratyciova. Rodina se často stěhovala, protože otec sloužil u pohraniční stráže, a Vladimír tedy chodil na základní školu i na gymnázium na Slovensku. Maturitu složil v roce 1944, pak pracoval rok u dráhy v Olomouci a v roce 1945 nastoupil na Vysokou školu ekonomickou v Praze.

Tu vystudoval a v dubnu v roce 1949 opustil tehdy už ilegálně komunistické Československo. Měl pocit, že po válce opět nebude v zemi klid. Protože nebyl

komunista ani se jím nechtěl stát, zvolil emigraci. „Bylo mi jasné, že nastává nová totalita a že v takové zemi nemám žádnou budoucnost. Buď bych se musel dát ke komunistům, a když bych se k nim nedal, nečekala by mě žádná budoucnost ani kariéra,“ vysvětluje. Proto si na jaře 1949 vzal jen nejnútnejší věci, nechal doma i vysokoškolský diplom, aby nevzbudil podezření, a odjel do Železné rudy na Šumavě a odtamtud se sám pěšky dostal přes hranice do Německa. „Narazil jsem ale na dva pohraničníky se psy. To už jsem ale byl kousek za hranicí. Mohli na mě střílet, nebo pustit psy, byl to zvláštní okamžik, dívali se na mě, já na ně a pak se otočili a šli pryč. Nechali mě jít. Vždycky jsem měl štěstí,“ vypráví pan Streit.

Rodiče o něm osm měsíců nic nevěděli a nechali ho prohlásit za nezvěštného. Ozval se jim až z Brazílie, kam po několikaměsíčním pobytu v různých uprchlických táborech v Německu a ve Francii odjel 7. 11. 1949 na americké nákladní vojenské lodi. Brazílii si zvolil za svůj cíl poté, co do uprchlického tábora v německém Kühlu

První pohlednice, kterou Vladimír Streit dostal od rodiny po svém odjezdu

lém městečku blízko Porta Alegre, které se jmenuje Esteio. Uměl dobře německy, anglicky i španělsky, a tak se velmi rychle naučil také portugalsky. Jeho znalostí si všiml majitel továrny, bývalý německý námořní inženýr, a zaměstnal pana Streita nejprve v kanceláři, ale poté také jako vedoucího nového oddělení automatizace výroby. Díky zlepšovacím návrhům a novým metodám, které pan Streit zaváděl do praxe, se zvýšila produkce továrny o 30 % a on v ní ve vysoké funkci zůstal pracovat 20 let. Mezitím se v roce 1953 oženil s dcerou německých přistěhovalců a znova vystudoval vysokou školu – tentokrát elektrotechnické inženýrství. „Když

přišel brazilský konzul a nabízel uprchlíkům cestu do Rio de Janeiro na americké lodi. Pan Streit chtěl původně odjet do Kanady, Austrálie, nebo Spojených států, ale neměl 2 000 dolarů, které Američani požadovali za cestu a jako finanční záruku, proto nakonec zvolil Brazílii a říkal si, že odtamtud to už není do USA daleko a může tam odjet později, až se v Brazílii trochu zavede. Do USA se pak skutečně dostal na dlouhou studijní cestu, ale až v roce 1964.

Z Rio de Janeiro se pan Streit vypravil rovnou do státu Rio Grande do Sul. Uměl dobře německy a věděl, že v Portu Alegre, hlavním městě tohoto státu, žije početná německá komunita a také měl zjištěno, že zdejší klimatické podmínky zhruba odpovídají těm evropským. Nechtěl totiž žít v tropech. Práci získal nejprve jako dělník v továrně na topné kotle v ma-

jsem přijel do Brazílie, nemohl jsem se na úřadech prokázat diplomem, a tak mi napsali do papírů, že mám základní vzdělání, musel jsem tedy udělat znovu jak střední, tak vysokou školu,“ vysvětluje. Studoval po večerech, a když získal diplom, ucházel se o práci ve Státním podniku elektrické energie (Companhia Estadual de Energia Eléctrica), pro kterou pak prováděl rozsáhlé studie v oboru vysokého napětí po celém státu Rio Grande do Sul. Díky této státní společnosti se pak dostal na nejrůznější vzdělávací kurzy do Spojených států. Na vysokých postech pak v tomto podniku pracoval až do odchodu do důchodu a byl také členem několika mezinárodních komisí. Brazilské státní občanství získal v roce 1967.

V tehdejším Československu v Olomouci zanechal pan Streit rodiče a sestru. Vidět se s nimi mohl teprve v roce 1969, kdy získali povolení a přijeli za ním na tři měsíce do Brazílie. Když komunistické úřady zjistily, že Vladimír Streit emigroval

Návštěva u příbuzných v České republice v roce 1990

do Německa, uvěznili jeho matku na několik měsíců. Pan Streit velmi trpěl tím, že rodiče nemůže vidat a poprvé se do Evropy vypravil s dcerou Susanou až v roce 1989, ale v květnu, kdy přes hranice ještě nemohl. „Alespoň jsem blízko hranic v Rakousku dceři ukazoval – Susi, támhle je Morava!“

vypráví. Poprvé se domů podíval v roce 1990 a pak Česko navštěvoval i dvakrát do roka. Maminka pana Streita zemřela v roce 1995, jeho sestra má 72 let a žije s rodinou v Olomouci. Jsou spolu pořád ve styku, mailují si. Naposledy byl pan Streit v Olomouci před třemi lety, ale vážné problémy se zrakem mu už cestování znemožňují.

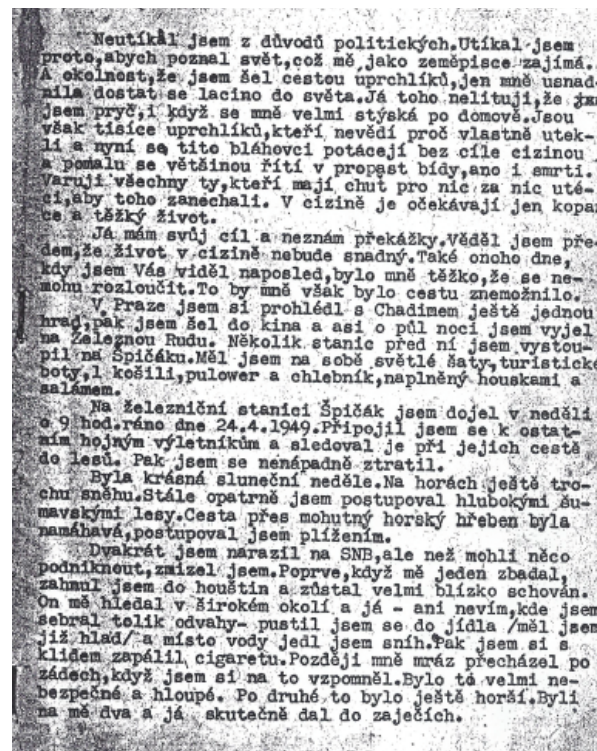
Vrátit se do vlasti natrvalo by už pan Streit nechtěl, zdá se mu, že u nás emigranty moc v lásce nemáme, protože je prý asi považujeme za zbabělce, kteří utekli před komunismem. Také větší část života prožil v Brazílii, kde měl podle svých

slov vždycky ve všem štěstí. Když přijel do Olomouce poprvé, zdálo se mu všechno oprýskané a bylo málo věcí ke koupi, ale pak viděl velké zlepšení, jak v oblasti ekonomiky, tak v životě svých příbuzných.

Česky nikdy nezapomněl, i když někdy má problém najít správný výraz, rozumí všemu a mluví velmi dobře. Rád by chodil i na hodiny češtiny, ale bohužel špatně vidí a nemůže číst. Svě dvě děti česky nenaučil, protože o češtinu neměly zájem a pan Streit si myslel, že komunismus bude trvat podle jeho slov „nejméně tisíc let“, a tak mu přišlo nepraktické učit potomky jazyk země, kam se nikdy nepodívají. Ani manželka děti německy neučila, protože měla strach, že je nenaučí správnou němčinu, mluvila totiž pouze dialektem německých přistěhovalců. Dnes chodí na hodiny češtiny dcera pana Streita Susana. A pan Streit má nesmírnou radost, protože Susana dnes

češtinu může uplatnit a domluví se se svými příbuznými a může mu česky předčítat. „Já se tady stýkal jen s pár Čechy, měl jsem vždycky hodně práce, a když už jsme se sešli, těžko se nám hledala slova, nevím, ale asi z pohodlnosti jsme nakonec vždycky začali mluvit portugalsky. Jsem rád, že se to teď změnilo, že se díky dceři a hodinám češtiny znova stávám Čechem se vším všudy,“ usmívá se šťastně pan Streit.

vyprávění
přepsala a upravila
Markéta Pilátová

Ze vzpomínek pana Streita

Siglinde Wazlawik a Darcilo Wazlawik

narozena 10. 1. 1954, narozen 19. 3. 1950, Nova Petrópolis, Brazílie

Dům v Šumburku

Johann Wazlawik pracoval jako zemědělec a textilní dělník. Ve válce mezi Pruskem a Rakouskem-Uherskem přišel v bitvě u Hradce Králové v roce 1866 o zrak. Kvůli špatné ekonomické situaci pak se svou ženou, synem a jeho ženou Florentinou Riegerovou společně emigrovali 9. 8. 1873 na plachetnici Saale do Brazílie. Do Porta Alegre na jihu země přijeli po 105 dnech plavby a pokračovali pak do města Nova Petrópolis a následně ještě do S. Sebastiao do Caí, kde získali pozemky.

Obráz, který si s sebou do Brazílie přivezli Wazlawikovi

Rodina paní Siglinde Wazlawikové a jejího muže Darcila Wazlawika pochází z Čech, konkrétně z Českého Šumburka u Tanvaldu v Libereckém kraji, odkud se v roce 1873 vystěhovala do Brazílie. Jednalo se o Wenzela Wazlawika, pradědečka Darcila Wazlawika, jeho otce Johanna Wazlawika a matku Barbaru, rozenou Kunze.

Svatba Johana a Barbary

Wenzel Wazlawik měl s manželkou Florentinou 8 dětí, které pak postupně vybudovaly rozsáhlé živnosti a majetky rozvětvené rodiny Wazlawikových. Vlastnili prodejnu s potravinami, která dodnes slouží jako tradiční koloniální obchod ve vesnici Linha Brasil blízko města Nova Petrópolis, mlýn, pilu, velký taneční sál s prodejnou potravin, hotel a ořechový sad. Rodina se zabývala pěstováním ořechů a ořechové listí pak také posílala

Původní dům boemios z konce 19. století

do Rio de Janeiro. Tam se z nich vyráběl ořechový elixír, který měl léčivé účinky. Z Čech si rodina Wazlawikových nechala poslat mimo jiné nejrůznější semena mišpulí a meruněk, do té doby v Brazílii neznámých, z nichž pak vyráběla a prodávala kompoty a marmelády.

Rodina Wazlawikových je typickou ukázkou vystěhovalectví tzv. boemios – českých Němců, kteří žili na územích tehdejšího Rakouska-Uherska, a dodnes se cítí být současně Čechy i Němci. Boemios, většinou zemědělci či dělníci v textilních továrnách nebo sklárnách, se vystěhovali do Brazílie na konci devatenáctého století. Vytvořili pak na jihu Brazílie ve státu Rio Grande do Sul společně s dalšími Němci svébytnou enklávu, která si dodnes uchovává velmi specifický charakter. Boemios, tak jim začali říkat Brazilci, mluvili německo-českým nářečím, tzv. *bömisch*, a nářečím pocházejícím ze Saska, tzv. *hunsrück*. Například maminka paní Siglinde Wazlawikové mluvila doma *bömisch*. Otec paní Wazlawikové Reinoldo Krausbenhar byl učitel a učil tamní kolonii němčinu a historii.

Když potom v období druhé světové války stála Brazílie na straně Spojenců, upadli brazilští Němci a s nimi i boemios v podezření, že jsou na straně nacistů. Bylo jim zakázáno mluvit německy, německé knihy i učební pomůcky byly ničeny. Otec paní Wazlawikové skončil na několik měsíců ve vězení, protože své knihy odmítal vydat. Za trest je pak prý musel na vězeňském dvoře všechny spálit.

Paní Siglinde i pan Darcilo vystudovali střední školu – paní Siglinde administrativu a pan Darcilo zemědělskou výrobu, seznámili se a pracovali celý život v místním velkém potravinářském podniku Piá.

Dnes jsou v důchodu a mají velké stádo ovcí a rozsáhlé pozemky, na nichž pěstují jako jejich předkové ořechy a jiné zemědělské plodiny. Oba navštěvují už

Pan Wazlawik

čtvrtým rokem hodiny češtiny, protože mají pocit, že jejich kořeny jsou v Čechách a protože rodiny boemios vždycky tuto skutečnost zdůrazňovaly; dokonce mezi místními Němci měly rodiny takovou zvláštnost – na své hroby si vždy nechávaly kromě místa a data narození psát také místo odkud pocházejí, tedy Böhmen, Česko. Když se pak naskytla možnost navštěvovat české kurzy, manželé Wazlawikovi ani chvíli neváhali.

Přestože se ještě neměli do Čech možnost podívat, udržují čilé kontakty s několika vzdálenými příbuznými a místním historikem Petrem Huskem, který jim dokonce opatřil fotografii původního domu Johanna a Barbary Wazlawikových.

Paní Siglinde má jedno velké přání – jednou se podívat do Šumburka a ochutnat tam české třešně, o těch se v rodině Wazlawikových tradují legendy, vždycky je tady chtěli pěstovat, ale nedařilo se jim to.

Wazlawikovi by chtěli do Česka vzkázat, že jsou moc šťastní, že se mohou díky hodinám češtiny nejen učit jazyk, ale také historii a realie České republiky, kterou dodnes považují za svou rodnou zem.

vyprávění přepsala a upravila Markéta Pilátová

Dolores Ljiljana Baťa Arambasic

narozena 10. 6. 1948, Sao Paulo, Brazílie

Dolores Ljiljana
Baťa Arambasic

Vnučka Jana Antonína Bati, advokátka, majitelka farmy v brazilském státu Mato Grosso do Sul a nositelka ocenění „Významná česká žena ve světě“ a stříbrné medaile Jana Masaryka; studovala na univerzitách v portugalské Coimbre, v Římě a v Sao Paulu; v roce 1990 spoluzaložila sdružení Oficina Cultural Tcheca e Eslovaca, které podporuje šíření naší kultury v Brazílii, především pak české tance a hudbu.

Vaše rodina emigrovala za dramatických okolností před válkou z Československa nejdříve do USA a pak do Brazílie. Kdy jste se podívala poprvé domů, do Zlína?

Cestovala jsem v osmdesátém druhém se skupinou brazilských advokátů na jednu právní konferenci do Říma. Už ani nevím, jak ten nápad vznikl. Mám dojem, že jsme se bavili o tom, kdo umí jaké cizí jazyky, a já jsem říkala, že umím česky. A někoho napadlo, že bychom se tím pádem mohli podívat do Prahy. Já s tím nesouhlasila a vysvětlovala jsem jim, že moje jméno je v Československu tabu a že

mě tam nejspíš zavřou. Jenže do mě všichni hučeli, že to musíme aspoň zkusit. Skutečně jsem pak šla na československý konzulát a k mému největšímu údivu mi dali vízum. A tak jsme letěli do Prahy.

Jaké to bylo, ocitnout se v zemi, o které jste zatím jenom slyšela z vyprávění a prostřednictvím rodinných legend?

Přiletěli jsme ve tři odpoledne, ubytovali jsme se v hotelu a hned potom jsme se vypravili na Hrad. A když jsme tam dorazili, stalo se něco strašně zvláštního. Zmocnil se mě nepopsatelně hluboký pocit a zároveň nezvladatelný záchvat pláče. Brečela jsem a brečela a nemohla jsem přestat. Brečela jsem pak ještě znova v hotelu a pak při večeři v restauraci Zlatá husa. Přešlo mě to až druhý den. Vůbec nevím, co to bylo, a už nikdy se mi to nestalo. Jako bych se po strašně dlouhé době vrátila domů, což byl nesmysl, protože já jsem přece v Praze nikdy nebyla.

Nikdo vám přeci jen nedělal problémy?

Ne, naopak. Dokonce jsme se vypravili taxíkem z Prahy do Zlína, protože jsme se nevyznali v systému vlaků a autobusů. A moji kolegové byli hrozně zvědaví, protože když jsem jim o dědovi a o jeho Zlíně vyprávěla, tak si asi mysleli, že si trochu vymýšlím. Měla jsem ale strach, že taxikář by třeba mohl mít problémy kvůli tomu, že mě vezl, a tak jsem mu rovnou řekla, že jsem vnučka Jana Antonína Bati. Myslela jsem, že mě hned vysadí, ale místo toho se zaradoval a nechtěl tomu věřit.

Byl to velký kontrast, Zlín z vyprávění a komunistický Gottwaldov?

Ne. Zklamaná jsem nebyla. Do očí bila jediné jakási ušmudlanost, zašlost. Říkala jsem si občas, že tohle by tedy mohli natřít. Nicméně když jsme zastavili u továrny a lidé z ní vycházeli, všichni mi připadali veselí, vyzařovala z nich stejná energie a duch, o jakém mi vyprávěli doma. Kontrast to ale byl vůči Praze. Ta mi připadala smutná a šedivá. I Zlín byl šedivý, ale vládla v něm veselejší atmosféra a lidi byli vtipní. Třeba jsme viděli ceduli před městem s nápisem Gottwaldov, ta cedule byla vzhůru nohama a přes Gottwaldov bylo napsáno Zlín-Baťa.

V čem vidíte podstatu baťovského ducha, který vyzařoval i z dělníků v komunistické továrně?

Představuju si, že jak Tomáši Baťovi staršímu i jeho bratru Janu Antonínovi šlo především o spokojenost. Dělníci sice tvrdě pracují, ale můžou žít v určité so-

ciální jistotě, že systém funguje. Podle fotek, kterých jsme měli doma haldy, taky odhaduju, že baťovský duch spočíval v optimismu, pospolitosti. Předběhli svou dobu o neuvěřitelný kus.

Kromě češtiny ovládáte také skvěle srbštinu, jaké to je mít doslova trojí identitu?

Můj tatínek byl Srb, a tak se doma mluvilo třemi jazyky. S maminkou a prarodiči jsem mluvila česky, tedy moravsky, s tatínkem srbsky a všichni dohromady jsme taky občas mluvili portugalsky a portugalsštinu jsem samozřejmě používala ve škole a v každodenním styku s lidmi. Myslím, že z těch tří kultur mám v sobě určité vzorce chování. Díky českému vlivu velmi dobře chápu střeoevropskou kulturu, hudbu a literaturu, tento jazyk mě hodně kultivuje. Do moravské slováčtiny, kterou skutečně ovládám nejlépe, jsem doslova zamilovaná, do všech těch moravských písniček, do toho lyrického, poetického zvuku slováckých slov. Brazilská je zase moje schopnost být flexibilní, rychle se přizpůsobit situaci a improvizovat. Srbská je ve mně odvaha, schopnost bojovat a bránit se.

Myslíte i fyzicky?

Ano, přesně tak. Víte, já žiju na takovém brazilském divokém západě. Místo, kde máme farmu, je ve státě Mato Grosso do Sul, téměř na hranici s Paraguayí. A je to hodně horká hranice! Putují tudy drogy a nejrůznější kontraband. Farma je také obklopená pralesem, v němž žijí jaguáři, kteří si sem tam přijdou smlsnout na našich stádech. Čili člověk se musí umět bránit. Musí umět dobře střílet a nesmí se hlavně bát střílet. Naši farmu celkem třikrát napadly hordy bezzemků, kteří obsazují usedlosti a pozemky. Požádala jsem soud o svolení se bránit. Když nás napadli naposled, měla jsem s ostatními farmáři připravené ručně dělané molo-tovovy koktejly a samozřejmě taky zbraně. Věděla jsem, že kdyby skutečně došlo na nejhorší, budu schopná někoho zabít. Je to jako taková ledová vlna, člověk cítí jenom chladné odhodlání, že bude bojovat a že když ho zabijí, vezme zároveň pár lumpů s sebou. Myslím, že to je moje srbské dědictví – odvaha. Tatínek byl za války v odboji, ale po válce se zbraní ani nedotkl, střílet mě naučila maminka.

Nakonec jste tedy střílela nebo ne?

Nakonec jsme se všichni farmáři spojili, a protože jsme měli soudní povolení, vytvořili jsme takovou domobranu. Když bezzemci viděli naše odhodlání, nakonec si netroufli. Podruhé jsem ale málem použila zbraň v Sao Paulu. Bylo zrovna

období, kdy proti sobě bojovala levicová guerrilla s vojenským režimem. Guerrilla měla takovou taktiku, že zapalovala neobydlené pozemky vedle domů a činžáků. Lidé viděli oheň a vystrašeně opustili dům a guerrilla pak vnikla dovnitř a domy vyrabovala, a nebo vzala rukojmí. A přesně to se stalo nám. Jednou v noci jsem byla doma sama s dcerou a služebnou, která byla v osmém měsíci těhotenství. A najednou na vedlejším pozemku šlehají do nebe plameny. Na nic jsem nečekala, oblékla jsem se celá do černého, vzala jsem máminu brokovnici, vyšla ven. Služebné jsem řekla, ať zavolají policii, zamknou se a nikam nevycházejí. Sama jsem se schovala za strom a čekala jsem. Přijelo auto, z něj vystoupili dva muži a chtěli proniknout do domu. Vystoupila jsem zpoza stromu, ale protože jsem byla v černém, neviděli mě. Natáhla jsem hlasitě spoušť. Ten zvuk slyšeli a taky ho poznali. Nejdřív si toho jakoby nevšimli, ale když jsem ten zvuk zopakovala podruhé, najednou si uvědomili, že na ně někdo míří a oni nevědí odkud. Byla jsem si jistá, že kdyby skutečně dům napadli, zastřelím je. Naštěstí se ale sebrali a odjeli.

Vyrůstala jste v rodině, se kterou se velké dějiny skutečně nemazlily, ublížil vám nacismus i komunismus. Jaké to je žít s tak velkou křivdou? Nejenže vás obě ideologie okradly o majetek, ale ta komunistická se navíc vašeho dědečka snažila zbavit cti a vymazat ho z českého povědomí...

Lehké to rozhodně nebylo. Některé členy rodiny, jako třeba moje tety, to možná poznamenalo i po zdravotní stránce. Přestože bylo těžké uvěřit, že se nám podaří něco dostat zpátky, ať čest rodiny nebo majetek, nikdy jsme nehodili flintu do žita. Dědeček s babičkou se toho už nedožili, ale hned jak se po sametové revoluci otevřely hranice, moje maminka Ludmila Baťová začala pracovat na očištění jména svého otce Jana Antonína Bati. A to se nakonec v roce 2007 povedlo.

To je ale skoro dvacet let po revoluci!

Ano, bohužel. Ale přesto, že soud anuloval rozsudek nad Janem Antonínem Baťou a jeho jméno naprosto očistil, případ nepochopitelně pořád spadá pod Benešovy dekrety, konkrétně dekret č. 100. Třebaže případ naší rodiny neodpovídá ani tomuto dekretu, zatím nemůžeme dosáhnout na odškodnění a restituce.

Váš dědeček v Brazílii vybudoval několik měst, továrnu na boty a uskutečnil fungující pozemkovou reformu, ale vaše maminka Ludmila byla také pozoruhodná osoba...

Maminka chtěla být lékařka nebo operní pěvkyně. Nakonec ale zůstala po boku dědečka a vzala si mého tatínka, člověka, který byl ze ševcovské rodiny, rozuměl tedy továrně i řemeslu a mohl podpořit rodinné podnikání. Ona sama vybudovala nádhernou sbírku moravských, českých a slovenských krojů a folklórní skupinu *Klenot*, kterou teď tady v Batayporã vede moje dcera Guiomar. Maminka byla perfekcionistka a i díky tomu dnes skupina vyhrává mezinárodní taneční soutěže. Ona sama trpěla od dětství vrozeným vykloubením kyčle, přesto skvěle jezdila na koni, tancovala a dokázala se radovat ze života.

Udržovali jste i díky mamince a prarodičům doma české zvyklosti?

Ano, třeba když se mne jedna reportérka v Českém rozhlasu zeptala, jak se slaví v Brazílii Vánoce, nedokázala jsem na to kloudně odpovědět. My jsme totiž vždycky slavili a slavíme české Vánoce. Všechno děláme tak, jako to dělal můj dědeček s babičkou, když ještě žili v Československu. Jen místo kapra, který u nás není k dostání, máme podobnou sladkovodní rybu. Jmenuje se pintado. Taky pečeme cukroví, což je při 40 stupních horka docela výkon. Ono naše Vánoce jsou u nás v létě, v tom největším vedru. Takže třeba slepovaným lineckým kolečkům s marmeládou se u nás říkalo „svíváci“, to proto, že ta marmeláda se vždycky v horku roztekla a kolečka vůbec nešla hezky způsobně ani slepit, ani odlepit z plechu nebo z mísy.

Myslíte, že se vrátíte do Česka natrvalo, pokud budete odškodněni? Chtěla byste u nás žít?

Myslím, že maminka se vrátit chtěla. Už to ale nestihla, svoboda pro ni do jisté míry přišla pozdě. Já myslím, že jednou budeme já a moje dcera žít mezi Brazílií a Českou republikou. Ze všeho nejvíc bychom chtěly založit nějakou vzdělávací instituci, například školu uměleckých řemesel a nových technologií, a to všechno postavit na „baťovském duchu“, který ve školách vychovával především sebevědomé a samostatné lidi. Většina baťováků, kteří emigrovali, vám potvrdí, že díky výchově u Baťů dokázali v cizině prorazit – byli sebevědomí a dokázali se o sebe postarat. A já už k tomu návratu také mám mnohem větší odvalu. Taky proto, že sem k nám, do té naší malé Batayporã posílá český stát učitele češtiny a české kultury. Víte, pro nás je strašně důležité učit se znova mluvit jazykem našeho domova, je to stejné jako se moci vrátit domů. Je to neocenitelná pomoc. I to, že se můžeme dívat na seriály, jako je třeba *Vyprávěj*, a mnohem lépe pochopit to, co jste prožívali za komunistů, anebo číst pravidelně týdeník *Respekt*, ale i dětskou *Mateřídoušku*, a dozvídat se

tak mnohem více o současném českém kontextu. Asi nejkrásnější jsou ale knihy pro děti, které nám sem učitelé přivázejí. To považujeme za strašně důležité – vychovávat a vzdělávat tu nejmladší generaci, protože právě ona může vazby mezi oběma zeměmi převzít po nás. A už to nebude jenom o nostalgii a toužení po domově, bude to mnohem sebevědomější přátelství a vzájemná náklonnost. Vidím to i na mladých Brazilcích, kteří tančují v našem souboru. Pro ně je všechno tohle možnost, jak se dostat do kontaktu s evropskou kulturou, které si tady v Brazílii všichni nesmírně vážící a obdivují ji.

Cestování přes oceán bude jistě náročné. Proč nezůstat v jedné z těch zemí? Nebylo by to praktičtější?

Víte, já to mám tak, v Česku se cítím opravdu doma. Pociťuju k té zemi nesmírnou něhu a lásku. Když se procházím po Praze, obdivuju pro nás naprosto neuvěřitelnou historickou tradici, všechna ta architektura, umělecké detaily, kultura. Zároveň cítím, jak moc má na sobě Praha jizev, bolesti a křivd a obdivuju Čechy, že všechno tohle dokázali překonat. Cítím hlavně obdiv k houževnatosti lidí, kteří to měli tak těžké, a přesto jsou pořád tady s vlastním jazykem, kulturou a odhodlaností. **Přes všechny historické bouře, které se přes vás přehnaly, jste tady pořád a dokázali jste si zachovat vlastní identitu. Vždycky když k vám přijedu, čerpám tu sílu z každého okamžiku, z každého pražského a moravského zákoutí, z každého člověka. Naopak z Brazílie, z brazilského nebe a nekonečné rozlehlosti vnímám ten rozmáchlý rozlet, energii a svobodu. V Brazílii se nebojím být šťastná..**

Brazilský příběh Jana Antonína Bati

Dolores Baťa Arambašičová (Dolores Ljiljana Baťa Arambasic) je vnučkou jednoho z nejvýznamnějších průmyslníků Československa Jana Antonína Bati. Ten měl jedno oblíbené rčení: „Pravda vyjde najevo, jako olej na vodu.“ Možná naposledy si je zapsal v roce 1965, krátce před smrtí v brazilské nemocnici, opuštěný svou rodnou zemí, ale milovaný novou vlastí – Brazílií. Brazilci si totiž tohoto českého emigranta vážili natolik, že ho dokonce navrhli na Nobelovu cenu míru.

Jan Antonín Baťa se narodil 7. 3. 1898 a byl nevlastním bratrem a později také nejbližším spolupracovníkem zakladatele firmy Baťa Tomáše Bati. V roce 1932 po tra-

gické smrti Tomáše Bati převzal vedení podniku a zároveň se podle poslední vůle svého nevlastního bratra stal šéfem celé tehdejší baťovské obchodní organizace. Legendární se stala jeho letecká cesta kolem světa, při níž kontroloval pobočky firmy a navazoval nové obchodní kontakty.

Jan Antonín Baťa s manželkou Marií, po níž bylo pojmenováno město Mariapolis

Krátce před okupací 13. 3. 1939 však musel i se svou rodinou za dramatických okolností opustit území Československa. Odešel nejdříve do Velké Británie, později do USA a nakonec do Brazílie, kde žil až do své smrti. Do Brazílie přijel na pozvání brazilského prezidenta. Právě tato okolnost byla příčinou zapsání jeho firmy na tzv. „černou listinu spojenců“. Koupil totiž od dvou německých emigrantů a podnikatelů trvale žijících v Brazílii farmu a pozemky. Na nákup použil finanční prostředky své firmy, a podle spojenců tak přinesl prospěch nepříteli. Podle historičky Hany Kuslové však stály za zápisem na černou listinu ještě jiné důvody: „Nebyla v tom spolupráce s Němci, hlavní roli v této věci hrály zejména důvody hospodářské a konkurenční. Každopádně po válce jak američtí, tak angličtí představitelé přímo prohlásili, že nebyly nalezeny žádné důkazy o spolupráci zahraničních poboček firmy Baťa,“ řekla Hana Kuslová Českému rozhlasu.

Jan Antonín Baťa však již před válkou koupil desítky tisíc hektarů půdy v brazilském pralesi ve státu Mato Grosso do Sul, na nichž chtěl vybudovat farmy ke šlechtění a chovu dobytka, určeného na výrobu kůže pro Baťovy obuvnické závody rozestě po celém světě. Postupně pak došel k názoru, že by právě v Brazílii mohl vybudovat něco podobného, co se mu společně s nevlastním bratrem Tomášem podařilo vytvořit v předválečném Zlíně. „Mohl tehdy všechno prodat a klidně z těch peněz žít až do konce života, ale to by nebyl dědeček!“ vzpomíná Dolores Baťa Arambašičová, která dodnes žije a podniká v Brazílii.

Společně s jejím otcem Jan Antonín Baťa organizoval zakládání malých měst, dodnes velmi podobným Zlínu, a prodával svou půdu za symbolické ceny drobným zemědělcům. Ti zakládali farmy, chovali dobytek, pěstovali maniok (tropická plodina, jejíž hlízy jsou podobné bramborám), rýži nebo kukuřici a našli v těchto končinách smysl života. Pocházeli z celého světa, ale zejména z Čech a Moravy. Podle pamětníků to byli velmi optimisticky naladěni lidé, a když se prý jednou Dolores Baťa Arambašičová ptala dnes již zesnulého zemědělce Františka Dobeše, jak to mohli všechno zvládnout, odpověděl jí: „My jsme v tom pralese byli svobodní – a zároveň to bylo největší dobrodružství našeho života.“

Přestože Jan Antonín Baťa pomohl za války desítkám židovských rodin dostat se včas do zahraničí a přispíval ohromnými částkami na československý odboj, odsoudili ho komunisté, kteří chtěli znárodnit jeho továrnu, ve zmanipulovaném procesu v roce 1947 za to, že údajně podporoval nacisty a odmítl se otevřeně připojit k hnutí odboje. Tento rozsudek se jeho rodině podařilo zvrátit až o šedesát let později – v roce 2007 ho soud naopak označil za účastníka českého a slovenského odboje během druhé světové války.

Jan Antonín Baťa navštívil Brazílii poprvé v roce 1925, když hledal nová území, příležitosti a odbytíště pro firmu. V roce 1940 pak koupil pozemky přibližně o rozloze Moravy ve dvou brazilských státech – Sao Paulo a Mato Grosso do Sul, od německých imigrantů usazených v Brazílii, Enriqueho a Ricarda Slomanových, kteří se pak vrátili do Hamburku. Poté brazilský prezident Getúlio Vargas požádal USA, kam Jan Antonín Baťa uprchl před nacisty, aby mohl český podnikatel vycestovat a trvale se v Brazílii usadit. Nejdříve začal budovat továrnu a průmyslové město po vzoru Zlína ve státu Sao Paulo, kterému Brazilci původně říkali Local dos Tchecos (Místo Čechů), později Baťa a potom nakonec Batatuba – tuba znamená v indiánské řeči guarani slovo otec. V Batatubě žila celá Baťova rodina. Následovalo založení města Mariapolis, pojmenované po Baťově manželce Marii, a pak ještě Bataguaçu – Baťův velký potok a Batayporã – Baťova dobrá voda ve státu Mato Grosso do Sul. Kromě výroby bot choval také Jan Antonín Baťa tisíce hlav dobytka, vlastnil koželuzny, pily, cihelny a neúnavně kolonizoval brazilskou divočinu.

„Děda i na sklonku života pořád něco dělal, pořád se něčím zabýval, ťukal na stroji romány a básně, neustále něco vymýšlel a plánoval,“ vzpomíná Dolores Baťa Arambašičová na jednoho z nejvýznamnějších mužů první republiky a československé emigrace.

*rozhovor byl veden ústně a zaznamenán Markétou Pilátovou
příběh byl zpracován na základě materiálů z rodinného archivu paní Bati Arambašič*

Jaroslava Hásková

narozena 3. 9. 1939, Těpeře

Továrna Estrela v Železném Brodě, která patřila rodině paní Háskové

Rodiče Jaroslavy Háskové, Bohuslav Hásek a Věra Hásková, vlastnili v Železném Brodě továrnu na sklo a bižuterii Estrela. Rodina bydlela v rodinném sídle v nedalekých Těpeřích. Po komunistickém převratu v roce 1948 byla továrna zestátněná a rodina Háskových se rozhodla emigrovat. Na den, kdy musela všechno známé opustit, vzpomíná paní Jaroslava takto: „Ničemu jsem nerozuměla, byla jsem malá holka, ale naprosto přesně si pamatuju, že všechno bylo tajné, přípravy na odchod se musely utajit i před služebnictvem, aby nás nikdo neudal. Maminka, když jsme nasedali do auta, naší služebné řekla: „Udělejte řízky, brambory a houbovou polévku, vrátíme se k obědu.“

Háskovi utíkali nejdříve autem přes Prahu, kde měla paní Jaroslava babičku, a pak na hranice s Německem, kde je čekal povoz se slámou. Pršelo, byla zima a rodina byla ukrytá v mokré slámě. Malá Jaroslava držela v ruce panenku a pořád se ptala, kam to jedou? Před hranicemi zastavil povoz lesník a Jaroslava si vzpomíná, že se všem zatajil dech. Lesník se ptal kočího: „Co to dneska vezeš, Františku?“ Kočí odpověděl: „Brambory a zelí, pořád to samý.“ Maminka držela pevně Jaroslavě ruku na ústech, zatímco kočí hodil lesníkovi pytel brambor a několik hlávek zelí, aby dál povoz nezkoumal. Jejich útěk ale měl i jednu veselou historku – tatínek Jaroslavy měl rád legraci, a tak komunistům ve svém prázdném domácím trezoru nechal past na myši.

V útěku rodině Háskových pomáhali zejména jejich obchodní partneři, které měla firma po celém světě. Nejprve Háskovi zamířili přes Itálii do Egypta, kde zůstali téměř 3 měsíce v hlavním městě Káhiře v péči obchodníka Nadry Assada, kterému dříve dodávali bižuterii do jeho čtyř velkých obchodů. Jaroslava Hásková na toto životní období velmi ráda a často vzpomíná. Pan Assad byl pohostinný a ona navštěvovala soukromou školu, kde se učila francouzsky a arabsky. Spřátelila se také s dětmi pana Assada: s dcerou Adélou a synem Albertem. Dodnes hovoří jak francouzsky, tak arabsky a miluje arabskou kuchyni, která jí připomíná šťastné chvíle v exotické zemi, kde se vzpamatovávala z toho, že ze dne na den musela opustit Československo. Poté, co se její rodině podařilo přes Červený kříž vyřídit všechny dokumenty, vydali se Háskovi do Brazílie, kde chtěl otec Jaroslavy znova otevřít továrnu na bižuterii. Měl totiž v Brazílii dobré kontakty a znal se také s nákupčími bižuterie panem Daníčkem a Paskovičem, kteří mu pomáhali cestu zorganizovat. V Sao Paulu si otec Jaroslavy skutečně znova založil továrnu na výrobu šperků společně se svým synovcem Josefem. Po deseti letech se rozešli a každý z nich založil vlastní podnik. Bižuterii nejen vyráběli, ale také dováželi ze západního Německa, a to zejména díky českému krajanu panu Müllerovi z Mnichova, ale také z Vídně do Brazílie. Změnili se tedy z vývozců zboží na dovozce a bižuterii prodávali po celé Brazílii. Paní Jaroslava pracovala v rodinném podniku a firmu zastupovala při obchodních jednáních po celé zemi. Otec paní Jaroslavy v roce 1988 zemřel. Celý život litoval, že se nemůže vrátit domů. Neustále četl české knihy a snil o návratu do země, kde musel zanechat továrnu, dům, půdu a lesy. Jeho další příbuzní, bratři Jaroslav a Rudolf, se odstěhovali do Kanady a paní Jaroslava je stále v kontaktu se sestřenicí paní Zdenkou Pospíšilovou, které je 90 let a žije blízko Toronta.

Paní Jaroslava Hásková v Portu Alegre na hodině českého jazyka a kultury

Paní Jaroslava Hásková chodí v Portu Alegre pravidelně na hodiny češtiny, přestože česky mluví velmi krásně a téměř bez chyb. „Chodím si na hodiny hlavně zazpívat,“ směje se šťastně. Zůstala totiž sama, její syn zemřel při jedné cestě do Čech a s manželem se rozvedla. Dodnes cítí emigraci jako velké příkoří, které jí změnilo život, a ona se nikdy z této osudové rány nedokázala úplně vzpamatovat.

„Víte, mohla jsem mít šťastné dětství, vzít si Čecha, třeba někoho z rodiny Bařů, všechno mohlo být jinak...“ povzdechne si. Nikdy se do vlasti nevrátila, ani po roce 1989. **„Umřela bych žalem, kdybych znova viděla náš dům a továrnu, zem, kam se můj tatínek s maminkou nikdy nemohli znova podívat,“** smutně uzavírá své vyprávění. **Rodnou řeč a českou kulturu ale paní Jaroslava miluje, zná nepřehledné množství českých písní a pravidelně čte český tisk. Zajímá se o všechno, co se u nás děje, a chodí na každou akci, kterou pořádá česká komunita v Portu Alegre. „Češi tady v Portu Alegre, to je vlastně moje rodina, nikoho jiného tady už nemám,“** loučí se paní Jaroslava. Její krásné písmo mne (učitelku češtiny) ale provází až do nové destinace v brazilském státu Mato Grosso do Sul, kam mi paní Jaroslava pravidelně posílá každý měsíc alespoň jeden ručně psaný dopis. Jsou v něm všechny novinky z Porta Alegre, vánoční a velikonoční přání. Doufám, že také patřím do její široké české rodiny a snad alespoň na malou dopisní chvíli Jaroslava může zapomenout na dávné podrazy osudu.

vyprávění přepsala a upravila Markéta Pilátová

Leonida do Amaral Trachta da Silva

narozena 13. 12. 1954, Batayporã, Mato Grosso do Sul

Jindřich Trachta

31. 8. 1921, Žeravice, okres Kyjov – 27. 11. 2000, Batayporã, Brazílie

Malá Nida se sourozenci

Leonidě Trachtové (Leonida do Amaral Trachta da Silva), drobné, elegantní ženě sršící energií, nikdo neřekne jinak než Nida. Nida je nejstarší dcerou Jindřicha Trachty. Jindřich Trachta byl český intelektuál a jeden z budovatelů městečka Batayporã, které v Brazílii založil podnikatel českého původu Jan Antonín Baťa.

Jindřich Trachta se významně zasloužil o rozvoj Batayporã. Pocházel z chudých venkovských poměrů, ale vlastní pílí se vypracoval. Studoval na Masarykově univerzitě v Brně, obor slovanská studia a bohemistika.

Byl také nadaným polyglotem a ovládal 7 jazyků. Je příznačné, že těsně před smrtí mu přišel poštou rumunský slabikář, který si objednal. Komunistický převrat v roce 1948 a stále se zvyšující tlak komunistů na intelektuály nakonec donutily Jindřicha Trachtu 29. srpna 1948 opustit Československo. Do Rio de Janeira připlul 9. května 1949. Nejdříve pracoval především rukama, ale i v Brazílii se postupně dokázal vypracovat a od roku 1951 začal působit v kolonizační společnosti Jana Antonína Bati *Cia. de Viação São Paulo Mato Grosso*, nejdříve ve městě Bataguaçu a poté od roku 1954 v Batayporã. Byl jedním z nejbližších Baťových spolupracovníků a v sedmdesátých letech založil v Batayporã novou státní školu, kterou pojmenoval jako školu Jana Antonína Bati. Sám zde až do osmdesátých let minulého století vyučoval. V sedmdesátých letech zastával také funkci starosty (byl zvolen 87 % hlasů) a později až do devadesátých let pracoval jako notář v notářství své ženy Mariny Gonçalves do Amaral, s níž se oženil v roce 1954. Místní radnice dnes nese jeho jméno. „Když

Marina a Jindřich Trachtovi

mě lidé potkávají a vzpomínají na něj, někdy se i rozpláčou dojetím a vděčností. Táta byl totiž člověk, který místním lidem hodně a ochotně pomáhal. Hlavně s vyřizováním nejrůznějších dokumentů. Mnohdy se zasloužil o to, že nepřišli o majetek. Měl ale také velké diplomatické nadání, dokázal urovnat mnoho sporů, které by v těch divokých padesátých letech mohly skončit třeba i střelením,“ vzpomíná na otce Nida Trachtová. Myslí si, že otec byl také hodně nápomocný všem, kteří to potřebovali, i kvůli tomu, že byl sám imigrantem. „Ocitl se úplně sám v cizí, rozlehlé zemi, kde nikoho neměl. Sám si pak vybudoval rodinu, když si vzal brzy po příjezdu moji maminku Marinu, ale když přijel, neměl nikoho. Myslím, že i proto si vážil každé pomoci, které se mu dostalo, a sám pak lidem nezištně pomáhal,“ uvažuje nad památkou svého otce Nida Trachtová, která šla věrně v jeho stopách. Nejen že se stala učitelkou a později ředitelkou Státní školy Jana Antonína Bati, kde učila více než 30 let, ale pracovala také jako písařka v notářství svých rodičů a osm let působila na odboru vzdělávání místní radnice. Předloni se stala zvolenou městskou zastupitelkou.

O dědečkův odkaz se stará zejména její syn Evandro Trachta, který od října roku 2001 vede kulturní středisko *Pamětní síň Jindřicha Trachty (Centro de Memorida de*

Jindřich Trachta). Muzeum se nachází v domě, který byl původně místním sídlem kolonizační společnosti *Cia. de Viação São Paulo Mato Grosso*, v němž Jindřich Trachta žil s manželkou Marinou, svými čtyřmi dětmi a několika dětmi adoptovanými. Dům, který je dodnes středobodem kulturního a společenského života městečka, pochází z roku 1957. V přední části je ozdobený moravskou bránou, jež byla postavena po jeho smrti jako upomínka kolonizačních snah všech Čechoslováků, kteří

Jindřich a Nida Trachtovi

pracovali na výstavbě Batayporã. Byly v něm mimo jiné pořádány první volby do brazilských federálních a státních orgánů a městského zastupitelstva. V jedné z místností fungovalo i notářství a Jan Antonín Bařa zde měl vlastní kancelář. Po smrti Jana Antonína Bařa získal Jindřich Trachta dům jako část své mzdy za léta práce v kolonizační firmě. Dnes tady probíhají důležité akce, jako např. slavnost na počest sošky Pražského Jezulátka přivezené do Batayporã z Prahy, oslavy státního svátku vzniku Československa, ale také je zde středisko historických výzkumů, které se týkají odkazu Jindřicha Trachty a kolonizačních snah Jana Antonína Bařa. S organizací spolupracují výzkumní pracovníci z univerzity z Campo Grande a z univerzity v Dourados. Kromě mnoha různých dobových artefaktů zobrazuje stálá expozice umístěná v domě život pana Trachty a zároveň historický vývoj Batayporã od počátků kolonizace v 50. letech až do 90. let 20. století. Jindřich Trachta se zajímal o veškeré dění a všechny akce dokumentoval a uchovával. Díky tomu je dnes možné si v jeho muzeu prohlédnout fotografie z první evangelické mše, prvního dne vyučování nebo první elektrifikace. Jeho záznamy jsou dodnes hlavním podkladem pro vědecké práce o kolonizaci Brazílie a vzniku Batayporã. Muzeum tak udržuje povědomí nových obyvatel Batayporã o prvních kolonizátorech brazilského pralesa. V domě je také zachovalá

a rozsáhlá knihovna Jindřicha Trachty, která měla podle jeho přání sloužit místní komunitě a historickému výzkumu.

Jak Nida Trachtová, tak její syn Evandro jsou velkými příznivci české kultury a jazyka a Evandro Trachta dokonce postgraduálně studoval na vysoké škole v Brně veterinární medicínu a získal zde doktorát. „Poprvé jsem byla v Česku v roce 2007, když Evandro dokončil postgraduální studium na Veterinární a farmaceutické

Rodina Trachtů

univerzitě Brno. Bylo to jako dostat se do pohádkové země. Otec nám o Československu pořád vyprávěl, ukazoval nám fotografie, vyprávěl české pohádky a příběhy, zpíval nám české písničky. Byla to země snů a ten sen o ní se mi splnil,“ říká Nida Trachtová. Její otec se do vlasti mohl podívat až v roce 1991, ale celý život si dopisoval s příbuznými a snažil se zůstat v kontaktu s rodným jazykem i českou kulturou. Když přijel, navštívil zejména svou nejstarší sestru, která ho po předčasné smrti obou rodičů od šesti let vychovávala, a získal také čestné občanství města Veselí nad Moravou. Jeho žena Marina, která stále žije, se do Česka pak podívala po smrti svého muže ještě dvakrát. Nida Trachtová studuje češtinu už několik let díky pravidelným kurzům v Batayporã, ale také velmi často vzpomíná na kurz češtiny v Dobrušce, který absolvovala v roce 2009. „Byl to pro mě krásný zážitek. A moc bych si přála

jej zopakovat. Líbily se mi hlavně přednášky o historii České republiky a to, že jsem se mohla podívat na historické památky. Všechno to, o čem nám tatínek vyprávěl, jsem mohla vnímat a prohlédnout si zblízka, dotknout se všech tátových vzpomínek,“ říká zasněně Nida Trachtová. Nida také vlastnoručně namalovala slovácké motivy na dřevěné dveře v otcově pracovně podle jeho instrukcí, i když na vlastní oči strážnické motivy nikdy neviděla. „Tatínek nám vždycky dokázal všechno krásně vysvětlit. Měl moc rád džungli a její tajemství a mohli jsme si v ní hrát – začínala tenkrát hned za domem a byla pořádně hustá. Nesměli jsme ale jíst žádné pralesní ovoce, které by před tím nezobal nějaký pták, protože by mohlo být otrávené. Nebo nás naučil, jak přesně useknout na dvou místech zároveň liánu, která má ve svém stonku pitnou vodu. Tohle jsem na něm milovala, když nám vyprávěl a zároveň nás tím něco vždycky naučil.“

Pak se spolu s Nidou vydáme na malé náměstí kousek ke škole Jana Antonína Bati. Chodíme sem spolu na výuku češtiny a po hodinách si tady vždycky ještě chvilku povídáme před malým stánkem s tropickými džusy. Ale až dnes mi Nida vypráví zvláštní historku. „Když mi bylo tak pět, nebo šest let, Batayporã měla jen pár ulic a tady bylo jenom velké vysekané prostranství. A uprostřed stál ohromný pralesní strom, který bylo potřeba pokácet. Pokáceli ho a pak tam ležel jen mohutný kmen. Bylo to někdy kolem svátku svatého Jana, který slavíme 23. června. Nikdo nevěděl, co s tím obrovským kmenem udělat, jak ho dostat pryč. Táta tehdy navrhl, aby se přímo v kmeni rozdělala ohnivá vatra na oslavu svátku svatého Jana. Bylo to krásné, oheň hořel a doutnal uprostřed toho stromu ještě asi týden. Nám dětem se to strašně líbilo, vypráví Nida a oči se jí lesknou, jako tenkrát, když byla malá. A stejně jako oheň v kmeni pralesního velikána, tak odkaz jejího otce, Jindřicha Trachty, toho moudrého, vzdělaného a spravedlivého českého imigranta doutná a hoří v brazilské Batayporã dodnes.

vyprávění přepsala a upravila Markéta Pilátová

José Dolinski

narozen 1922, Polsko

Pan José Dolinski (Josef Dolinky) se narodil v Polsku, kam se jeho dědeček přestěhoval z Čech. Konkrétní místo, odkud Dolinští pocházeli, si nepamatuje. Mluví doposud krásným českým dialektem, do něhož se mu občas připlete nějaký polský výraz. Charakter jeho řeči jsem se snažila v přepisu zachovat. Pan José nedávno oslavil 90. narozeniny a až na zhoršující se sluch se těší výbornému zdraví a je veselý, bystrý myslí. Jak sám říká, hlavně, když je veselo!

My pocházíme z Čech. Babička pocházela z Německa. Babička tudleta vod maminky byla Scheck. A maminka tatínkova byla Schietz. Dědeček byl Dolinskej a druhej dědeček Brabec.

Roku 1918, když se končila válka, tak tam, co vstával dědeček, bylo moc málo země, měl asi dvě desátiny, a v Polsku bylo možno zabrat půdy, kolik jste chtěli. Tak sebral rodinu, měl čtyři hochy a dceru, a jel do Polska. Tam zabral asi 14 desátin, to bylo země, že byl bohatěj jak prezident. Začli sejt, koupili mašiny, dědeček měl první mlátičku, tahali čtyřma koňma. Už další rok maminka poháněla koně a oni vzadu, chodili dokola. Ve stodole pak mlátili, foukačkou foukali, prach takovej to byl strašnej, ale žádný neumřel!

Otec Josefa Dolinského s manželkou a její sestrou před odjezdem do Ameriky

Když se tatínek voženil, dědeček mu dal 4 desátiny, až pokud druhej bratr se nebude taky ženit. Hned potom udělali stodolu, špejchar na semínko, dům taky, pletený a poházený blátem, hned vedle udělali stáj pro dvě krávy a dva koně. Tatínkovi pomohli jeho bratři, taky mamičini dva bratři tu byli.

Přešly přesně tři roky a půl a přišel dopis od tatínkova kama-

ráda, mého kmotra. On byl učitel a rozjel se do světa. Projel Argentinu a přijel do Misiones. V Misiones tenkrát byly dvě rodiny Jugoslávů, seznámil se s nimi a potom poslal psaní tatínkovi. Psaní šlo tenkrát 6 měsíců. „Józo, přijed, protože tady je zem, dřevo netřeba kupovat, všechno zelený, všechno veselo.“

A tatínek, že jedem do Ameriky. Maminka řekla: „Dobře, dělej, jak myslíš, jen aby všechno dobře dopadlo.“ Proдали všechno, hať, stodolu, špejchar, všecinko, takhle získali asi 600 dolarů.

Vyjeli jsme z Evropy 20. 11. 1927. To si pamatuju všechno, jak jsme byli na šifě, jak jsme přijeli do Buinessu (Buenos Aires), 18. 12. Skorem měsíc jsme pluli.

Odtamtud jsme vyjeli na malým šifě, do Holandska, a to byla bída, zvraceli jsme všichni! Potom jsme přesedli a už se jelo dobře. Hry tam všelijaký byly... My jsme byli dva sourozenci, Pepa a Máňa. Máňa měla dva roky a půl a já čtyři a půl.

Čechů byly na lodi společně asi čtyři rodiny. My a maminka sestra Tonča s Postrachem, on se tak jmenoval. Potom byly i jiný, ale nedružili se. Hodně tam bylo Ukrajinců, asi 40 rodin, všichni měli namířeno do Paraguaye. Chtěli, abychom jeli taky do Paraguaye, ale tatínek povídá: „Ne, pojedem tam, jak máme, Steklej už nás čeká a všechno, pojedeme tam, kde je dřevo, kde je veselo.“ No já myslím, že jsme dobře udělali.

Přijeli jsme 25. 12. do Buinessu, zrovna byly Vánoce, rozdávali tam hračky. Přišli jsme do toho sálu, do jídelny, a tam měli takovou harmoniku, čtyři řádky co má, čtyři basy. Já povídám tatínkovi, jestli by se bylo možno zeptat, aby mi ji dali. Řekli mi: „Jestli se budeš dobře chovat, dostaneš ji.“ Obědvali jsme a pak přišla taková paní s harmonikou a dala mi ji. Všichni hoši mi záviděli, protože tenkrát mít harmoniku, to bylo moc zajímavé, tak jsem měl radost.

No a potom jsme vyjeli sem z Buinessu, 2. ledna 1928. Já si teďka nejednou pomyslím, jak měli takovou kuráž, jet přes moře, nevěděli, kde tam zvoním... Na Cerro Azul, to bylo ještě dobře, tam jsme byli asi 3–4 dny, ale potom tatínek odjel s mým kmotrem Steklým koupit, kde budeme zvonit. Koněm jet bylo nemožné, muselo se jít pěšky, protože tam byl jen les. Tatínek povídá: „Já si koupím čáku (venkovská usedlost), abych měl vejchod slunce naproti.“ No, koupil, ale 4,5 km v lese! Jenom tam blízko byl první obchod asi půldruhý kilometr. Tak vzali čtyři koně, vosum košíků, naložili všechno, a že pojedem domů. Přijeli jsme, tam takovej kurník, asi 4 x 4 m, za tím křák pomerančů, a to bylo všechno. A asi čtyři hektary lesa. A všude zasaděný batáty a melouny. Při konci roku to zrovna bylo všechno zralý, pěkný. Maminka se posadila a začla brečet: „Kde tady budem, jak tu budem žít!“

První domov Dolinských v Argentině, čakra

A tatínek povídá: „Eště budem lepší žít, než oni tam v Evropě.“

My jsme přivezli asi 60 kg žitného chleba, suchary, slaniny nevím, moc-li, a uzené, všechno bylo v koši. A taky jsme měli všechno: pilu, sekyru, dvě brány, co se rozkládaly, to se tam potom složilo. Jeden ten košík měl 480 kil! V Buinese je tatínek musel moc přehovořit, aby to bylo možno dovézt. Nakonec nemusel ani nic platit. Taky hned udělal past. Všude bylo moc zvířat, holubi, křepelky, hned jsme měli maso! Jenom jsme kukurúzu (kukuřici) museli koupit, protože tu na past potřeboval.

28. května se narodil můj bratr. Místo stěn byly jenom dvě deky. Střecha, to byly jen listy z palmy. Nepršelo, ale nizoučko, zima. Přišel 30. rok, přijel voják, ukazoval, hovořil, ale nikdo mu nerozuměl. Voják si zajel tam, co měli obchod, a přijel s tím hospodářem, který hovořil ukrajinsky. Pak už se domluvili: prý abych já šel do školy.

Škola byla blízoučko, 4,5 km, za ty dva roky už byly cesty širší, bylo možno s vozem projet.

Tatínek povídá: „Sí, sí, do školy půjde.“ Já jsem nemohl nic říct! Potom mě tatínek zavez do školy a zapsal mě. Učitelka uměla ukrajinsky i polsky, ale s dětma nehovořila nic! Tatínek mě dvakrát zavez a třetí den, že už musím jít sám. Ale to už tam byl druhej hoch, tak asi kilometr, takže ten kilometr jsem šel sám a pak už jsme šli spolu rázem. Bosi. Prvních pár dní jsem měl evropské střevice, ale muselo se jít vodou a kus brodit blátem, tak bylo lepší jít bosí, aby se střevice nezničily. Prsty u nohy takhle hrubý, modrý, nebyla žádná prošívaná bunda, nic, všechno tenoučký, ale nebylo zima. Maminka mně ušila takovej klobouk, ten jsem natáhl na hlavu, abych nezmrz na uši, i šel jsem.

A do té školy jsem chodil tři roky do prvního ročníku. Bylo tady 30 dětí a potom nějakých 50, jedna učitelka. Přijela asi o devátý hodině ráno, začla škola, tak

do druhý, do třetí hodiny, odhadem, protože jsme neměli hodiny! A pak jsme se postavili potichu do řady: „¡Hasta mañana, chicos!“ – „¡Hasta mañana, señorita!“ (Na shledanou zítra, děti! – Na shledanou zítra, slečno!) Chodil jsem vod vosmi let, cesta lesem byla ouzoučká, báli jsme se tygrů, hadů. Tatínek povídá: „Jak jdeš, hled' si vždycky cesty, nekoukej se na nebe.“ Jednou jsem šel do školy, asi za rok, byla zima, krčil jsem se. „Co se budeš hrbít,“ povídá, „pěkně rovně chod!“

Potom jsem byl už větší, měl jsem asi 15 nebo 17 let a tatínek povídá u stolu: „Ty jenom hled', abys nepoškodil svoje jméno.“ A tak jsme se naučili všechno, jak se má správně žít. A dodneška mně říkají: „Ty jsi sloužil ve vojsku, že chodíš tak rovně?“ A já vždycky říkám: „Všecko se naučíš z domu.“

Já jsem měl 14 let, když jsem odešel z domu. Začal jsem dělat truhlářinu. Rok jsem celý den od osmi hobloval na mašině a večír jsem nemohl dýchat. 18. ledna 1938 jsem sebral svoje věci a asi v 9 hodin v noci jsem šel 9 km pěšky domů. Ještě že svítíl měsíc. Přišel jsem domů, maminka hned: „Co se ti stalo, Bože můj!“

„Nic, maminko, přišel jsem domů. Hoblovali jsme tímú a ten prach...“ No doma už mi bylo veselo. Tatínek povídá: „Jestli chceš dělat, hled' si najít práci nebo nauku.“ Asi měsíc jsem byl doma a potom soused (to už ten rok byly jináčí zvyky, měl auto) přijel domů k nám a povídá: „Chceš se mnou do Alemu? Tak pojed', třeba si tam něco najdeš.“ Jeli jsme do autodílny, k mechanikovi, on tam něco opravoval a jeho žena Lisa se mě ptala, co dělám. Já povídám: „Nic nedělám, chci se něco učít.“

„A nechceš dělat s mojím manželem?“

„No kdyby to bylo možné...“ A už mi bylo veselo, bylo mi jináč, než kdybych já si musel sám o práci říkat! Přijel šéf a prý: „Jestli chceš, přijď zítra.“

Přišel jsem domů, tatínek zapřáh koně do vozu, dal mně jeden pytel kalhotů a jeli jsme. A kde budu bydlet? Tam byl takový penzión, taky to měl Čech. A tatínek se ptá: „Může tu José chodit obědvat? Moc-li to bude stát?“ 19 pesos měsíčně. No to bylo! A já jsem nevěděl, moc-li mi bude platit. Přišel jsem dělat a asi za dva dni mně hospodář povídá: „První tři měsíce ti nebudu nic platit. Teprve až se to naučíš, protože ty nic neumíš.“ A měl pravdu! A tak více méně mě lidi všechny brali na hůl, ale bylo veselo! Tak jsem si zvyk a za měsíc mně dal 15 pesos. Ještě mi chyběly čtyři pesos, to zaplatil tatínek. Pak mi i přidali, ale musel jsem dělat voheň, jak se začínal den, tak jsem musel zatopit v plotně, udělat mátu (maté – horký nápoj z rostliny yerba maté, česky cesmína paraguayská), zatukat, pak jsem šel do dílny zametat, uklidit, a jak slunce vyšlo, tak jsme začli dělat. V 8 hodin jsem musel jít čtyři bloky až tam, kde jsem snídal. To jsem dělal asi dva dni, potom už ne, maminka mi dala

10 centů, koupil jsem si 12 sucharů, každý den ráno jsem dva sněd na snídani a to byl celý. Ale tam mi nic neodpustil, že jsem nesnídal, pořád 19 pesos! Vypadá to jako příběh chudáka, ale všechno se v dobré obrátilo.

Jestli někdy rodiče litovali, že se vystěhovali do Ameriky? No jak to říct, ztratili společenské kontakty. Pak už kolem roku 1931–33 hodně Čechů přijelo, všichni tam bydleli blízko, 3, 4, 5, 30 km, a potom bylo jináč veselo! Na Vánoce, na Nový rok, na Tři krále, potom na Velikonoce – všechny byli u nás! Prchlík, Steklej, Báťa, Egelt, starej Kališ, Liška, ale ten ne tolik, protože ten žil na Cerro Azul, měl benzinku a musel tam být. Přijeli k nám vždycky k obědu, asi v 11 hodin, maso ven! Potom asi v druhou hodinu: „Máño, zazpíváme něco!“ Maminka ráda zpívala u vaření všechny možné písničky, vařila vždycky kulatý, maličký knedlíky a omáčky a potom koláče. Když maminka pekla koláče, tatínek dělal rohlíčky. Potom asi roku 1937 se složila česká kapela. Ale to jsme zase museli my dojíždět, protože to bylo u Lapáčka, tam měli i knihovnu. A tak se dobře žilo.

Tatínek se španělsky naučil. Ale maminka ne. Maminka hovořila česky i polsky dobře. Ukrajinsky nechtěla mluvit, protože jak jsme tam byli v Evropě, tam jsme měli sousedy, dvě famílie, ti hovořili. Ale my jsme se všude se sousedy sžili dobře. Jestli byl tlustej, chudej, nebo měl vši, všechno dobře. A když nějakej se rozzlobil, tak my jsme mlčeli. Tatínek říkal: „Mlč, dál dojdeš.“ A tak jsme se naučili.

A pak jsem poznal Katku. Já jsem neměl peníze, já ji nezáskal za peníze, já jsem ji ukecal! Ale od začátku:

Já jsem začal pracovat v té dílně 3. března 1938. Ten hospodář potom přešel do nějakého podniku. A tak já jsem přešel do agencie Ford, ve 42. roku, měl

První vůz, který pan Dolinský koupil za 115 a prodal za 600 pesos

jsem 4 roky praxe. A u Fordu mě přijali jako zástupce šéfa. Všecky mě znali. Já jsem se nikdy nezlobil, jenom co jsem řek, tak museli udělat. A protože ten můj hospodář Isidoro Gritti,

dodneška ještě žije, má 102 roky, vstoupil do té kompanie, tak já hned jsem se zapsal, abych tam mohl dělat s ním. To byla fabrika na doutníky. V té kompanii oni se vyznali v každé rodině každého zaměstnance. Protože tehdy lidi měli robotníka a věděli, co von je, vodkad' je. Dneska neví nic. Vidí ho a vlastně ho nevidí.

Tak přišel srpen 45. roku, voni přijeli autem do agencie Ford, zavolali mě a povídají:

„Chceš dělat s námi? A máš vážnou známost?“

„Sí.“

„Abys u nás mohl dělat, musíš se oženit.“

My jsme se znali už asi dva roky, ale jenom tak zdaleka. Ale pak pomaličku, pomaličku... („Musel mě mít rád, protože 19km za mnou chodil,“ vměšuje se do hovoru Kati. Je Ukrajinka, ale česky rozumí dobře.) Ale byla bída, protože ona je ortodoxní a já katolík. Z domu, ale nikdy jsme nepraktikovali. No tak já jim povídám, já se musím zeptat doma. „Ty se ještě ptáš doma?“

„To máte tak, mám tatínka, který mi dává rozkazy.“

„Tak si to zařiď, abys moh nastoupit 1. října.“ A to byl srpen nebo září.

Hospodář z agencie Ford povídá: „To nějak smrdí, ten tvůj spěch!“

Přijel jsem domů, tam zrovna vobědvali. Povídám: „Mám pěknou práci v podniku Siva. Ale musím se voženit.“

A maminka povídá: „A máš holku?“

A tatínek povídá: „To nic není, ale máš něco druhýho? Víš, co děláš?“

Já povídám: „Tatínku, jo, já vím.“

„Ještě jednou ti říkám, abys neutratil svoje jméno, protože jak se oženíš, tak už není cesty zpět. Podívej se nejdřív na její rodiče, jak voni žijou, jaká je to rodina, protože předtím můžeš nechat, ale potom už ne.“

Přijedu na kolonii, tam, kde voni žili, hovořím s pantátem, a on už věděl všechno! Povídá. „Já ti pomůžu načnout, o čem chceš hovořit.“ Byl maličkej, takhle měl fousy veliký, chodil nadutý jako holub. „Můžeš se oženit, dám souhlas, ale musíš se oženit ortodoxně, protože já nedopustím, aby ona se stala katoličkou.“

Já rovnou domů, pohovořit s tatínkem. „Bůh je jen jeden, všechny jsou stejní, co každej věří, to je jeho věc, a ty musíš věřit podle sebe. Neboj se toho.“

A 28. září 1945 jsme vzali slib. Oficiální, na matrice, a 29. v kostele. 3 hodiny a 40 minut byla ceremonie! Pantáta poslal pro biskupa do Buinesu. Povídá: „Já zaplatím všechno, ty se nestarej, jenom musíš zaplatit muziku.“ Tak jsem sehnal muziku a prsten. Nakonec mi židi udělali dobrou cenu. Muzikanti vzali každý darunky

Svatební fotka a fotka z 55. výročí svatby

a částečně peníze, 16 pesos. Teď by to vyšlo 1 600. Známi na mě vybrali, zavázali do šátečku a to mně dali. Vybíral jsem po těch známých 21 pesos. Ve 4 hodiny ráno končili muzikanti, já jsem vzal peníze, zaplatil, pantáta to viděl a povídá: „Ty nepotřebuješ peníze na zaplacení?“ „Né!“

Já jsem měl jet do Evropy, v 59. roce, když tatínekův bratr se vrátil. Akorát jsme byli v San Luí, na provincii, tam jsem dělal ve stejném podniku, vyslali mě na dva roky. A tatínek mi napsal (psal dobře po česku): „Udělal jsem všechny papíry, dokumenty, vrátíme se do Evropy.“ Já jsem mu nenapsal nic, řek jsem si, počkám trošku. Stalo se, že jsme přijeli sem na dovolenou, já jsem začal hovořit s mým administrativním šéfem Skládalem a on povídá:

„Když přijedete do Evropy, do Čech, musíte se naučit hovořit, a to vám dá tolika práce, jako když jste se tady učili po argentinskou. A potom, už jste si tu zvykli a pojedete tam a bude všechno znova. Nebudete si tak užívat žítí, jak tady si žijete! Všechno je tam jiné.“

A já jsem si pomyslel, že jsme dost jezdili na dovolenou, za 40 let jsme si udělali 4 prázdniny, ale všechno jsme si užili...

Ale on mi povídá: „Dělat musíte všude, nic vám nedají zadarmo.“

Tak jsem přijel domů a povídám: „Tatínku, jestli chcete jet, jedte.“

„No,“ povídá, „Slávek a Toník, voni chtějí jet.“

„Jestli chtějí, ať jedou.“

„No jestli ty nepojeď, my taky nepojeďem.“

Potom jsem se vrátil ze San Luísa a dělal zase tady, v jediný kompanii 30 roků. A všechno šlo vždycky dobře. Nemůžu si stěžovat. Dvě děti například, my máme holku a kluka. Rosita a José. Dobře se učili a každé rád dělá, to je to nejdůležitější, jsou pracovití. Co každé chce, tak si udělá. Já taky například, tady ten dům, všechno. Sám jsem na tom dělal. I druhý jsem dostavil, po rodičích. Neměli jsme peníze, všechno jsme si sami udělali. Občas mi vynadala a měla pravdu. Já jsem se musel ohánět. A teď jsme dva, 67 roků už jsme spolu. Vidíš, že to dobře vyšlo.

Ptali se mě: „Jak jste to vydrželi, tolika let?“

Povídám: „No to třeba umět! Nejdřív se hádá, potom se udobřuje.“ Ona vařila 60 let. Jak jsem odešel do důchodu, povídám, teďka budu odpočívat, ona bude vařit, protože pro ni je to už lehké. Bum! Všecko šlo jinak. Vona nic nedělá teďka a já dělám všecko. Vařit, prádlo pověsit, vona nepere, ale má prach. Pověsit prádlo, to je tíž, než práť. Já jsem nikdy nevařil, ale tak jsem začal vařit, že ani šéf tak nevaří. Český jídla? Zelí vařený, syrový, knedlíky.

Pan Dolinský popíjí maté

Já už mám 90 roků, tuhle jsem viděl v televizi osla, s táákovými ušima, kdyby tak bylo možno uříznout jedno! Aby mi někdo dal nový uši. Já mám aparát, ale nepoužívám, protože jak hovořím, tak to vibruje. Deset minut a mám červený ucho. Myslím, že to není dobře udělaný. Třikrát to vyměnili a vždycky stejně to dělá. Já jsem měl řemeslo v dílně, nástroje, a jak mi spadla troška síla, říkal jsem si, prodám všecko a koupím si nový aparát. Prodal jsem, utratil peníze, a neslyším stejně. **Ale veselo se žije. Co dělat na tom světě, když pantofel kvete?!**

příběh zaznamenala Lenka Rašková

Iva Drbal

narozena 1942, v Carmen del Paraná, Itapúa, Paraguay

Paní Iva Drbal de Viedma (Iva Drbalová) se narodila již v Paraguayi, její čeština je však bezchybná. Celý život prožila v malém městečku Carmen del Paraná, které nese hrdý přídomek „hlavní město rýže“. Osud obce se radikálně změnil dvakrát, v 50. letech, kdy se přestala pěstovat bavlna, a před několika málo lety, kdy se část Carmen ocitla pod vodou nově vystavěné přehrady Yacyreta. To vše z dříve kypícího českého městečka udělalo pouhou ospalou vesničku bez budoucnosti. Paní Iva se snaží na své vnučky mluvit česky. Já do její rodiny zajížďím každý pátek učit a nacházím pohostinství v kouzelném starém domě, který vystavěli její rodiče.

Jak to všechno začalo? Jak se vaši rodiče ocitli v Paraguayi?

Nějak se to dočet můj dědeček. On tam pracoval s nějakým Židem jako prodáváč, jako obchodní cestující. Dobře pracoval. Ale někde se dočet, že tady je hezky, že to tady je jak ráj, že je tady hodně Čechů, a jemu se líbilo bydlet na venkově a pracovat na čákre. No a tak nejdřív přijel on sám se sem podívat, tady se mu líbilo, a tak sem přivez i svoji rodinu. Maminka měla 15 roků, když sem přijela, a moje tetička byla o několik roků mladší. A taky si s sebou přivezli babičku, protože byla rozvedená, její muž byl opilec a ona neměla nikoho, jenom tu jednu dceru, co byla moje babička. Ona ji vychovala tak, že nosila na zádech takovej koš a chodila po vesnicích a prodávala látku na peřiny. Tím se živila. Já si na ni pamatuju už jenom trošku. Musela už bejt stará, když přijela. Mamince bylo 15 roků, narodila se 1916, takže v roce 1931 přijeli.

Ale ze začátku tady bylo těžko. Já myslím, že dědeček měl peníze, koupil zem, tak musel mít nějaký peníze. A tak sázeli kukuřici, vatu (bavlnu) a co se dalo. Měli králíky, slepice, prasata, všecko svoje. A tak tu pracovali všeci, maminka nosila těžký pytle z čakry domů, těžko jim bylo ze začátku.

A dědeček před válkou taky myslím, že utekl. Říkali, že jeho bratr pracoval na jednom nádraží a tam u kolejí zařídil, že dva vlaky plný Němců se srazily. No a bylo špatně, protože věděl dobře, co ho čeká...

Oni pracovali na čakře, jenom babička jim vařila a tím způsobem vyhořeli. (Babička zapoměla na jídlo na sporáku a vyhořel celý dům.) To nebylo hned, jak přijeli, to bylo až za nějaký čas, protože měli koupennou mašinu na vyrábění sodovky. Dědeček měl velkej obchod, začal obchodovat tady na rohu, měl hodně peněz, kupoval bavlnu. Tři ohromný skladiště měl. Na kamiónech se to nakládalo do vlaku a exportovalo. A nějak potom to dopracoval tak, že nic neměl. Já myslím, že hodně dával na kredit... On byl strašně hodnej člověk. Hodně lidem pomoh, co potřebovali třeba nějakou operaci, tak pomáhal lidem. A ten český dům celý stavěl on, dával plat všem těm dělníkům, to byl jeho příspěvek.

Tady se maminka seznámila s tatínkem?

Tatínek byl takovej bohém, jezdil po světě, měl svoji kytaru, a tak se dostal sem do Carmen. Ale nejdřív pracoval v přístavě jako jeřábník. Tady byl jeden Čech, co si vzal Paraguayku. Jeho děti už nemluvily vůbec česky. A potom jeho vnuk byl zástupce Čechů, manažer, něco takového, ale vůbec neuměl česky. Carlos Hrase. Tatínek pracoval s tím Hrasem a jezdil po kolonii a kupoval vajíčka. Já jsem na to tuhle myslela, jak on ty vajíčka vozil? Že se mu to na koni nerozbilo? Musel mít na to nějaký bedny, fakt nevím jak. No a tak jednou tatínek přijel tam k nim a začal pracovat s dědečkem. Tak se s maminkou poznali a vzali se, v roce 1939.

Tady bylo hodně Čechů, vystavěli si český dům, měli českýho učitele, měli svůj orchestr, tatínek hrál na kytaru, můj strejček hrál na housle, měli knihovnu. A potom se tady hrál volejbal. V českým spolku se scházeli v neděli všechny Češi a tam hráli

Před českou školou

volejbal, ženský a mužský, tam si každéj vzal oběd a byly tam takový stromy a tam se obědvalo, celej den jsme tam byli. Češi dělali divadla a na to všechny chodili, i když tomu nerozuměli. A na český veselice. Dělali zástěrkovou a já nevím, jak ještě to jmenovali, na tu jezdili i z Encarnación. Taky královna krásy se volila. Ve vstupu dostali mládenci kytičku a potom ji dali té, co se jim líbila. A která měla nejvíc kytiček, byla královnou.

Některý Češi tady měli řemesla. Byli tady zedníci, kovář... a hodně zůstalo na kolonii pracovat, na čakře. Když přijeli, dávala ta bavlna, já nevím kolik kilo na hektar, a pak to šlo všechno dolů a potom se jich hodně odstěhovalo do Argentiny, někdo i odjel zpátky do České republiky, ale hodně jich odjelo do Buenos Aires. Některý do Asunción. Naše rodina zůstala tady, všechna pohromadě.

Tatínek s maminkou se vzali a za tři roky jsem se narodila. A potom o šest roků mladší byla Alenka. Potom přišel Honza, za rok hned. A potom, když umřela Alenka, tak maminka mermomocí chtěla mít druhý. Tak 9 měsíců prakticky přežila v posteli. Ale narodil se Pavel. Zdravej. Hezkej. Ten žije v San Ignaciu. (Paní Iva mi již dříve vyprávěla, jak se jí sestřička utopila v řece, bylo jí asi 6 let. Bydleli blízko u řeky, tatínek tam často někoho zachránil, ale ironií osudu vlastní dcerce pomoci nemohl.)

Já jsem jezdila s tatínkem na ryby, když jsem byla malá. Vyjeli jsme brzo ráno, měl lodičku, měl svůj motorek. Když ráno vycházelo slunce, bylo vidět sem tam krokodýly na břehu na sluníčku. Nebo volavky, divoký kačeny tady byly. Krásný to bylo. Jednou jich tatínek několik nacytal, těch malinkých, ale všechny umřely. Nedaly se domestikovat. Tady byla řeka Tacuary. Hezká řeka to byla! A teď zmizela, to všechno zavalila voda. Všechny mladý lidi jezdili v neděli k vodě na celej den. Tak jsme museli jet brzo, abysme si vybrali to nejlepší místo. Tatínek nás vozil dodávkou. Potom, když už jsme měli auto, to už jsem řídila, jsem jezdila s dětma. O prázdninách každéj den. Jenny bylo pět roků a už plavala jak kačenka. Moje všechny děti se naučily plavat. Já jsem je naučila. A to byla krásná řeka! Kamení, takové kaskády, a potom trochu dál to bylo hluboký, že se dalo plavat.

Takže celý život žijete tady v Carmen?

No učila jsem se v Asunción. Tady jsem dodělala do pátý třídy a pak mě vzali do Asunción, k jeptiškám. Oj, to bylo hrozný, nechtěla jsem tam bejt. Maminka tam měla nějakou známou, co měla hotel, tak jsem tam potom bydlela s ní. A pak tetička se strejčkem jeli do Asunción pracovat, tak jsem bydlela u nich. A potom jsem přišla zase sem zpátky a na univerzitu jsem jezdila odtud, když už byla cesta, do Encarnación. Studovala jsem filozofii a pedagogiku. To byl titul. Učila jsem na střední škole. Tenkrát to nemělo specializaci, až potom teprve se to rozdělilo na předměty. Učila jsem. Mám takovej velikej důchod teď, asi 800 000 guaraníes (cca 4 000 Kč), tak musím pracovat dál! (Paní Iva provozuje ve svém domě papírnickví.) A moji bratři, ti vystudovali v Brazílii. Jeden je lékařem a druhý je inženýrem, specializo-

Svatební fotografie

vaný na klimatizace. Tenkrát to tam bylo lepší než tady, v 60. letech.

Jak jste se seznámila s manželem?

On pracoval na rutě tady. (Ruta 1, hlavní asfaltová silnice z Encarnaciónu do Asunciónu) Tenkrát dřív se jezdilo jenom vlakem, já když jsem študovala v Asuncioně, někdy jsme museli jet dva, tři dny, než skončily prázdniny, a to bylo hrozný! Vyjeli jsme ráno brzo a večerem jsme byli v Asunciónu. Existovala cesta, ale kde se musela přejít řeka, třeba Tacuary, šlo to jen když byla nízká, to fungoval přívaz. No a potom se dělala ta cesta tady. Nejdřív byla jenom vyštěrkovaná. Já jsem měla jednu přítelkyni a to byla Felixova sestřenice. Tak tam jsem ho poznala.

Mluví vůbec v Carmen ještě někdo česky?

Jediná, co tady mluví česky, je Drahuška Komárková. A potom... už nikdo, myslím. Její bratr, tatínek Růženky Komárkové, taky mluvil česky, ale ten už si vzal Ukrajinku, takže už nemluví na ty děti. Ale ta Růžena mi říkala, že maminka mluvila česky. Že se naučila česky. Ale já nevím proč, tady ti lidi se styděli tak mluvit na děti, když tady byla ta španělština... Ukrajinci tak špatně mluvili, ale mluvili na děti španělsky.

Tady bylo hodně Čechů. Do školy nás chodilo tak 20. Vladimíra, to byl první učitel, potom pan Komárek a nakonec paní Rázová. Ráno jsme chodili do španělské školy a odpoledne do české školy. I Paraguayci chodili do české školy! Tady byl jeden, co ještě nedávno zpíval *Brambory pečený*. Tady měli Paraguayci rádi Čechy.

Bavíte se se sourozenci pořád česky?

Ne. Už nám to nejde. Někdy jo, když mluvíme telefonem trochu... S tetičkou mluvím jenom česky, to je sestra maminky. Ona bydlí v Asunciónu, ta má taky život, chudák, všechny tři děti už jí umřely. Jedna umřela v supermarketu. Uhořela. To byl takový veliký supermarket, já už nevím, co se tam stalo, to vybuchlo a asi 300 lidí

tam umřelo tenkrát. A ona mezi nima. A jedna paní ji viděla a říkala, že už byla blízko východu a nedostihla ho. To bylo hrozný tenkrát.

Jste v kontaktu s příbuznými v ČR?

Jo, jsem, no spíš Pavel, protože já těm počítačům, nebo jak se to jmenuje, já tomu nerozumím. Taký někdy dcera Jane si s ním dopisuje, já jí to napíšu třeba česky, nebo ona to dá tam přeložit. Petr Drbal se jmenuje. Moji rodiče jeden byl z Hradce Králové a jeden, já nevím, z Benešova nebo odkud.

Iva Drbalová nad fotografiemi

A byla jste tam někdy?

Ne, tatínek tam nikdy nechtěl. Kvůli komunismu. On říkal: „Já tam pojeďu, já, poslední antikomunista!“ Já jsem si s ním dřív dopisovala, s tím Petrem. A potom mi to tatínek zakázal. Protože to bylo strašný. Byli pronásledovaní lidi, co si dopisovali s někým tam. Tak jsme ztratili kontakt. No a potom nedávno nějak, já nevím jakým způsobem, to bude tím počítačem asi, Pavel se s ním zkontaktoval. Tak mně na moje narozeniny taky napsal.

dávno nějak, já nevím jakým způsobem, to bude tím počítačem asi, Pavel se s ním zkontaktoval. Tak mně na moje narozeniny taky napsal.

Chtěla byste se podívat do České republiky?

A né, já už na to nejsem, mě do letadla nedostaneš. To už bych musela jet lodí. „To nevíš,“ říkala maminka, „co to je, jet letadlem.“ Protože můj bratr, ten starší, studoval v Brazílii, tam se oženil. A maminka každé rok nebo každý dva roky tam jezdila. A letadlem. Někdy jela taky autobusem. Ale mě do letadla nedostaneš!

rozhovor v češtině zaznamenala Lenka Rašková

Daniel Marek

narozen 1941, Carmen del Paraná, provincie Itapúa, Paraguay

U pana Daniela v Encarnaciónu se každé pondělí schází celá jeho rodina na hodiny češtiny. Dva bratři (se kterými provozuje již přes 40 let autodílnu), manželka, dva synové, dcera a neteř. Jeho děti získaly české občanství, on sám a jeho syn Edgardo už byli oba v ČR na kurzu češtiny. Rodina Marků pochází z Moravy a na jejich nářečí je to znát. Zapsala jsem ho tak, jak jsem ho slyšela, už jen pro ten kontrast k typickým českým dialektům ostatních mluvčích. Markovi vyrůstali v české kolonii u Carmen del Paraná a jeho sestra byla kamarádkou Ivy Drbalové. Některé jeho vzpomínky vám proto budou znít povědomě.

Rodina Kružolkova před odjezdem do Ameriky

nevím, proč nezůstal v Československu. Myslím, že tam neměl takovou budoucnost, nebo se mu tam nelíbilo, nevím. Chtěl jít do Severní Ameriky, měl takové ambice.

Bojoval už v 1. světové válce, ale proti svému přesvědčení, protože on nebyl legionář. Musel na vojnu, už měl léta, tak ho vzali. Byl na taliánské frontě. Rakušani neměli moc velkou důvěru k těm, co tam byli, protože legionáři Češi bojovali proti Rakousku-Uhersku. Já jsem se tatínka ptal: „A jak to bylo vlastně, zabil tam

Kdyby měl člověk větší zvědavost, tak by se tatínka a maminky lepší na všecko zoptal. Když jsme byli mladí, neměli jsme takový zájem, a tak je moc věcí, co jsme se mohli zoptat. Ale on nám vykládal hodně věcí, jak to přežil za války a tak. Ale určitě

někoho?“ A on říkal, že vůbec, protože byli na taliánské frontě, tam byla ta zákopová válka. Tam byl raněn a dostal se do nějakého špitálu. Chtěli mu uřezat ruku, protože už to měl škaredé, bylo to špatné. A on že ne, ne, vůbec, no a dobře že tak, vyléčil se. Potom ho pustili a na válku se už nevrátil. To bylo v roce 1917. Potom byl zaměstnán u státních drah a potom z tam odsud u Bati, v jeho průmyslu. On byl ze Zlína. Můj bratranec, co je tam v Čechách, říká, že Zlín měl jen 2 000 nebo 3 000 obyvatel a teď má myslím kolem osmdesátky. No a to nám vždycky tatínek vykládal, už jsme to uměli nazpaměť.

Taky byl na Špilberku, to bylo takové vězení a on byl študent. Měl měšťanku a potom technickou školu. A učitel je poslal, to měli takovou praxi do školy, malovat nákresy jednoho mostu. No a tam je chytli, jako že dělají nějakou špionáž. Tam na Špilberku to už šel ke zdi, už ho chtěli zastřelit! Po válce to tak bylo, to bylo přísné. A potom se to dověděl učitel, přišel tam, a tak ho osvobodili.

Do Paraguaye vyjel roku 1928. Prodal všechno, co tam měl, a barák daroval synovci. Byl svobodný, nebyl zapřáhnutý do žádné organizace, jako ti emigranti, co přijížděli. On byl samostatný. Narodil se 1895, takže měl 33 roků. No a já myslím, že jak máš už 33 roky, tak už se cítíš trochu jinak, myslíš na svou budoucnost. On měl ten sen jet do Severní Ameriky. A potom přijel lodí do Buenos Aires. Chtěl jet do Jižní Ameriky a tady odsud do Severní. Zpočátku to bylo snadno, ale pak, v tom roce 1928, už se ty výhody pro imigranty zrušily a bylo to těžší, hodně požadavků, a tak už se tam nedostal.

Přijel do Buenos Aires a tam dělal takové pomocné technické práce, spravoval ambulantly všelijaké domácí aparáty a tak. To ještě v Buenos Aires nebyly ani ty poschodáky, to bylo ještě malé město. Potom už se mu to tam moc nelíbilo, tak se snažil zjistit, kde jsou tady Češi, tedy v Argentině. A zjistil, že v Monte Caseros v provincii Corrientes. Tam učil česky. Eště mám tu fotografii, kde je Tomáš Garrigue Masaryk a na tabuli něco česky napsané a on tam je a ještě tam má žáky, takové argentinské, trochu černé ještě, oni se chtěli naučit česky v tu dobu. To bylo kousek od Sáenz Peña, Chaco, tam už byli nějací Češi od roku 1913, pěstovali tam bavlnu, ale on tehdy nevěděl, že v Sáenz Peňi jsou Češi. Tady se taky pěstovala bavlna, ale moc primitivně. Kdysi jo, kdysi se to oplátilo v Carmen, asi v letech 1935 až 1950, to bavlna měla dobrou cenu. Ale potom už to moc stálo, ta příprava a jiné výdaje a pokaždé byl menší a menší výdělek, až se to zrušilo. Tedka se zase pěstuje to transgénico (geneticky modifikované plodiny, hlavně sója), to se oplátí, myslím, ale těm socialistům a komunistům se to nelíbí, nevím proč.

Ti Češi, co přijeli tady do Paraguaye, se pak vrátili do Buenos Aires, protože v Paraguayi už pak nebylo moc příležitostí a potom byli taky jednu dobu pronásledováni. Tady byla taková diktatura. Ještě před Stroessnerem. Stroessner už moc nepronásledoval ty „gringos“, jak se tady říká, kdo nebyl komunista, neměl problém. Ale tady přijeli takoví ti Rusové, Ukrajinci, Poláci, aji Češi někteří a dostávali ty noviny z Ruska. My jsme taky dostávali nějaké časopisy z Československa, ještě jich mám hromadu schovaných, třeba *Vlasta*. Tam se taky mluvilo o Sovětském svazu, ale bylo to psané česky a tatínka nepronásledovali vůbec.

No dobře, vrátím se zas k tatínkovi.

Rodinný orchestr

Tatínka byl spíš technik a udělal si tam v Carmen dílnu. Ne přímo ve městě, ale na kolonii, jak je Calle 7 („sedmá ulice“; ulice je velice nadnesené pojmenování pro blátivé stezky, táhnoucí se několik desítek kilometrů k venkovským usedlostem, čákrám, v tzv. koloniích).

Tam se setkal s mojí mamou, už roku 1935. Její tata, jako můj dědek, hledal technika, aby mu pomohl připravit pilu. Měl tam pásovku, cirkulárku, motory, myslím, že to ještě bylo na páru. Potřeboval nějakého technika a našel tatínka. Tatínek mu tam dával všechno do pořádku a mezitím se poznal s maminkou. Roku 1937 se s ní oženil, za rok se narodila moje sestra, co je taky v Carmen. Potom přišel Milan, potom já, potom jeden můj bratr, co zemřel na rakovinu, a potom Jenda. A doposud jsme tady tři a moje sestra. Usadili jsme se v Carmen až do roku 1969 a potom jsme přijeli tady do Encarnación.

Tatínka znali, on tady byl v Carmen jako jeden z prvních. Carmen ještě nebylo vůbec žádné město, nějaký barák tam, druhý tam, no tak to bylo. A on byl takový tlumočník. Dělal tlumočníka, protože většinou ti Ukrajinci, Češi, Poláci neuměli španělsky. To byli většinou sedláci, ale

Moje rodina, ta rodina Kružolkova, ti přijeli: můj dědek, babička a jejich pět dětí – mama, Anna se jmenovala, Adolf, Gustav, Bohuš a Slávka. Ta eště žije v Carmen, devadesát roků bude mít v prosinci. Žije, ale je už hluchá jak poleno.

Byli někde z Bludovic, to je blízko Ostravy, a potom se přestěhovali do Krásné (vesnička na úpatí Lysé hory, nejvyšší hory Beskyd). Tam byl totiž konflikt s Polákama o kousek země. Nevěděli, kde je hranice, a Poláci tam pronásledovali našeho dědečka. On byl takový vůdce, ten můj dědeček, a on se vždycky skoval, nikdo ho nepoznal. Vždycky, jak ho přijeli hledat k nim domů, babička říkala: „Ne, tady není,“ a on je v poli pozoroval, jak to prolézali s hlídkama. No a potom to skončilo,

Transport dřeva na pilu pana Kružolka

protože byla taková organizace, ne Spojené národy, jiná, taková jednodušší, tam byli Francouzi a Taliáni, a oni žádali, aby se to tam uklidnilo. A tak maminka si ještě pamatuje, jak tam byli ti vojáci, „porco italiano“ (italská svině) si pamatuje. A doposud, myslím, to tam není vyřešené.

No a oni přijeli do Carmen taky v roku 1928. Přijeli do Brazílie, a z tam odsud se dostavili do Carmen. Oni už to měli připravené, tam byl takový jeden Čech, jmenoval se Suchan, co dělal reklamu, že tady v Paraguayi je hodně země a že je to laciné. Tady se dostávalo 50, 60, 80, 100 ha. Tatínek říkal, že v Čechách to vůbec nebylo, aby měl člověk tolik hektarů. Takže se strhla taková horečka. A tak ten Suchan už měl připravený plán, měl hodně styků, všechno zorganizoval. Dědeček už měl určené, kde budou: v kolonii mezi ulicemi 6 a 7. Z Asunción do Carmen přijeli vlakem, to byl jediný způsob dopravy. A jak dojeli, Suchan jim říká: „Tak tady je

to město, Carmen.“ V tu dobu byl liják, pršelo, že to bylo všechno zaplavené a jinak kolem jen lesy. A že: „Kde to je?“ – „No tady to je, to Carmen.“ A to byla jenom stanice. A babička povídá: „Kde jsme to dojeli?“ a začla brečet a plakat, „kde jsme to dojeli?“ Opustili to všechno v Evropě, prodali, dovezli si peníze... „A tady musíte jet ještě vozem.“ Pršelo celý den a celou noc, zůstali na nádraží, protože nemohli dál. Babička na tom byla špatně... Ale nakonec, když se potom vyčásilo, už si našli svoje místo a už byli tu!

No a potom můj dědeček zemřel moc brzo, měl 58 roků, na peritonitis (zánět pobříšnice). On měl strach se řezat, tak to vydržel, a potom zemřel tam někde v poli mezi Encarnación a Carmen. Ani cesta tam ještě nebyla...

Tatínek Marek jako učitel češtiny v Monte Caseros

To byly takové letadla, co přijely, akorát na letišti v Carmen, a to byl taky liják, pršelo, a ty letadla zůstaly trčet v blátě. Pro nás to byla novinka, my jsme tady eště letadla neviděli. Ony přijely, jak ještě byl pěkný čas, ale pak tu uvízly. Vedle tatínkovy chalupy a dílny byl takový velký barák, a tak tam ti Španěláci prozatím zůstali. Ptali se nás: „Vinoš, queremos bueno vinoš,“ (napodobuje šišlavý přízvuk evropské španělštiny – „chceme dobrá vína“) a my jsme jim ukazovali, jak se dostanou do obchodu.

V tu dobu, jak tatínek byl v Carmen, tam bylo Čechů hodně, aspoň 50 rodin. Tam byla česká škola. První tam byl učitel Adamíra, já jsem ho neznal, jen jak jsem byl malý, myslím 4 roky, vždycky tam kašlal, to si pamatuju, on měl souhotiny. Já jsem začal chodit v šesti letech. To přijel Josef Komárek. Ten tam byl asi 2–3 roky,

Přistěhovalectví organizovala společnost. Potom, co Suchan zemřel, před mnoha lety, to převzal nějaký Mateo Sánchez Díaz, jemu pak dokonce zbyly ještě nějaké fiskální pozemky, protože pak imigrace z Evropy skončila. Poslední, co přijeli, byli Španěláci v roce 1955.

až do doby, kdy se zrušila komunikace s Československem. Ten učitel byl vyslaný z Československa a byl placený z Československé republiky. My jsme to měli zadarmo. A jak nastal komunismus, tak to zrušili, i svobodu.

Já si pamatuju, že z Československa taky posílali všelijaké hračky, velký gramofon na jehly, ještě ho mám v dílně, musím ho někdy spravit. A potom poslali celé loutkové divadlo, pěkné, z dřeva udělané, umělecké a loutky všelijaké – kašpárek, víla, všelijaké, jak se to říká, ty povídky české. Hastrman a takové věci. Míče posílali, abysme hráli fotbal, volejbal, to bylo moc zajímavé, aji moje maminka, teta, všichni tam hráli volejbal. Každou neděli se tam hrálo.

A potom tam byli Češi – Davídek, ten skládal knihy, s Milanem jsme se vždycky na něj dívali. Měl syna Standu a dcery Růženu a Jarmilu. Odjeli pak do Buenos Aires. Všichni ti Češi měli takové řemesla, nebyli sedláci jak druzí, Ukrajinci, Poláci. Někteří Češi jo, to byl Jeník Navrátil a Ludmila, oni jsou tady blízko, z Calle 3, kde žijí Poláci. Však moje manželka Marie pochází z tam odsud a Sofia taky (Mariina sestra má taky za manžela Čecha Antonína Millera z Coronel Bogado). Ale většinou ti Češi byli řemeslníci: Krajník, Dolník, Fiala, Nevrla, Šplíchal, Vlaštůvka, Kašpar, tolik jich tam bylo a potom zmizeli všeci, nevím, co se s nimi stalo.

Někteří odjeli zas do Československa, druhý do Ruska, nějaký Komárek, protože jeden Čech říkal, že v Rusku je to teď sociální, že když dovezeš peníze a tam dáš do banky... Jenže jak on vzal ty peníze a dal do banky, tak mu to znárodnili, úplně mu to zebrale a skončil špatně, musel pracovat jako obyčejný dělník. Metud, to je tady Slovák, mu to rozmlouval, tatínek taky mu říkal: „Tam nejzdi, to je komunistický systém.“ Potom posílal dopisy, že by se chtěl vrátit.

To byla nejlepší doba bavlny, v letech 1930 až 50. Tedka je Carmen takový zapadákov, ale kdysi tam bylo neuvěřitelně rušno, od hřbitova (to bylo Horní město) až po dnešní nábřeží (Dolní město), asi 1,5 km stál jeden vůz za druhým, carro polaco (polský vůz). Nevím, proč se říká carro polaco, když Češi je měli taky. A té bavlny! Naloženo bylo vysoko a ten, kdo řídil, seděl tam nahoře. Muselo to být dobře připevněné, ty velikánské hromady bavlny. Čekali na desmontadora (stroj na odsemeňování). A logicky ta vata, tady se tak říká bavlně, padala z vozů po cestě a po příkopech zůstávala taková bělota. A tady byl takový jeden Čech, takový chudák, Ustohal. On trochu kulhal, měl takový pytel, sbíral ty zbytky bavlny a potom prodával. Byl už slavný, takový týpek žebravý, nevím, ve kterém roce přijel, ale my jsme ho znali jako místního. V každé vesnici je takový typ, místní osobnost, a to byl v Carmen Ustohal.

No a ten Komárek v Rusku nemohl psát pravdu, nemohl si stěžovat, protože mu tam kontrolovali dopisy, aby nedělal špatnou reklamu. A tak, když se ho Metod v dopise ptal: „Jak se máš? Como andas, como te va, jak se ti daří?“, on odpověděl: „Daří se mně jak Ustohalovi.“ Protože oni to nevěděli v Rusku, kdo je Ustohal a jak se mu daří tady v Carmen! Nějak mu pak Metod poslal peníze, aby se vrátil, a vrátil se! Měl štěstí.

Bavlna se vyplatila do roku 1957, v 60. letech už se vůbec neoplatila. A rýže se taky neoplatila. Každý rýžař zkrachoval, ztratil všechno.

A potom se tu taky vytvořil ten *Československý spolek*. Tam vždy byli Drbal, Kašpar, Navrátil, Stehlík, Davídek a my. To je takový velký pozemek, aspoň 80 x 80 m. Tam stál *Český dům*, tam jsme měli hřiště a všecko, to je krásné místo, blízko radnice v Carmen.

Zakladatelé českého spolku před jeho budovou

Germán Wilcke, to byl Němec, byl to největší rýžař v provincii Itapúa, milionář, nás přemluvil, abychom ten spolek přepsali na *Fundación Germán Wilcke*, že se to spraví, mezitím se vytvoří *Centro Social Carmeño* a po rekonstrukci se to tomu centru předá. Ale centrum se nakonec nevytvořilo, nikdy se to nepředalo, všecko se to ztratilo. A tatínek byl takový poctivý, chtěl, aby se s tím něco dělo, já jsem tam ještě jako mladý natíral okna, spravoval střechu, ještě to drželo pohromadě. A pak se to předalo společnosti Germán Wilcke a on řekl, že to musíme spravit. Ale tehdy

byly takové zdi, nebylo tam moc cementu, takže jak do toho kopli, zjistili, že se to musí zbourat až do základů. To je taková škoda, jak se může zbourat památka? To byla taková kulturní památka pro mě! Teď tam stojí takový hangár a stejně už je opuštěný, nevyužívá se, protože elektrárna Yacyreta vybuodovala infrastrukturu, areál, který se používá na všechny možné akce.

Stýská se mi po tom. Vzpomínám si, kde stála scéna, kde jsme trávili večery, já, Milan, vždycky jsme hráli divadlo. Iva Drbal byla vždycky princezna a Milan byl princ. A vždycky se našťval na Lydii Klačka, protože ona taky vždycky chtěla být princezna, ale on chtěl tu hezčí. Pohádky jsme hráli, královna, král, princ, já jsem byl strážník taky, potom *Děda Vševěda* a takové věci. Pěkné to bylo a ten dům byl plný lidem se to líbilo, i když nerozuměli. To vždycky ten učitel přeložil, co to znamená, aby potom oni rozuměli. A potom vždycky žádali, aby se to opakovalo! To byla doba!

Bylo tu hodně Čechů a zůstalo nás málo: jen my, Drbalovi, Kašparovi, Navrátil. Moc málo. Ostatní zmizeli. Iva už je tam sama, její děti a vnuci. Už tam nejsou ti Kašparovi, bratrance Ivy. Byli mladší, ale taky už zemřeli. Byla tam Danuška, zemřela na rakovinu, protože kouřila jak komín. Potom tam byla Noemi, co se spálila v supermarketu Icuá Bolaños. Tam v roce 2002 zemřelo 400 lidí, to byla taková exploze. Ona myslím už všecko koupila a potom se vrátila ještě něco zaplatit a vybuchlo to. To nebyl obyčejný oheň, ale výbuch, protože se tam vznály různé plyny. Nebylo tam udělané větrání. To byla taková past, protože když se něco stalo, automaticky se zablokovaly dveře, aby ti nakupující nejdřív zaplatili. Ti majitelé doposud jsou zavřítí a taky ten architekt. To byla taková velká tragédie, všechny noviny o tom psaly.

My jsme se přestěhovali do Encarnación. My jsme byli čtyři bratři a sestra a tam by nebyla práce, taková mizérie. Prodávali jsme vajíčka a zeleninu, salát, cibuli, rajčata a takové věci, protože Carmen už nebylo pro sedmičlennou rodinu k užití. Nebyly tam už motory, jenom jsme spravovali baterky, mašiny na šití, zbraně a takové menší věci. No a v 69. roce jsme přijeli sem do Encarnación. Měsíc nebo dva jsem hledal nějaký ten dům, pak konečně jsem dostal tady blízko takový starý, který jsme spravili. Tehdy tu ještě nebyla elektřina. V Carmen nebyla elektřina, v Hohenau nebyla elektřina, nikde. Jenom v Encarnación pak začala taková menší elektrárna Elektra. A taky tady bylo málo dílen. Jen Memmel, Chevella a Geste, ti staří, a potom my. Takže jsme pracovali všeci.

Ale tatínek už byl trošku starý. Milan šel pracovat do toho podniku, co dělal Rutu 1, dálnici. V té době to bylo takové jenom z hlíny.

Paní Iva říkala, že se tam seznámila s manželem. Jo, to ona měla hodně těch nápadníků, ale vždycky neměla přítele a potom přijel ten Félix Viedma. A ten ji zblblnul! A tak to je.

Oslava Velikonoc 2013

oni to zmodernizovali teďka, všechno sklo, my tam byli až nahoře. Taky mi dala hodně informačních letáků a pak jsme byli v muzeu, prolezli jsme všechno. Taky jsme byli tam, jak byla socha Stalinova nebo Leninova, to vyhodili a teď tam dali Masarykovu. Taky po Vyškově jsme se procházeli. Ptal jsem se jich: „Ty nemáš zájem přijet do Paraguaye?“

„Nevím,“ říká, „může být někdy.“ Ona má asi 50 roků, ještě má čas, protože je čiperná.

A maminka tam už vůbec nikoho nemá. Měla kamarádky jenom, a potom, jak přecházel ten čas, tak aji ty kamarádky, nevím, co se stalo s něma, zemřely, nebo co.

To už je historie.

příběh vyprávěný v češtině přepsala Lenka Rašková

Několik vět závěrem

Uzavírá se první etapa projektu **Češi ve světě, příběhy** s názvem **Jižní Amerika | Paměť krajanů**. Věříme, že tento projekt bude pokračovat, ať už v dalších destinacích krajanů komunit, či u krajanů jiných věkových kategorií. Zda bude mít projekt pokračování však záleží nejen na iniciativě našich učitelů vyslaných ke krajanům, ale také na ochotě samotných krajanů podělit se o životní příběhy.

Právě dočtený sborník totiž není souborem pouhých vyprávění, ale jsou to příběhy. A tyto příběhy se skutečně staly.

Redakce DZS

Mgr. Lucie Šafarčíková, PaedDr. Olga Vlachová

Grafický koncept a sazba

Ondřej Kunc – artLab, 2014

Vydává

Dům zahraniční spolupráce

Na Poříčí 1035/4, 110 00 Praha 1

www.dzs.cz

Autorské příspěvky nemusejí vyjadřovat názory redakce.

V zájmu sjednocení pravopisné a grafické podoby jsou texty jednotně upraveny podle současných Pravidel českého pravopisu, podrobnější informace jsou souhrnně uvedeny v pokynech pro přispěvatele časopisu Krajiny češtiny. Pokud jsou uveřejněné texty doslovným přepisem vyprávění v češtině, jsou ponechány v původní podobě.

Projekt **Češi ve světě, příběhy** si klade za cíl zmapovat život zahraničních Čechů, nejprve v Jižní Americe a postupem času také v USA, evropských zemích a popřípadě v dalších destinacích, kde žijí Češi nebo jejich potomci.

První etapa, která nese název **Jižní Amerika | Paměť krajanů**, byla vytvořena během let 2013 a 2014 a týká se krajanů starších 60 let. Učitelky, které v současné době působí v Jižní Americe, zpracovaly příběhy našich krajanů osobitým způsobem: formou vyprávění či jako rozhovor; odpovědi na otázky zachytily v autentických podobách v češtině, anebo je přeložily ze španělštiny nebo portugalštiny a převyprávěly je.

Klára Bachurková

učitelka u krajanů v Brazílii

Radka Návarová

učitelka u krajanů v Argentině

Markéta Pilátová

učitelka u krajanů v Brazílii

Lenka Rašková

učitelka u krajanů v Paraguayi a v Argentině

Věříme, že pozoruhodné příběhy našich krajanů budou čtenářům inspirací. A snad v jejich životní zkušenosti a moudrosti najdeme poučení pro naši vlastní budoucnost.